

TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA TESOMAN MIÄHET

HEIMO OUTINEN, ANNE SILVÄN JA JUSSI SAVOLAINEN (TOIM.)

TAMK

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TYÖELÄMÄN
ULKOPUOLELLA
TESOMAN
MIÄHET

HEIMO OUTINEN, ANNE SILVÁN JA JUSSI SAVOLAINEN (TOIM.)

Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja.
Sarja B. Raportteja 102.
ISSN 1456-002X
ISBN 978-952-7266-18-2(PDF)
Tampere 2018

© 2018 tekijät ja TAMK

Taitto: Kiira Koivunen, Mene Creative Oy
Piirroukset: Juuli Kainulainen
Julkaisija: Tampereen ammattikorkeakoulu
Painettu: Kirjapaino Hermes Oy, Tampere 2018

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

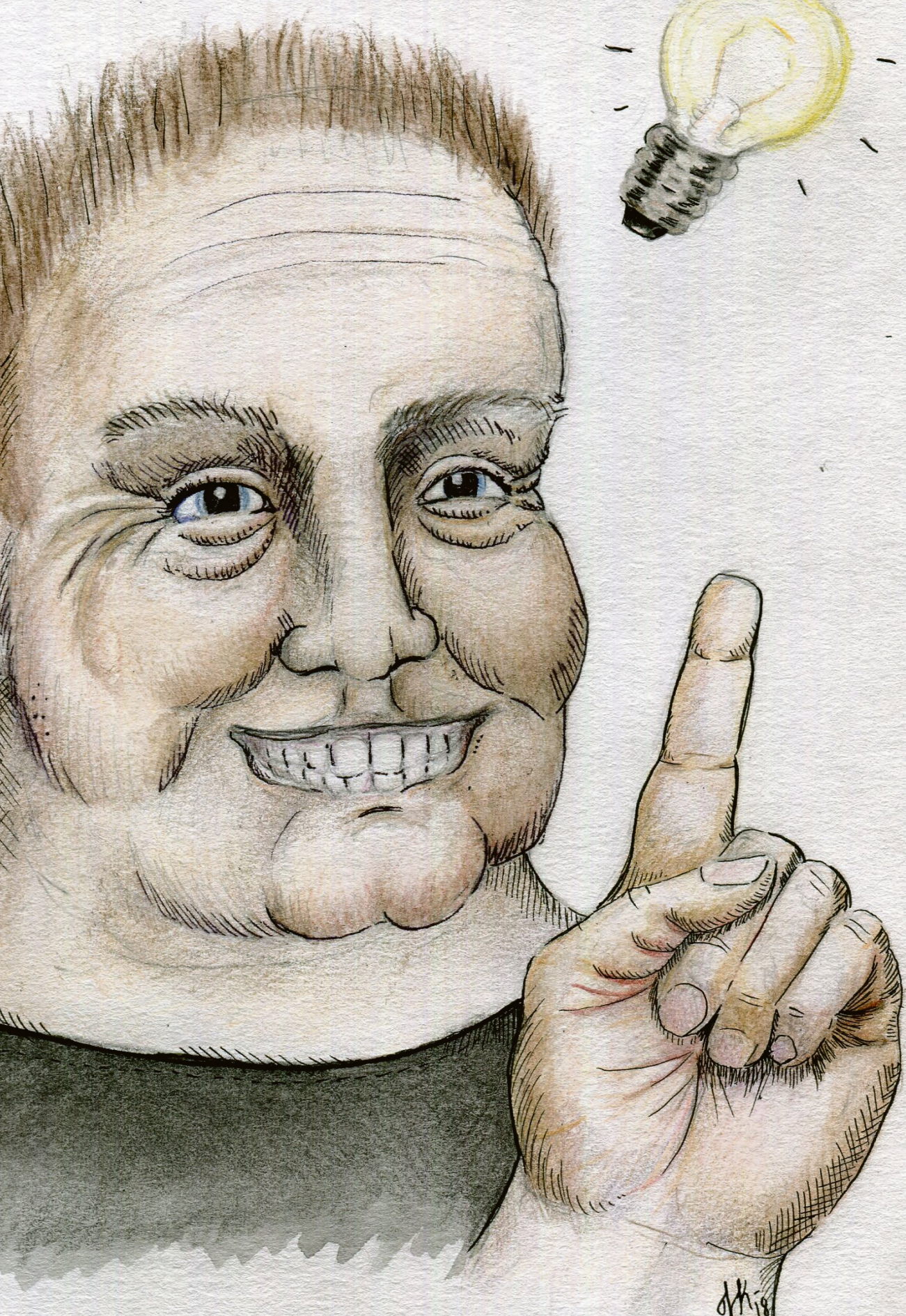

SISÄLLYS

TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA TESOMAN MIÄHET

LOPPUTILI KAHDELLE.....	7
LUKIJALLE.....	8
KIRJOITTAJAT.....	10
1. SUOMALAINEN MIES JA TYÖTTÖMYYS. <i>Heimo Outinen TAMK</i>	12
2. MIESTEN TYÖ JA TYÖTTÖMYYS. <i>Jussi Savolainen TAMK</i>	17
3. TESOMAN MIÄHET -HANKE 2015 - 2017 -MITÄ TAVOITELTIIN, MITÄ SAAVUTETTIIN JA MITÄ VIELÄ PITÄS TEHRÄ. <i>Irma Salokoski TAMK</i>	27
4. TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA OLEVIENTEN MIESTEN NÄKEMYKSIÄ JA KOKEMUKSIA TESOMAN MIÄHET -HANKKEESTA. <i>Jussi Savolainen TAMK, Konsta Koskinen TAMK ja Sanni Kuusisto TAMK</i>	35
5. MIELEKÄSTÄ TEKEMISTÄ. <i>Heimo Outinen TAMK</i>	40
6. IHMISET RAKENTAVAT ARKEAAN MYÖS TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA -VOISIMMEKO OPPIA TÄSTÄ JOTAIN? <i>Arvi Pihlman Setlementti Tampere ry</i>	46
7. TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA OLEVIENTEN MIESTEN KOKEMUKSIA ARJESTA JA VOIMAVAROISTA. <i>Jussi Savolainen TAMK, Siiri Raussi TAMK ja Anna Salminen TAMK</i>	51
8. NAISET AUTTAVAT MIEHIÄ -SUKUPUOLEN MERKITYKSESTÄ SOSIAALITYÖSSÄ. <i>Juha Santala TAMK</i>	58
9. OIKEA-AIKAINEN ENNALTAEHKÄISEVÄ OTE TYÖTTÖMÄN TYÖ- JA TOIMINTAKYVYN YLLÄPITÄMISEEN. <i>Anne Silván TAMK ja Irma Salokoski TAMK</i>	64
10. TYÖTTÖMÄN POLKU. <i>Jussi Savolainen TAMK, Anne Silván TAMK ja Arvi Pihlman Setlementti Tampere ry</i>	72
11. MIEHEN TARINA. <i>Anne Silván TAMK</i>	91

LOPPUTILI KAHDELLE

Ne vähentää miehiä, sanottiin.
Huhu ruokatunnilla kulki.
Apumiehiä ensin ja muitakin,
oli mestari lausunut julki.

Näin hartian painuvan kaverin.
Tultiin viimeksi minä ja hän.
Se on viimeksi tulleilla tietenkkin
osa ensiksi lähtijän.

Ei maistunut ruoka kummallekaan.
Pyöri poskessa purtu pala.
Kaivoi kaveri vaisuna reppuaan.
Meni takaisin leipä ja kala.

Niin iltana ensi perjantain
saimme lähteä minä ja hän.
Huoli leivästä painoi mun tuntoain.
Hänen varmasti enemmän.

Kohti kotia kuljimme kumpikin.
Tuntui vieraalta tuttu tie.
Kuka kertoisi keneltä kysyisin,
uusi työmaa missä lie?

EINO KOTOLA

LUKIJALLE

Työ näyttölee suurta roolia yhteiskunnassamme. Se tuottaa polttoainetta hyvinvointivaltiomme rattaiden pyörimiseksi ja liittyy olennaisesti teollisen tuotannon ja rahatalouden varaan rakentuvaan moderniin yhteiskuntaan. Yksilön rooli on olla osallisena yhteiskunnan rakenteissa palkan, verotuksen ja kulutuksen kautta. Palkkatyö määrittelee ihmisen sosiaalista statusta ja kulttuurista arvoa. Työ tuo merkityskokemuksia, toimii arjen rutiinien pohjana ja luo sosiaalisen yhteisön, johon työssäkäyvä voi liittyä.

Työtä ei kuitenkaan ole kaikilla. Työttömyys jakautuu epätasaisesti ja ajaa kahtiajakoon työn yhteiskuntaan kuuluvien ja siitä syrjäytyvien ulkopuolisten välille. Jakautumista on perinteisesti liitetty suhdanneilmiöihin, muuttoliikkeisiin ja työelämän muutoksiin. Näin ollen työvoimapolitiikka on keskittynyt pääosin alueellisiin työllistämistä edistäviin toimiin, toimeentulon turvaamiseen ja työttömien takaisin työhön ohjaamiseen. Yhteiskunnassa tavoitellaan ”täystyöllisyyttä” ja elintason vakautta kulutuksen kasvua tukemalla.

Työ on kuitenkin murroksessa. Digitalisaatio ja automatisaatio muokkaavat työelämää ja korvaavat ihmistä tuotannontekijänä. Muutos koskettaa myös koulutussektoria, ja vaikuttaa nykyisiin ammattijakaumiin työtehtävineen. Samoin se tulee vaikuttamaan työn ja toimeentulon väliseen suhteeseen sekä työn yhteiskunnallisen merkitykseen. Työlle arvoa ja työnantajille kilpailukykyä tuottavat ihmisten ohella yhä useammin koneet ja laitteet. Voimakkaimmin muutoksen jalkoihin saattavat jäädä aikanaan nopeasti koulusta työelämään siirtyneet suorittavissa ja tuotannollisissa tehtävissä toimivat työntekijät. Työelämän jakautuminen naisten ja miesten aloiksi ja ammateiksi aiheuttaa sen, että muutosten vaikutukset koskettavat etenkin miehiä.

Myös nykyisen työllisyyspolitiikan ja tukijärjestelmän tulee muuttua. ”Kaikille kaikkea samalla tavalla” ei toimi. Työllisyyspalvelujen tulee perustua yksilöllisyyteen ja asiakaslähtöisyyteen. Tuen tulee olla sellaista, että se mahdollistaa tuen saajan merkityksellisyden kokemuksen. Ihminen voi varsinaisen palkkatyön lisäksi monenlaisen muunkin toiminnan kautta kokea olevansa merkityksellinen ja osallinen yhteiskunnan jäsen. Toiminta voi olla arvokasta muullakin tavoin kuin palkkatyönä mitattuna. Palkkatyön ja työelämän ulkopuolella olemisen välille jää sektori, jossa tehtävää työtä ja toimeliai-

Palkkatyö määrittelee ihmisen sosiaalista statusta ja kulttuurista arvoa.

suutta ei täysin yhteiskunnan tukijärjestelmissä ja sen instituutioiden toimesta tunnusteta tai tunnusteta. Toimeliaisuus, joka tukee omaa työ- ja toimintakykyä ja toteutuu erilaisena kansalaisaktiivisuutena tai esimerkiksi hoiva- ja vapaaehtoistyönä, tulee tapauskohtaisesti tunnustaa arvokkaaksi siinä missä työhönvalmennuskurssitkin.

Tämä julkaisu tarjoaa lukijalle mahdollisuuden kurkistaa työelämän ulkopuolella olevien miesten maailmaan Tesoman miähet -hankkeen näkökulmasta. Artikkelien aiheet käsittelevät tai sivuavat työttömyyttä, sukupuolisensitiivisyyttä, sosiaalista osallisuutta, jalkautuvaa työtettä, miehille mielekkään toiminnan toteutumista, arjesta selviytymistä, työttömyyden terveysvaikutuksia sekä monialaisuutta miestyössä. Kirjoituksissa kuvataan myös miesten kokemuksia työttömyydestä. Kaikki kirjoittajat ovat olleet mukana Tesoman miähet -hankkeen toiminnassa.

Tesoman miähiä kiittäen!

Tampereella maaliskuussa 2018:
Heimo Outinen, Jussi Savolainen ja Anne Silván

KIRJOITTAJAT

TOIMITUSKUNTA

HEIMO OUTINEN

Sairaanhoitaja YAMK, AmO, Lehtori, Tampereen ammattikorkeakoulu, Terveys- ja sosiaalipalvelut. Työskentelee TAMK:ssa hoitotyön koulutusohjelmassa monimuoto-koulutuksen lehtorina osana gerontologisen hoitotyön tiimiä. Työskennellyt Tesoman miähet -hankkeessa asiantuntijana.

ANNE SILVÁN

Terveystieteiden maisteri, AmO, Lehtori, Tampereen ammattikorkeakoulu, Terveys- ja sosiaalipalvelut. Työskentelee hoitotyön ja terveydenhoitotyön lehtorina lasten hoitotyön ja terveydenhoitajakoulutuksen tiimeissä. Terveydenhoitajakoulutuksessa vastualueena koululaisten, nuorten ja opiskelijoiden terveydenhoitotyön opetus ja sen kehittäminen. Toiminut Tesoman miähet -hankkeessa asiantuntijana syksystä 2016.

JUSSI SAVOLAINEN

Sairaanhoitaja YAMK, AmO, Opettaja, Tampereen ammattikorkeakoulu, Terveys- ja sosiaalipalvelut, Hoitotyön koulutusohjelma. Mielenterveys- ja päihdehoitotyön sekä työhyvinvoinnin kehittäjä ja kouluttaja. Työskentelee sairaanhoitajakoulutuksessa osana mielenterveys- ja päihdehoitotyön tiimiä. Työskennellyt Tesoman miähet -hankkeessa asiantuntijana ja hanketyöntekijänä hankkeen alusta asti ja projektipäällikkönä 1.2.2018 alkaen.

MUUT KIRJOITTAJAT

IRMA SALOKOSKI

KM, Lehtori. Työskenteli Tampereen ammattikorkeakoulun Terveys- ja sosiaalipalveluiden kättilökoulutuksen koulutuspäällikkönä ja lehtorina sekä toimi Tesoman miähet - hankkeen projektipäällikkönä (eläk.1.2.2018).

ARVI PIHLMAN

YTM. Sosiaaliantropologi ja väitöskirjatutkija. Työskenteli hankkeessa hanketyöntekijänä Setlementti Tampere ry:n kautta.

JUHA SANTALA

VTM, Lehtori, TAMK, Sosionomikoulutus. Sosiaalityön kehittäjä, kouluttaja ja tutkija. Erityisesti tutkinut ja kehittänyt päihdetyötä ja yhteisöllistä kuntoutusta sekä yhteisösosiaalityötä tamperelaisessa setlementtityössä. Lisäksi on ollut aktiivisesti mukana Setlementti Tampereen uudenlaista miestyötä kehittävässä hankkeessa Mattilan miesten kansalaistalo Mattilassa.

ANNA SALMINEN

Sairaanhoitajaopiskelija. Suuntautumisvaihtoehtona mielenterveys- ja päihdehoitotyö. Valmistuu sairaanhoitajan ammattiin Tampereen ammattikorkeakoulusta kesäkuussa 2018. Opintojen ohella työskentelee keikkatyöläisenä nuorten ja aikuisten mielenterveyskuntoutuksen parissa. Opinnäytetyö käsitteli työelämän ulkopuolella olevien miesten arkea ja voimavaroja.

SIIRI RAUSSI

Tampereen ammattikorkeakoulusta vuonna 2017 valmistunut mielenterveys- ja päihdehoitotyöhön suuntautunut sairaanhoitaja (AMK). Opinnäytetyö käsitteli työelämän ulkopuolella olevien miesten arkea ja voimavaroja. Työskentelee työikäisten mielenterveyspalveluissa.

KONSTA KOSKINEN

Mielenterveys- ja päihdehoitotyön suuntaavia opintoja suorittava, keväällä 2018 valmistuva sairaanhoitajaopiskelija. Opinnäytetyö käsitteli työelämän ulkopuolella olevien miesten kokemuksia Tesoman Miähet -hankkeesta. Opintojen ohella tekee keikkatöitä Pirkanmaan alueella.

SANNI KUUSISTO

Tampereen ammattikorkeakoulusta vuonna 2017 valmistunut mielenterveys- ja päihdehoitotyöhön suuntautunut sairaanhoitaja (AMK). Opinnäytetyö käsitteli työelämän ulkopuolella olevien miesten kokemuksia Tesoman Miähet -hankkeesta.

KUVITUS

JUULI KAINULAINEN

Sairaanhoitajaopiskelija. Tesoman miästen tapahtumissa Juuli on taiteillut kasvomaalauksia lapsille, piirtänyt miehille ohjeen terveellisestä ravinnosta ja kuvittanut Tesoman miähet -hankkeen loppujulkaisun. ///

1. SUOMALAINEN MIES JA TYÖTTÖMYYS

HEIMO OUTINEN

“NYT ON MIES”

Mies seisoo syysharmaassa maisemassa mustan pellon reunalla ja puristaa käsiään nyrkkiin. Kädet puristuvat nyrkkiin niin, että rystyset ovat valkoisena. Hän puree hampaitaan yhteen ja nieleskelee ylpeyttään. Vilkaisee vielä, että kukaan ei näe ja antaa kyyneleen vierähtää poskelle. Pyyhkäisee kyyneleen kämmensyrjänsä ja lähtee kävelemään mutaisen pellon poikki. Astuu taloon sisälle ja istuu otsa kurtussa tuvan pöydän ääreen.

Aamulla mies herää ja nousee istumaan tuvan seinustalla olevan sängyn reunalle. Huokaisee ja muisto eilisestä iskee kuin isku päin naamaa. Hän pukeutuu hieman kosteaan villapaitaansa, laittaa sarkahousut ja saappaat jalkaan. Lähtee mieli harmaana ulos. Punamullalla maalatun hirsiseinän ulkorakennuksen luona muisto nousee mieleen voimakkaammin kuin aikaisemmin aamun aikana. Hän kääntyy seinään päin ja pyyhkäisee kyyneleen poskelta. Poskeen jää multainen jälki. Mies nielaisee palan kurkusta ja jatkaa toimiaan. Elanto on tienattava!

Tämä kuvaus on yhdenlaisesta miehisyyden ilmentymästä. Myös Tesoman miähet-hankkeen alussa oli kenties stereotyyppinen käsitys miehestä ja siitä minkälaisia miehet ovat. Jo varhain syntyi kuitenkin oivallus siitä, että miehiä on monenlaisia. Minkälainen mies sitten on? Mies voi olla poika, isä, veli, setä, eno, ukki, vaari tai pappa, vävy, lanko, jannu, jätkä, sälli, äijä, kundi, jäbä tai dude. Miehellä on siis monta roolia ja rooli muokkaa miehistä erilaisia. On kuitenkin muistettava, että roolit ovat muuttuvia, monimutkaisia ja liukuvia. Rooli ei ole kiinteä ja selkeä kategoria (Suominen 2005).

Suominen (2005) esittää Britanniaa (1989) mukailleen, että miehenä olemiseen ladataan paljon odotuksia. Sosiaalinen ympäristö odottaa miehen olevan tietynlainen ja

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

käyttäytyvän tietyllä tavalla. Yhteiskunta on täynnä erilaisia malleja ja rooleja, joihin ihmiset ja tässä tapauksessa miehet, yritetään mahduttaa. Esimerkiksi miehet usein itse tavoittelevat "tosi mieheyttä" ja ideaalikuvia maskuliinisuudesta. Suomisen (2005) tekemien kirjallisuusanalyysien mukaan miehet eivät yllä koskaan ihanteisiinsa. Heidän mielestään aina löytyy joku, jota katsoa ylöspäin, itseä parempi, kovempi ja miehekäämpi. Miehestä tulee mies oppimalla kulttuuriset sukupuoliroolit.

Jokaisella sukupolvella on oma käsityksensä miehestä.

Jokaisella sukupolvella on oma käsityksensä miehestä. Sukupolvien sen hetkiseen mieskäsitykseen vaikuttaa historia ja aika jossa elämme. Historia antaa ihmisille mallin mitä mies voi olla, mutta nykyaika muokkaa sen hetken mielikuvia miehestä. Muutos mieskäsitysten muokkautumisessa tapahtuu sukupolvien saatossa. Esimerkiksi pojan isä on saanut miehen mallin omalta isältään 1900 -luvun puolessa välissä ja poika on saanut jo hiukan muokkautuneen miehen mallin omalta isältään ja näin tapahtuu myös seuraavan sukupolven kohdalla. Maailma muuttuu monella tapaa, ja niin muuttuu myös käsityksemme miehestä. Puhuttaessa miehestä ja miehen mallista 1900 -luvun alusta eteenpäin, oli silloin yleisesti "sovittu" miten miehenä tulee toimia. Tärkeää oli perheen elättäminen ja perheen päänä toimiminen. Tähän liittyi rajojen asettaminen ja kurin pitäminen niin vaimolle kuin lapsille. Vastavuoroisesti naisilla oli vastuu kotitöistä ja lasten kasvatuksesta. Myös miesten tunteiden sanoittaminen ja ilmaisu olivat tuohon aikaan niukkaa. (Ensi- ja turvakotien liitto 2017.)

Muutos miehisydessä, miehen roolissa ja identiteetissä tapahtuu siis ajan saatossa. Murroskohdassa mies voi edustaa esimerkiksi seuraavanlaista mainiota ilmentymää, jonka anonyymi henkilö on kirjoittanut verkkosivustollaan.

"Toisaalta Hanhiniemi on perinteinen suomalainen mies - vakava, voimakas, vähän junttimainenkin - toisaalta muuttuneen mieshahmon edustaja, joka tuntee ja välittää tunteitaan. Hän on mies, joka myy esivanhempiansa maan, mutta toisaalta etsii elämän tarkoitusta ja löytää sen rehellisyydestä, ahkeruudesta ja perinteiden kunnioittamisesta." (Tutkimus suomalaisen identiteetin muutoksista 1980-1990-luvuilla Pauli Hanhiniemen tuotannon perusteella 2000.)

Miehen mallin muuttumista on tutkittu eniten isyystudkimuksena. Kuitenkin sen suhde miessukupuolen käsitteeseen on ollut osittain ohutta. Maskuliinisuutta tai sukupuolta yleensä ei ole erityisesti teoretisoitu. Isyystudkimusta hallitsee myös ajatus, että muuttamalla isiä muutetaan miehiä ja suomalaista maskuliinisuutta. (Jokinen ym. 2012.) Esimerkiksi, nouseva sukupolvi ilmaisee tunteita, on rehellistä itseään kohtaan ja osoittaa tervettä itseluottamusta. Nämä ovat merkillepantavia ominaisuuksia ja lienevät positiiivista seurausta isyyden muutoksesta?

TYÖTÖN MIES

Työn ja työttömyyden merkitys vaihtelee iän ja elämäntilanteen mukaan. Esimerkiksi nuorena päivärytmi ja ihmissuhteet riippuvat usein muista asioista kuin säännöllisestä työstä. Työn menettäminen on kuitenkin aina yksilötasolla iso asia. Se herättää pelkoa ja ahdistusta sekä pettymyksen ja vihan tunteita. Kysymykset, ”Miksi juuri minä?” tai ”Mitä olisi pitänyt tehdä toisin?” nousevat helposti mieleen työn menettämisen yhteydessä. Jos henkilö on jäänyt työttömäksi suoraan koulusta, käsitys työelämästä on ehkä vielä jäsentymätön ja epämääräinen. Tällöin pitkittyvä työttömyys voi aiheuttaa kielteisen asenteen työelämää kohtaan ja vaikeuttaa myöhempää työhön hakeutumista ja sopeutumista. Jos taas on jäänyt työttömäksi pitkän työuran jälkeen, aika saattaa tuntua aluksi pitkältä. Samoin ystäväpiiri voi muuttua, etenkin jos tapana on ollut viettää vapaa-aikaa työtovereiden kanssa. (Pylkkönen ym. 2010.)

Hiukan provosoiden voidaan väittää, että työttömyydellä on fataali vaikutus miehiin. On todettu, että ennen aikojaan kuollut ihminen on usein keski-ikäinen työtön mies. Työttömyys turhauttaa, turhautuminen johtaa aggressioon, aggressio stressiin, stressi sairastumiseen, joka entisestään lisää stressiä. Lopulta ihminen kuolee huonoon ruokaan, huonoon juomaan tai stressin aiheuttamiin terveyshaittoihin. (Hankamäki 2015.) Työn menettäminen vaikuttaa negatiivisesti sosiaalisen piirin kokoon ja sosiaalisuudella on suora vaikutus terveyteen ja pitkäikäisyyteen. Tätä asiaa on tuonut monessa yhteydessä esiin esimerkiksi geriatrian professori Jaakko Valvanne (2017), joka on korostanut sosiaalisen aktiivisuuden positiivista vaikutusta eliniänodotteeseen.

Sosiaalisen piirin pienenemisen ohella vaakalaudalle joutuu usein myös parisuhde. Työttömyys väistämättä aiheuttaa taloudellista ahdinkoa. Siitä seuraa helposti epätasa-arvoinen tilanne parisuhteessa. Yhdestä tulee riippuvainen ja toisesta elättäjä. Epävarmassa tilanteessa puoliset muun muassa siirtävät unelmiaan, esimerkiksi lasten hankkimista. (Nurminen 2010.)

Edellä on kuvattu työttömyyden aiheuttamia nurjia puolia. On muistettava kuitenkin se, että joissakin tapauksissa työttömyys voi olla myös mahdollisuus. Monet omistautuvat kymmeniksi vuosiksi samoilta työtehtäville pysähtymättä koskaan arvioimaan työnsä mielekkyyttä ja näkemään mahdollisuuksiaan laajemmin. Jotta mahdollisuuksia voi huomata, on pystyttävä pysähtymään ja miettimään uusia näkökulmia. (Pylkkönen ym. 2010). Vallitsevaan työmarkkinatilanteeseen ei yksittäisillä hankkeilla tai toimilla voida vaikuttaa, mutta niillä voidaan saada aikaiseksi tarvittavaa mielekästä tekemistä työttömyydestä selviytymiseksi. Erityisesti tähän seikkaan on paneuduttu Tesoman miähet -hankkeessa.

1

2

3

4

5

6

7

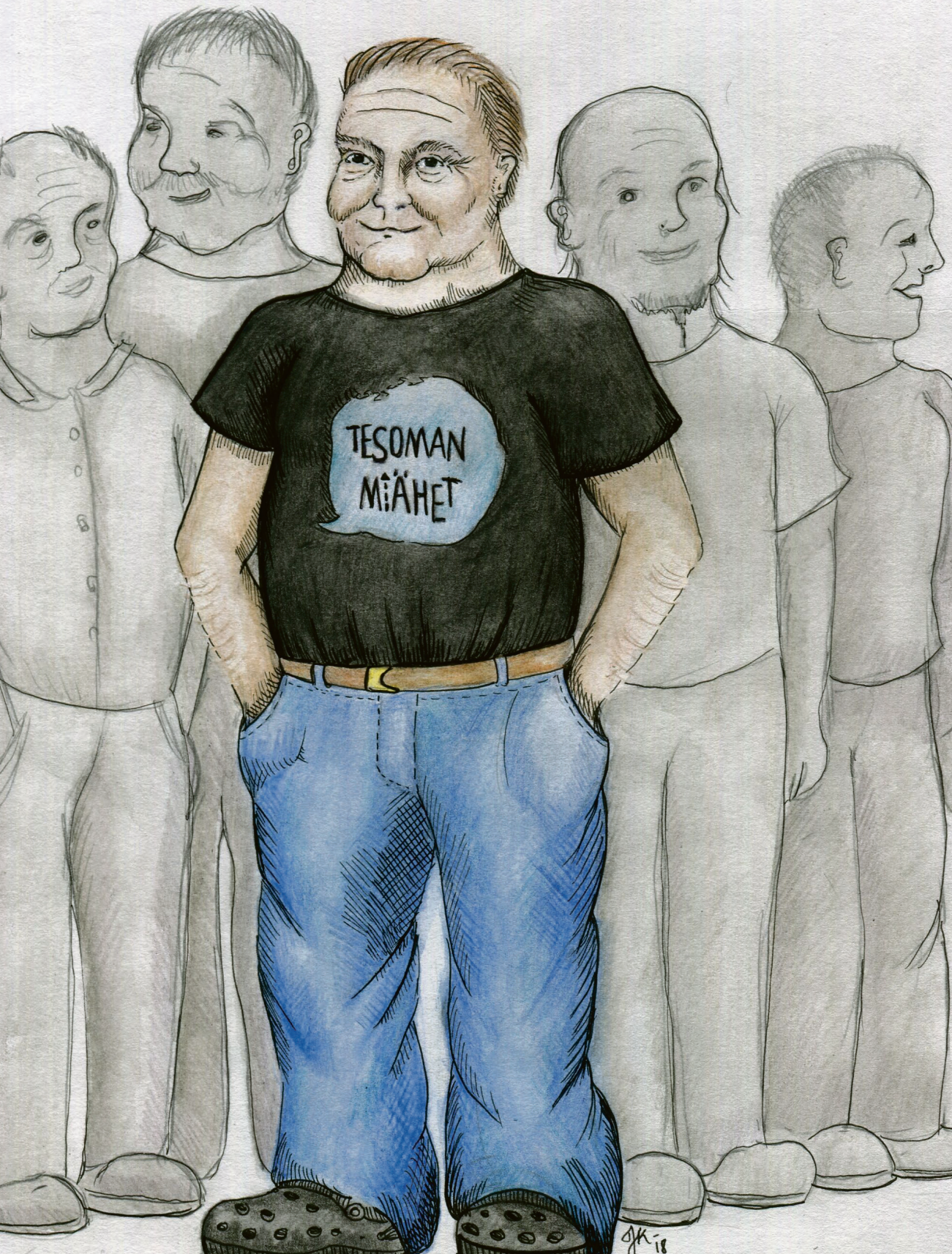
8

9

10

11

TESOMAN
MIÄHET

JK 18

TESOMAN MIÄHET

Tesoman miähet -hankkeessa on ollut keskiössä työelämän ulkopuolella olevat miehet ja heidän kokemuksensa työttömyydestä ja työelämän ulkopuolella olemisesta. Vaikka yhteiskunnassa vallitsevaan työllisyystilanteeseen emme voi juurikaan hankkeilla ja projekteilla vaikuttaa, voimme kuitenkin vaikuttaa työttömyydestä selviytymiseen. Arjen struktuuria ylläpitämällä ja mielekästä tekemistä järjestämällä voidaan pitää työkykyä yllä ja toivon mukaan myös parantaa sitä. Kaikissa hankkeessa toteutetuissa toiminnoissa on taustalla hankkeeseen osallistuvien miesten toiveita erilaisista yhteisöllisistä toiminnoista, joiden avulla on vaikutettu arjen mielekkyyteen ja selviytymisen mahdollisuuksiin. Hankkeen tapahtumat ja toiminnot ovat tuoneet miesten arkeen rytmiä viikkoon ja päiviin, sosiaalisten kontaktien lisääntymistä ja säilymistä sekä fyysisen ja psyykkisen kunnon ylläpitoa. Hankkeessa on toteutettu toimintaa ja palveluja monialaisessa yhteistyössä ja yhteistyössä hankkeeseen osallistuvien miesten kanssa. (Hankesuunnitelma 2015.) Edellä mainittuja asioita on toteutettu lähestymällä miehiä pitkäjänteisellä jalkautuvalla työotteella kokoontumalla säännöllisesti lähiöissä, haastatteleamalla työelämän ulkopuolella olevia miehiä, kuvaamalla työttömän polkua, järjestämällä Mieslähtöisyyttä monialaisesti-verkostotyöpajoja sekä toteuttamalla miesten toiveista lähtöisin olevia toimintakykyä ylläpitäviä toimintoja. //

LÄHTEET

Ensi- ja Turvakotien liitto 2017. Isyys Kasvamassa. Isyyden moninaisuus ja lainsäädäntö 3. Luettu 14.11.2017. https://www.slideshare.net/Ensi_turvakodit/isyyden-moninaisuus-ja-lainsadnt-3?qid=44a3d5b5-debe-48cd-81d7-18e64070f15a&v=&b=&from_search=1

Hankamäki J. 2015. Työttömän kuolema. Johdatus uuteen yhteiskuntaan ja työn filosofiaan. Kolmas, ajantasaistettu painos. Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi.

Hankesuunnitelma. Tesoman miähet - Työelämän ulkopuolella olevien miesten työ- ja toimintakyvyn parantamisenyhteishanke Pirkanmaalla. Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 Suomen rakennerahasto-ohjelma. 2015. Euroopan unioni. Euroopan sosiaalirahasto.

Jokinen A., Ahlbäck A. & Kinnarinen K. 2012. Näkymätön sukupuoli näkyväksi. Teoksessa, Jokinen A. (toim.). Mieskysymyksiä. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopoliittikka. Tampereen yliopisto. Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenesprint Tampere 2012.

Nurminen E. 2010. Vaikuttaako työttömyys parisuhteeseen. Luettu 5.12.2017. http://www.vaestoliitto.fi/parisuhte/ajankohtaista/parisuhtetutkimusta_tiiviisti/?x218948=3342885

Pylkkönen M., Vuori J. & Kääriäinen M. 2010. Terveenä työttömyydestä. Miten hallitset elämäntilanteesi. Edita Prima Oy. Viilppula 2010.

Suominen J. 2005. Moninkertainen mies. Maskuliinisuudet ja kerronta Petri Tammisen teoksissa Elämiä, Miehen ikävä, Väärä asenne ja piiloutujan maa. Pro-gradu tutkielma. Kotimainen kirjallisuus. Taiteiden ja kulttuurin tutkimusten laitos. Jyväskylän yliopisto 2005.

Tutkimus suomalaisen identiteetin muutoksista 1980–1990-luvuilla Pauli Hanhiniemen tuotannon perusteella, 2000. Luettu 5.12.2017. http://oobio.tripod.com/siki/essays/music/suomalainen_identiteetti.htm

Valvanne J. geriatrian professori. 2017. Gerontologinen kuntoutus. Luento. 3.11.2017 Moniammatillinen Kotikuntoutus Kick-off tapahtuma. Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampere.

2. MIESTEN TYÖ JA TYÖTTÖMYYS SUOMESSA

JUSSI SAVOLAINEN

Työttömien asiat ovat nousseet sosiaali- ja terveydenhuoltosektoria tulevaisuudessa voimakkaasti muokkaavan SOTE -uudistuksen ja etenkin työttömyysturvan aktiivimallin voimaantumisen myötä osaksi päivittäistä julkista keskustelua. Työttömyystilanne elää ajassa. Suomen noustessa viime vuosien taantumasta työllisyystilanteessa on nähtävissä positiivisia merkkejä. Työttömyystilastot osoittavat työttömyyden olevan vähenemässä ja työllisyyden olevan kasvussa viime vuosista. Siinä missä vielä vuonna 2015 Suomen työttömyystilannetta kuvattiin ”rajummaksi kuin kertaakaan 15 vuoteen” (Luukka 2015), on nyt uutisointi muuttunut enemmän työllisyyden kasvua ja työttömyyden laskua korostavaksi. Tilastoinnin oikut ja hankaluudet ovat paljastuneet työvoimapolitiikan käytännön toimenpiteiden toteuttamisen siirtyessä uusille toimijoille. Suomessa valmistaudutaan suuriin muutoksiin SOTE -uudistuksen myötä ja hyvinvointiyhteiskunnan rakenteita uudistetaan ja muokataan uusia prosesseja ja strategioita paremmin palveleviksi. Työttömyys- ja työllisyystilanne ovat monen tekijän summa. Niihin vaikuttavat osaltaan koulutuspolitiikka, työelämän rakenne, työntekijien mahdollisuudet kasvaa ja tarjota työtä sekä yhteiskunnan kustannustehokkuus ja arvovalinnat toimintamme taustalla. Käsittelen artikkelissani työttömyyttä ja työllisyystilannetta työmarkkinoiden ja koulutusjärjestelmän näkökulmasta, painottaen miesten tilannetta.

TYÖN JA TYÖMARKKINOIDEN MUUTOKSET

Työelämä on muuttunut ja palkkatyössä toisen palveluksessa olevien määrä on kasvanut voimakkaasti. Itsenäisyyden alkuvuosina maamme suurimpana työllistäjänä toimi maatalous, josta 80 % väestöstä sai elantonsa. Työskentely aloitettiin varhain ja

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

sitä jatkettiin mahdollisuuksien mukaan läpi koko elämän. Sotien jälkeisistä suurista sukupolvista lähes puolet syntyivät maatalousperheisiin. Tänä päivänä maatalouden osuus työllistäjänä on enää muutaman prosentin luokkaa. (Kaseva 2012; Myrskylä 2014.) Sodan aikana ja ennen sitä syntyneet ikäluokat erosivat nykyisistä myös siinä, että työelämässä aloitettiin varhemmalla iällä. Syynä oli suhteellisesti harvempien opiskelun jatkaminen perusasteen jälkeen. Työt olivat myös luonteeltaan sellaisia, että tekijöitä tarvittiin ja työtehtävistä suoriutui ilman korkeaa koulutustasoa. (Loukola 2012.) Aiemmin oli tyyppillistä opiskella yksi tutkinto ja työllistyä tutkintoa vastaavaan työhön. Nykyisin useamman tutkintoon johtavan koulutuksen suorittaminen on yleistynyt ja tullut joissain tapauksissa jopa välttämättömäksi. Tutkintoja tarvitaan ja niitä edellytetään tiettyihin ammattiasemiin pääsemiseksi ja niissä toimimiseksi. Opiskelu on monimutkaistunut ja jatkuu tutkinnon suorittamisen jälkeen myös työelämässä. Puhutaan elinikäisestä oppimisesta ja työntekijöiden oletetaan ylläpitämisen lisäksi myös kehittävänsä omaa ammattitaitoaan ja osaamistaan. Usealla alalla työskentelyyn vaaditaan erilaisen osaamisen ja sen ylläpysymisen todentamista. Esimerkiksi työssä toimiminen voi edellyttää erilaisten kurssien ja sertifikaattien suorittamista. Työelämässä ei pärjää enää hallitseamalla yksittäisiä asioita, vaan tarvitaan moniosaamista ja laajempien kokonaisuuksien hallintaa.

Vuosituhaten vaihteen jälkeen työelämää ja työtä on haastanut ennen kaikkea globalisaation aiheuttamat palveluiden ja tuotannon rakennemuutokset. Kansainväliset ja kansalliset rajat ovat monella alalla madaltuneet tai jopa kaatuneet, eikä enää tuotannon tai palvelun tuottamispaikalla ole samankaltaista merkitystä kuin ennen. Tämä on haastanut koko suomalaista yhteiskuntaa niin koulutuksen kuin koulutusjärjestelmän tuottaman osaamisen, työn tuottavuuden, laadun ja kustannusten sekä välillisesti myös hyvinvointiyhteiskunnan rakenteiden saralla. (Mäenpää 2016.) Ammattirakenteet ovat kohdanneet murroksen. Perinteiset ja rutiinomaiset työtehtävät teollisuudessa, toimistotoissa tai asiakaspalvelussa ovat syrjäytyneet tai syrjäytymässä teknologisen kehityksen, robotiikan ja automatiikan kehityksessä. Uusia työpaikkoja syntyy puhtaanapidon ja muihin matalamman palkkaluokan palvelutehtäviin sekä korkean palkkaluokan asiantuntija- ja erityistehtäviin. Teknologisen kehityksen myötä työtehtäviä näyttäisi häviävän etenkin palkkaluokkien keskikastia edustavista ammattiryhmistä ja työmarkkinat ovat polarisoitumassa. (Maczulskij ym. 2016.)

Suomen lamavuodet (1991-1993) vaikuttavat taustalla työllisyysilanteeseen edelleen. Laman aiheuttamat muutokset elinkeinoelämän ja vientiteollisuuden rakenteissa muokkasivat työmarkkinoita. Lama lyhensi keskimääräistä työuraa usealla vuodella. Lama vaikutti myös sen aikana tutkinnon suorittaneiden työllistymistilanteeseen pitkällä aikavälillä. Valmistumisen jälkeen vuonna 1992 tutkintonsa suorittaneista neljäsosa (25 %) oli työttömänä vuoden kuluttua. Kymmenesosa (10,5 %) tutkinnon suorittaneista oli työttömänä vielä viiden vuoden kuluttua ja 7 % vielä kymmenenkin vuoden kuluttua. Vertailun vuoksi esimerkiksi vuoden 2002 tutkintoon valmistuneista vastaavat luvut ovat vuoden kuluttua valmistumisesta 8,5 % ja viiden vuoden kuluttua 4 %. (Loukola 2012.) Lamavuosista ja julkisen talouden kriisistä selviydyttiin vähitellen.

Selviytymisen taustalla arvioidaan vaikuttaneen monia tekijöitä. Maailmantalouden suhdanteen paraneminen, EMU -jäsenyys, vientitalouden kilpailukyvyyn parantuminen ja sitä tukeva politiikka sekä ICT -osaaminen tukivat kaikki osaltaan Suomen nousua ja pärjäämistä kansainvälisillä markkinoilla. (Mäenpää 2016.)

Suomen talous kohtasi merkittäviä haasteita myös 2000 -luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolella, jolloin ns. subprime -kriisi oli mukana voimistamassa kansainvälistä finanssikriisiä. Syntynyttä taantumaa tukivat osaltaan myös eri EU -maihin liittyneet velkakriisit. Nämä taantumavaiheet eivät muodostuneet yhtä kohtalokkaiksi yhteiskunnan ja Suomen talouden kannalta, vaikkakin taloudellisia ja inhimillisiä vaikutuksia yksilöihin, perheisiin ja kokonaisiin paikkakuntiin ei missään nimessä sovi vähätellä tai unohtaa. Taantumavuonna 2009 bruttokansantuotteen vähennys oli 8 % edellisvuoteen verrattuna. Bruttokansantuotteen pudotus oli suurin yksittäinen sitten vuoden 1918. Yhteiskunnassamme ei kuitenkaan ajauduttu yhtä syvälle ahdinkoon kuin lamavuosina. Olimme eläneet poikkeuksellista korkeasuhdannetta, jonka ansiosta rajusta pudotuksesta huolimatta jäimme pinnalle. Työttömyysaste ei noussut samantaisiin lukemiin kuin 90 -luvulla ja tuotannon putoaminen alkoi korjaantua nopeasti. (Pohjola 2010; Loukola 2012; Elinkeinoelämän keskusliitto 2013.)

TYÖHÖN JA TYÖTTÖMYYTEEN LIITTYVÄ TILASTOINTI

Työttömyyslukuista ja tilastoista keskusteltaessa täytyy huomioida kenen tilastoja seuraa ja katsoo. Suomessa laajaa työttömyystilastointia tehdään Työ- ja elinkeinoministeriön sekä Tilastokeskuksen toimesta. Molemmat tilastoivat työttömyyttä eri lähtökohdista ja eri tarkoitusta varten. Tästä syystä tilastot eroavat toisistaan ja Työ- ja elinkeinoministeriön luvut ovat suurempia kuin Tilastokeskuksen. Suurimmillaan eroa on ollut 100 000 työttömän verran. Esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien tilanne saattaa osoittautua Tilastokeskuksen tilastointia seurattaessa hankalaksi: heidän työnhakutahdinsa ei välttämättä täytä aktiivisen työnhaun kriteerejä, jolloin he eivät rekisteröidy työttömiksi. (Tilastokeskus 2015.) Esimerkiksi vuonna 2016 työvoiman ulkopuolella olevista vajaa kymmenesosa ilmoitti olevansa työtön tai lomautettu, mutta he eivät täyttäneet työvoimatutkimuksen määritelmää eivätkä täten tilastoituneet työttömiksi (Tilastokeskus 2017a).

Tilastokeskuksen tilastoissa työttömän määritelmä noudattaa kansainvälisen vertailtavuuden vuoksi YK:n työjärjestön (ILO) suosituksia ja Euroopan Unionin asetuksia. Siinä työttömäksi katsotaan henkilö, joka on työtä vailla ja viimeksi kuluneen neljän viikon aikana tutkimushetkestä etsinyt työtä ja voisi aloittaa työt kahden viikon kuluessa. Huomioitavaa on myös Tilastokeskuksen tilaston syntyminen haastattelututkimuksen avulla. Siinä kuukausittain haastatellaan 12 000 henkilöä satunnaisotannalla. Haastatteluisissa käsitellään viikon mittaista ajanjaksoa, jota kutsutaan tutkimusviikoksi. Mikäli

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

haastateltava on haastatteluhetkellä tehnyt työtä edes jonkin verran tutkimusviikolla, katsotaan hänet työlliseksi. Työ- ja elinkeinoministeriö tilastoi puolestaan työnvälitystilastoonsa työttömät termillä työtön työnhakija. Siinä työttömiksi katsotaan pääsääntöisesti ne työttömät henkilöt, jotka ovat rekisteröityneet TE-toimistossa työnhakijoiksi. (Sihto & Myrskylä 2000; Tilastokeskus 2015.)

Työttömyysasteessa on kyse työttömien prosenttiosuudesta saman ikäisestä työvoimasta. Työvoimaan katsotaan kuuluvan kaikki 15-74-vuotiaat, jotka ovat olleet työttömänä tai työllisinä tutkimusviikolla. Virallinen työttömyysaste Suomessa lasketaan työttömien prosenttiosuutena saman ikäisten työvoimasta. Työllisyysaste on työssä olleiden henkilöiden prosenttiosuus työvoimasta. (Tilastokeskus 2015.)

Keskimääräistä työllistymisikää määriteltäessä on tapana katsoa se ikä, jonka kohdalla puolet ikäluokasta on töissä. Nykyisillään tämä 50 %:n taso saavutetaan suunnilleen 20 ikävuoden jälkeen, mutta on huomioitava, että näistä henkilöistä on lähes puolet työsäkännin ohella samanaikaisesti opiskelemissa. (Kaseva 2012; Myrskylä 2014.)

KOULUTUSTAUSTAN VAIKUTUS TYÖLLISTYMISEEN

Koulutus korreloi työllistymisen kanssa. Lauri Ihalainen totesi työministerinä ollessaan kolumnissaan (Kauppalehti 9.2.2015):

”Mitä vähäisempi yleissivistävä pohjakoulutus, peruskoulutus ja ammattikoulutus on, sitä haavoittuvampi ihminen on työmarkkinoilla, ja sitä katkonaisemmat ja lyhyemmät työhistoriat ovat.”

Vaikutusta työllistymiseen on niin koulutusasteella kuin koulutusallakin. Sukupuoli vaikuttaa työllistymiseen koulutuspolkujen ja -valintojen välisten sukupuolisten erojen vuoksi. Väestötasolla miehet ovat naisia matalammin koulutettuja. (Myrskylä 2012; Tilastokeskus 2012; Tilastokeskus 2018a.) Niin sanotulla koulutustasomittaimella mitaten naisten koulutusaika perusasteen jälkeen on yli kaksi kuukautta pidempi kuin miesten, jotka kouluttautuvat perusasteen jälkeen teoreettisesti laskettuna 3,2 vuotta. Miehet ovat naisia useammin jääneet ilman perusasteen jälkeistä koulutusta. Kolmannes (30,5 %) miehistä on ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa. Samoin miesten määrä on suurempi toisen asteen tutkinnon sekä erikoisammattitutkinnon suorittaneista. Naiset puolestaan suorittavat miehiä useammin alimman korkea-asteen ja alimman korkeakouluasteen sekä ylemmän korkeakouluasteen koulutuksen. Tilanne kääntyy jälleen miesten eduksi tutkija-asteen koulutuksen suhteen. (Tilastokeskus 2017b; Tilastokeskus 2018a.)

Naisten ja miesten koulutusalat ovat Suomessa jakautuneet voimakkaasti. Naisten osuus terveys- ja sosiaalialan koulutuksen saaneista oli 88,5 %, kasvatustieteellisestä

ja opettajan koulutuksesta 77,7 % ja humanistisesta ja taidealojen tutkinnoista 70,7 %. Miesten suurempi osuus näkyi puolestaan yleissivistävässä (51,2 %), luonnontieteellisessä (58,3 %), maa- ja metsätalouden (65,9 %) sekä tekniikan (84 %) tutkintoon johtavissa koulutuksissa. (Tilastokeskus 2018a.) Työmarkkinoilla tämä koulutusalaan liittyvä eriytyminen näkyy mies- ja naisvaltaisina aloina. Naiset ovat yleisimmiltä ammateiltaan hoivapalvelun ja terveydenhuollon työntekijöitä, myyjiä ja kauppiaita sekä opettajia tai opetusalan erityisasiantuntijoita. Miehet ovat ammatiltaan tyypillisesti luonnontieteiden tai tekniikan erityisasiantuntijoita, kuljetus- tai rakennustyöntekijöitä. (Keränen 2016.)

Koulutusalaakohtaiset erot näkyvät työllistymisessä ja työhön sijoittumisessa. Valmistuneiden työelämään siirtymistä mitataan vuoden kuluttua valmistumisesta. Parhaiten työllistyy terveys- ja hyvinvointialalle, jolle valmistuneista 83 % on työllistynyt. Kasvatusalalla työllistymisprosentti on lähes yhtä korkea (79 %). Eniten työttömiä oli tietojen käsittelyn, tietoliikenteen sekä tekniikan aloille valmistuneissa (19 %). (Tilastokeskus 2018a.)

Koulutustaso vaikuttaa koulutusalan ohella tulevaan työllistymiseen. Vastavalmistuneet naiset työllistyvät miehiä useammin. Vuonna 2016 ero oli 10 prosenttiyksikköä. Kaikista tutkintoon johtaneen koulutuksen suorittaneista vuoden kuluttua oli työssä 66 %. Päätoimisesti työskenteleviä oli 51 % ja työssä opiskelun ohessa 15 %. Miehistä työssä olevien osuus oli 61 % (naiset 71 %). Toisen asteen ammatillisen koulutuksen suorittaneista miehistä työssä oli 60 % (naiset 71 %). Miehistä 23 % oli toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittamisen jälkeen työttömänä vuoden kuluttua opintojen päättymisestä. (Tilastokeskus 2018a.)

Ylioppilastutkinto on yleissivistävän luonteensa vuoksi useammin väylä jatko-opintoihin. Vuonna 2016 ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeen korkeakouluopintoihin haki valmistumisvuonna 73 % tutkinnon suorittaneista. Korkeakouluopinnoissa jatkoi ilman väli vuosia 26 % ylioppilaista. Ammatillisen koulutuksen puolella opintoja jatkavia oli 4 %. Korkeakoulutukseen vuonna 2016 pääsi opintojaan jatkamaan miehistä (32 %) suurempi osa kuin naisista (21 %). Ammattikoulutukseen miehistä puolestaan jatkoi pienempi osa (2 %) kuin naisista (5 %). (Tilastokeskus 2017b.)

Ammattikorkeakoulu- tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisesta näyttää olevan etua työllistymiseen. Vuoden kuluttua tutkinnon suorittamisesta oli työttömänä 9 % valmistuneista. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista miehistä oli työssä vuoden päästä tutkinnon suorittamisesta 82 % (naiset 84 %). Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista miehistä työssä oli 85 % (naiset 82 %). Osa valmistuneista oli jatkanut opiskelua tai tilastoitu muuhun toimintaan, kuten esimerkiksi vanhempainvapaalle. (Tilastokeskus 2017a; Tilastokeskus 2017b; Tilastokeskus 2018a.)

Suomessa on herännyt huolta ”kadonneista työmiehistä”. Tällä tarkoitetaan niiden miesten suurta määrää, jotka eivät opiskele, ole työssä tai työkyvyttömyyseläkkeellä.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

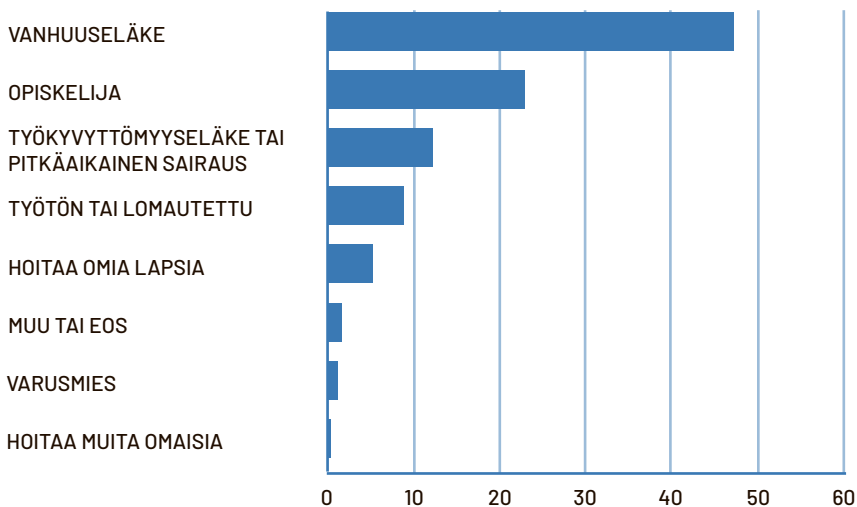
10

11

Koska koulutustaso vaikuttaa työllistymiseen, tarvittaisiinkin lisää tukea syrjäytymisvaarassa oleville pojille peruskoulussa. Osan lisätuentarve saattaa alkaa jo varhaiskasvatuksessa. Poikien tyttöjä heikompi menestyminen peruskoulussa on tunnistettu ja tilanteen korjaamiseksi tarvitaan lisää tai oikeammin kohdistettuja resursseja etenkin peruskouluun. (Pyykkönen ym. 2017.)

TYÖVOIMAN ULKOPUOLELLA OLEMINEN JA TYÖTTÖMYYS

Vuonna 2016 työvoiman ulkopuolella oli 15-74-vuotiaiden ikäryhmästä väestöstämme 35 % eli 1 424 000 henkilöä. Määrä oli kasvanut vuoteen 2015 verrattuna 11 000 henkilöllä. Kasvun aiheutti pääasiassa eläkkeelle siirtyminen. Piilotyöttömiä oli Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2016 155 000 henkilöä. Piilotyöttömillä tarkoitetaan työvoiman ulkopuolella olevia henkilöitä, jotka olisivat halunneet työtä ja voineet sellaisen ottaa kahden viikon kuluessa vastaan, mutta joiden työnhaku ei ollut aktiivista neljän viimeksi kuluneen viikon aikana. Työvoiman ulkopuolella olemisen syistä ehdottomasti suurin on eläkkeellä oleminen. Muita merkittäviä syitä ovat opiskelu, työttömyys tai lomautettuna oleminen, lastenhoito tai asepalvelus. (Tilastokeskus 2017a.) Työelämän ulkopuolella olemisen syitä havainnollistetaan prosenttiosuuksin alla olevassa kuviossa (kuvio 1).

KUVIO 1. Työvoiman ulkopuolella olevat pääasiallisen toiminnan* mukaan vuonna 2016, 15-74-vuotiaat, % (*oman ilmoituksen mukaan. Tilastokeskus 2017a.)

Tilastokeskuksen mukaan keskimääräinen työttömyysprosentti oli 8,6 % vuonna 2017. Laskua edellisvuoteen tapahtui 0,2 prosenttiyksikköä (Tilastokeskus 2018b). Myös Työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastoissa näkyi työttömyystilanteen parantuminen. Työttömyysprosentti laski joulukuussa 2017 edellisen vuoden vastaavasta ajankohdasta. Laskua tapahtui kaikkien elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY) alueilla. Alueellisesti eniten laskua oli tapahtunut Satakunnassa (-25 %), Pirkanmaalla (-25 %) ja Pohjanmaalla (-22 %). Joulukuun lopussa työ- ja elinkeinotoimistoihin ilmoittautuneita kokoaikaisesti lomautettuja oli 17 000, mikä oli 10 000 vähemmän kuin vuosi sitten. Työttömiä oli Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan 295 500, joista yli vuoden työttömänä olleita 91 600. Työttömien määrä oli laskenut edellisestä vuodesta 17,5 % ja yli vuoden työttömänä olleiden määrä 24,9 %. Erilaisissa aktivointiasteeseen laskettavissa palveluissa oli 4,2 % työvoimasta, eli 115 000 henkilöä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018.)

Miesten osuus työttömistä on hieman naisia runsaampi, mutta kokonaisuutena katsoen sukupuolen mukainen jakautuminen on ollut miesten ja naisten välillä Suomessa työllisyysasteella mitattuna jo pitkään suhteellisen tasaista (Tilastokeskus 2018b). Miesten työttömyysaste oli vuoden 2017 lopussa 8,9 % (naiset 7,9 %) Pitkäaikaistyöttömien määrässä miesten osuus on selkeämmin korostunut. Miesten osuus pitkäaikaistyöttömistä (91 600 henkilöä) oli vuoden 2017 lopulla noin 57 %. Toisaalta miesten pitkäaikaistyöttömyys laski edellisvuodesta jopa 26 % (naisilla 23 %). (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018.)

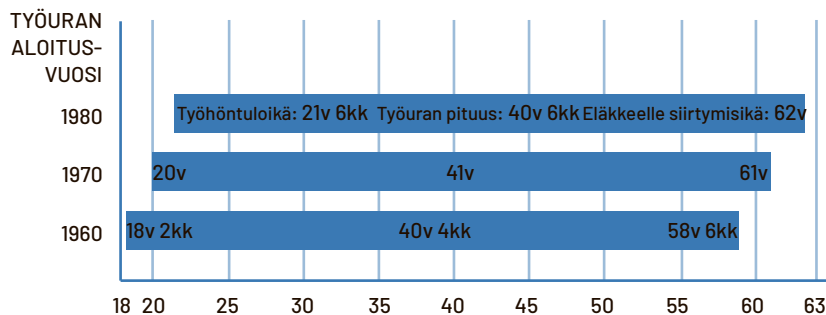
MIESTEN TYÖLLISYYSASTE

Ajankohtainen työllisyystilanne on työttömyystilanteen ohella luonnollisesti myös parantunut. Joulukuun 2017 työllisten määrä oli kasvanut lähes 50 000 henkilöllä edellisen vuoden joulukuuhun verrattuna. Työllisyysaste vuonna 2017 oli 9,6 % ja kasvanut (+0,9 %) vuoteen 2016 verrattuna. Miesten työllisyysaste oli 70,4 %. Nousua vuoteen 2016 oli tapahtunut 0,7 prosenttiyksikköä.

Miesten työllisyystilanteeseen tarkasteltaessa kannattaa kiinnittää huomiota sukupuolten välisiin eroihin esimerkiksi vanhempainvapaiden tai muiden vanhemmuuteen liittyvien työelämän ulkopuolella olemisen syihin. Toisaalta vuoden 2009 taantumassa miesten työttömyys lisääntyi paljon enemmän kuin naisten. Tätä selittää etenkin ammattien ja ammattiryhmien jakautuminen sekä taantumien vaikutuksista voimakkaammin kärsivien ammattiluokkien miesvaltaisuus. Lisäksi voidaan ajatella miesten tekevän kuluttavampaa työtä kuin naiset tekevät, sillä työkyvyttömyyseläkkeellä olevien miesten osuus on suurempi kuin naisilla ja niin sanotussa työttömyysputkessakin on miehiä naisia runsaammin. (Myrskylä 2012.)

Nykyään työelämän alkamis- ja päättymisajankohtien rajat ovat häilyviä ja niiden tarkka määrittäminen haasteellista. Ihmiset opiskelevat ja ovat työssä päällekkäin ja samanaikaisesti, eikä eri tilastoissa aina ole löydettävissä sopivia luokkia, jotka tarkasti

kuvaisivat todellista tilannetta. Keskimääräistä työllistymisikää määritellään sen iän perusteella, jonka kohdalla puolet ikäluokasta on töissä. Nykyään tämä työllistymistaso saavutetaan suunnilleen 20 ikävuoden jälkeen. Työllistymistason arvioinnissa on huomioitava, että näistä henkilöistä on lähes puolet työssäkäynnin ohella opiskelemassa. (Myrskylä 2014.) Oheisessa kuviossa on kuvattu keskimääräistä työuran pituutta syntymävuoteen perustuen (kuvio 2).

KUVIO 2. Eri ikäluokkien työurien pituudet. (Lähde: Väestön ammattirakenne- ja työllisyystilasto Kasevan 2012 mukaan.)

Mikäli huomioidaan naisten oleminen kotona lasten kanssa, on miesten kokonaistilanne työllisyysasteella mitattuna heikompi kuin naisten. Esimerkiksi keskiasteen suorittaneiden miesten osalta miesten työllistymisikä asettuu 21 vuoteen (naisten alle 20 vuotta). Ilman tätä huomioimista työllisyysasteessa sukupuolten väliset erot ovat etenkin 35 vuoteen asti perusasteen koulutuksen suorittaneiden keskuudessa selkeitä. Miesten työllisyysaste on noin 15 prosenttiyksikköä korkeammalla kuin naisten. Syynä tähän pidetään etenkin lastenhoitoa, ja ero katoaakin 50 ikävuoden tietämillä, jolloin naisten työllisyysaste ohittaa miesten työllisyysasteen. Myös muissa koulutusasteissa miesten työllisyysaste ylittää naisten työllisyysasteen niiden ikävuosien kohdalla, jolloin naisista suuri osa on kotona pienten lasten kanssa. Mitä korkeammasta koulutusasteesta on kyse, sitä aiemmin miesten työllisyysaste jää naisten työllisyysasteen alapuolelle uudelleen. Tarkasteltaessa yli 40 ikävuoden jälkeistä työllisyysastetta voidaan nähdä naisten työllisyystilanteen olevan parempi miehiin verrattuna. Syitä miesten ja naisten väliseen työllisyysasteiden vaihteluun voi löytyä työmarkkinoiden sukupuolistumisesta ja työskentelyaloista. Naisten työskennellessä runsaammin julkisella sektorilla ja palvelualoilla, ovat heidän työpaikkansa paremmin suojattuja kuin esimerkiksi vientiteollisuuden tai rakentamisessa työskentelevien miesten. (Myrskylä 2012; Tilastokeskus 2016.)

Työurien eroavaisuuksiin on ajateltu liittyvän myös sosioekonomisia taustavaikuttajia. Varmasti näinkin, mutta miesten tilannetta tarkasteltaessa esimerkiksi 65-vuotiaalle toimihenkilölle ja työntekijälle on keskimäärin kertynyt yhtä pitkä työura. Koulutuksen

perusteella pisintä työuraa tekevät alimman korkea-asteen suorittaneet. Huomioitavaa on myös se, että lähes kolmannes 65-vuotiaista on työskennellyt vähintään 40 vuotta. (Järnefelt 2013.) Ihmiset siis työskentelevät jo keskimäärin varsin pitkään. Mikäli haluamme ylläpitää nykyistä tilaa tai tavoittelemme siihen edelleen kasvua, täytyy yhteiskuntamme ja työnantajien satsata työn tekemisen tukemiseen ja työhyvinvointiin entistä enemmän.

Olenaisinta työurien pidentämiselle ja sitä kautta kansantaloutemme vahvistumiselle näyttäisi omasta näkökulmastani olevan ennen kaikkea keinotekoisten ja byrokraattisten esteiden poistaminen työn tekemiseen liittyen, työelämän ulkopuolelle jääneen yksilöllinen auttaminen sekä ihmisten toimintakyvyn ja osallisuuden vahvistaminen. Työttömyystilanteen helpottamiseksi, työllisyystilanteen parantamiseksi ja työurien pidentämiseksi onkin syytä tehdä edistäviä toimenpiteitä laajalla skaalalla. Työhön pääsyä työuran alkupuolella tulee entisestään helpottaa, työn ulkopuolelle jäävien aitoja mahdollisuuksia työelämään palaamiseen lisätä ja työuran jatkamisen vaihtoehtoja eläkeiän kynnyksellä monipuolistaa. Asianosaisten ja eri palvelunkäyttäjien mukaan ottamista yhteiskunnallisen tukitoiminnan suunnitteluun ja arviointiin tulee lisätä. Yhteistyössä kehitettyjen palvelujen toiminta voisi olla tuloksellisempaa kuin nykyisellä tavalla kehitettyjen, joissa ammattilaisten määrittelemien ongelmien ratkaisemiseen pyritään ammattilaisten määrittelemien toimenpiteiden avulla. Yhteiskunnassamme on jo otettu askeleita oikeaan suuntaan. Matkaan on mahtunut haparointia tai jopa harha-askeleita, kuten SOTE -uudistukseen, toimeentulotuen siirtoon ja aktiivimalliin liittyen olemme nähneet. Haparointi ja harha-askeleet ovat tyypillisiä hieman epävarmasti etenemään lähtevällä. Askel saa lisää varmuutta, kun saamme tahto- ja tavoitetilan sekä reitin sitä kohden selkeämmäksi ja yhteisesti yhteiskuntamme jakamaksi. ///

LÄHTEET

Elinkeinoelämän keskusliitto 2013. Naiset ja miehet työelämässä. Maaliskuu 2013. Luettu 20.11.2017: https://ek.fi/wp-content/uploads/naisetmiehet_maaliskuu2013.pdf

Ihalainen L. 2015. Liian kapea koulutus haittaa työllistymistä. Kolumni. Kauppalehti/ Kauppalehti EXTRA. Alma-Talent Oy: Helsinki.

Järnefelt N. 2013. Sosioekonomiset erot työurien pituudessa oletettua pienempiä. Teoksessa: Hyvinvointikatsaus 4/2013 - Teema: Aikuistuminen, työura ja eläkkeelle siirtyminen. http://tilastokeskus.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2013_04.html

Kaseva, H. 2012. Hupenevat Tunnit -Näin suomalaisten työaika on lyhentynyt vuodesta 1960. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. Luettu 3.2.2018: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/12/Hupenevat-tunnit.pdf>

Keränen T. 2016. Miehet ja naiset yhä eri ammateissa - Suomi kärkimaiden joukossa Euroopassa. Yle Uutiset. 24.10.2016. <https://yle.fi/uutiset/3-9244101>

Loukola A. 2012. Lamavuonna 1992 tutkinnon suorittaneet työllistyivät huonosti. Teoksessa: Tilastokeskus. Hyvinvointikatsaus 1/2012 - Teema: Sukupolvien väliset suhteet. Luettu 20.12.2017: http://www.tilastokeskus.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2012_01.html

- Luukka T. 2015. Suomen työttömyys rajumpaa kuin kertaakaan 15 vuoteen. Helsingin sanomat 24.6.2015. Luettu 2.2.2018: <https://www.hs.fi/talous/art-2000002833758.html>
- Maczulskij T., Maliranta M. & Pekkala Kerr S. 2016. Työmarkkinoiden rakennemuutosyrityksissä ja yritysraenteissa. Talous ja Yhteiskunta 4/2016, s. 20-25. Palkansaajien tutkimuslaitos. Kirjapaino Jaarli Oy.
- Myrskylä P. 2012. Hyvin koulutetuilla pisimmät työurat. Teoksessa: Tilastokeskus. Hyvinvointikatsaus 1/2012 – Teema: Sukupolvien väliset suhteet. http://www.tilastokeskus.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2012_01.html
- Myrskylä, P. 2014. Milloin työura alkaa ja loppuu? Tieto & Trendit 2/2014. Talous- ja hyvinvointikatsaus. Luettu 3.2.2018: <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/61/>
- Mäenpää M. 2016. Millainen on työn ja työmarkkinoiden tulevaisuus? Sitra. Työpaperi. Luettu 2.2.2018: https://media.sitra.fi/2017/02/23203920/Millainen_on_tyon_ja_tyomarkkinoiden_tulevaisuus.pdf
- Pohjola M. 2010. Taantuman syvyydestä. Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2010. Taloustieteellinen yhdistys. Luettu 3.2.2018: <http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/kak32010/kak32010paakirjoitus.pdf>
- Pyykkönen J., Myrskylä P., Haavisto I., Hiilamo H. & Nord U. 2017. KADONNEET TYÖMIEHET -Suomessa 79 000 miestä ei tee tai aina edes hae töitä – mitä heille tapahtui? EVA-analyysi nro 54. 16.2.2017. Elinkeinoelämän valtuuskunta. Luettu 3.2.2018: http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2017/02/no_54.pdf
- Sihto M. & Myrskylä M. 2000. Erilaisia työttömiä erilaisissa tilastoissa. Kansantalouden aikakauskirja. 4/2000. Taloustieteellinen yhdistys. Luettu 3.2.2018: <http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/kak42000/kak42000sihto.pdf>
- Tilastokeskus 2012. Väestön koulutus rakenne. Verkkajulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 2.2.2018: http://www.stat.fi/til/vkour/2012/vkour_2012_2013-12-04_tie_001.fi.html
- Tilastokeskus 2015. Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastojen vertailu. Luettu 20.12.2017. http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/tyti_2015-04-28_men_001.html
- Tilastokeskus 2016. Naiset ja Miehet Suomessa 2016. 4. korjattu painos. Edita Publishing Oy. Grano: Helsinki.
- Tilastokeskus 2017a. Suomen virallinen tilasto (SVT). Työvoimatutkimus 2016. Luettu 8.1.2018: https://www.stat.fi/til/tyti/2016/13/tyti_2016_13_2017-04-12_kat_004.fi.html
- Tilastokeskus 2017b. Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutukseen hakeutuminen. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 8.2.2018: https://www.stat.fi/til/khak/2016/khak_2016_2017-12-13_tie_001.fi.html
- Tilastokeskus 2018a. Suomen virallinen tilasto (SVT): Sijoittuminen koulutuksen jälkeen. Verkkajulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 3.2.2018: http://www.stat.fi/til/sijk/2016/sijk_2016_2018-01-25_tie_001.fi.html
- Tilastokeskus 2018b. Suomen virallinen tilasto (SVT). Työvoimatutkimus Joulukuu 2017. Luettu 2.2.2018: http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2017/12/tyti_2017_12_2018-01-25_tie_001.fi.html
- Työ- ja Elinkeinoministeriö 2018. Työllisyyskatsaus joulukuu 2017. Työ- ja elinkeinoministeriö 25.01.2018. Julkaisusarja: Työllisyyskatsaus 12/2017. Luettu 28.1.2018: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160500/TKAT_Joulu_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

3. TESOMAN MIÄHET -HANKE 2015 - 2017

-MITÄ TAVOITELTIIN, MITÄ
SAAVUTETTIIN JA MITÄ
VIELÄ PITÄS TEHRÄ

IRMA SALOKOSKI

Tesoman miähet -hankkeessa on oltu kiinnostuneita työelämän ulkopuolella olevien yli 30-vuotiaiden miesten työ- ja toimintakyvystä ja sosiaalisesta osallisuudesta sekä näiden edistämisestä syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Lisäksi tavoiteltiin sosiaali- ja terveysalan sekä kolmannen sektorin edustajien asiakaslähtöisen toimintatavan lisääntymistä, sosiaali- ja terveysalan sekä kolmannen sektorin edustajien asiakaslähtöisen toimintatavan lisääntymistä.

Hankkeessa käytettiin työ- ja toimintakyvyn sekä sosiaalisen osallisuuden kartoittamisessa Työterveyslaitoksen SOLMU -koordinaatiohankkeen kehittämää Kykyviisarin ensimmäistä versiota. Kykyviisari on kysely, jossa kartoitetaan vastaajan hyvinvointia, osallisuutta, arjen sujumista ja toimintakykyä sekä tulevaisuuden näkymiä (Työterveyslaitos 2015). Kysely tehtiin noin kolmasosalle hankkeeseen osallistuneista miehistä hankkeen alussa ja lopussa. Kykyviisarin käyttö jäi vähäiseksi, koska kaikki miehet eivät suostuneet kyselyä täyttämään. Miehet kokivat kyselykaavakkeen pitkäksi ja sen täyttämisen aikaa vieväksi. Lopulta tyydyttiin siihen, että saatiin hankkeeseen liittyvät Euroopan sosiaalirahaston (ESR) -kaavakkeet täytetyksi. ESR -kaavakkeilla hankkeen osallistajat rekisteröitiin hankkeeseen.

Kykyviisarin uusintahaastattelut tehtiin puhelinhaastatteluina tai keskustellen hankkeen tapahtumissa. Uusintahaastattelujen yhteydessä keskusteltiin miesten kanssa

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

myös yleisesti hankkeeseen liittyvistä kokemuksista. Keskustelut koettiin molemmin puolin antoisina. Luottamus oli saavutettu. Hankkeen edetessä ja luottamuksen saavuttamisen myötä tiedonkeruumuotona painottuivat erilaiset ryhmä- ja yksilöhaastattelut.

Seuraavaksi määrittelen hankkeen keskeiset käsitteet työ- ja toimintakyky, osallisuus sekä syrjäytyminen osallisuuden vastakohtana. Tämän jälkeen esittelen millä keinoin hankkeessa on näitä edistetty sekä mitä tuloksia on saatu aikaan. Tulokset perustuvat ESR -kaavakkeiden, Kykyviisarin sekä yksilö- ja ryhmähaastattelujen kautta kerättyyn aineistoon. Lopuksi tuon esille hankkeessa heränneitä ajatuksiani siitä, mitä pitäisi vielä tehdä työelämän ulkopuolella olevien miesten sosiaalisen osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

TYÖ- JA TOIMINTAKYKY SEKÄ SOSIAALINEN OSALLISUUS

Kykyviisarin ensimmäisen version kysymykset pohjautuvat seuraaviin käsitteisiin työ- ja toimintakyvystä ja sosiaalisesta osallisuudesta. Kykyviisarin koulutusmateriaalissa (Työterveyslaitos 2015) nämä määritellään seuraavasti:

”- Työkyky rakentuu yksilön voimavaroista ja työn vaatimusten välisestä tasapainosta. Yksilön voimavaroja ovat mm. toimintakyky, terveys, motivaatio työtä kohtaan ja ammatillinen osaaminen.

- Toimintakyky on yksilön kykyä selviytyä jokapäiväisistä arjen haasteista ja tehtävistä. Kohtuullinen toimintakyky on yksi työkyvyn edellytys. Toimintakykyyn vaikuttaa merkittävästi terveydentila.

- Sosiaalinen osallisuus nähdään kokemuksena olla osana jotain yhteisöä/porukkaa/yhteiskuntaa.”

OSALLISUUS SYRJÄYTYMISEN VASTAKOHTANA

Tesoman miähet hankkeessa osallisuutta on tarkasteltu Raivion ja Karjalaisen (2013) esittämän kolmen ulottuvuuden/edellytyksen kautta:

- Riittävä toimeentulo ja hyvinvointi (Having)
- Toiminnallinen osallisuus (Acting)
- Yhteisöihin kuuluminen ja jäsenyys (Belonging)

1

2

3

4

5

6

7

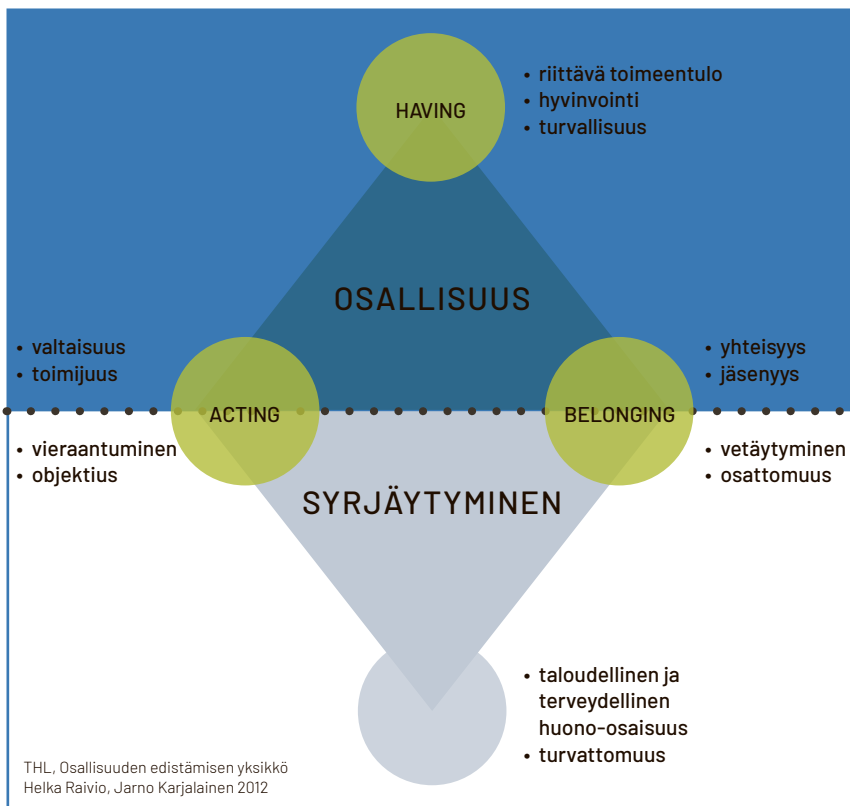
8

9

10

11

Tämä viitekehys (kuvio 1) tuntui luontevalta, koska hankkeen tavoitteeksi on määritelty myös selkeästi syrjäytymisen ehkäisy. Pelkkä kaveriporukkaan kuuluminen ei riitä syrjäytymisen ehkäisyyn. Tesoman miähet -hankkeessa oltiin kiinnostuneita osallisuuden eri muotojen vahvistamisesta, koska tämä nähtiin myös edellytyksenä työ- ja toimintakyvyn edistämiseksi.

KUVIO 1 Osallisuus syrjäytymisen vastaparina. (Raivio & Karjalainen 2013).

LÄHTÖKOHTA - JALKAUTUMINEN JA LUOTTAMUKSEN AIKAANSAAMINEN

Miesten löytäminen oli hankkeen alussa vaikeaa. Kun tavoitimme joitakin miehiä, he toivat mukanaan uusia osallistujia. Hankkeesta ja sen toiminnoista tiedottamisessa

ilmeisesti ”puskaradio” oli kaikista merkittävin viestintäkeino. Virallisuus pyrittiin minimoimaan, mutta tiettyjen asioiden, kuten ESR-kaavakkeiden täyttö, oli välttämätöntä. Keskeistä oli, että hanketyöntekijöinä pyrimme pääsemään eroon omasta ja perinteisestä ongelmalähtöisestä ajattelusta ja kohtaamaan ihmiset ihmisinä. Toki autoimme ja annoimme neuvojakin, kun niitä pyydettiin.

Työelämän ulkopuolella olevan ihmisen ääni jää usein kuulumattomiin ja hänen omia toiveitaan ei kokemuksieni mukaan juurikaan kysellä. Luottamuksen syntymistä ja vahvistumista tukikin osaltaan se, että miesten ajatuksia kuunneltiin ja huomioitiin hankkeen tavoitteisiin suuntaavan toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Paikallisten vuokralosäätöiden kautta toiminnalle järjestyi matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja. Näin pystyimme toimimaan miehille tutussa ympäristössä korttelien keskellä.

VAIKUTTAMINEN OSALLISUUDEN ERI ALUEISIIN

Having -ulottuvuudella tarkoitetaan ihmisen riittävää toimeentuloa, hyvinvointia ja turvallisuutta. Tämän alueen asiat ovat osallisuutta mahdollistavia resursseja. Myös terveys katsotaan kuuluvan tälle alueelle. Tähän ulottuvuuteen voidaan paljolti vaikuttaa yhteiskunnallisin toimin. Tesoman miähet -hankkeessa Having osa-alueeseen on pyritty vaikuttamaan kartoittamalla työttömille tarjolla olevia palveluja ja ohjaamalla miehiä palvelujärjestelmän piiriin esim. työttömien terveystarkastuksiin. Kelan, terveyspalveluiden, aikuissosiaalityön ja Typan edustajat kävivät esittelemässä toimintojaan. Tällä pyrittiin siihen, että palveluiden järjestäjät kohtaisivat miehiä heidän ympäristössään. Myös miehet itse ovat ohjanneet toinen toisiaan eri palveluiden käytössä.

Terveys on osa hyvinvointia ja se nähdään myös resurssina. Terveiden edistäminen on ollut merkittävä osa hanketta. Terveys on merkittävä edellytys työ- ja toimintakyvyille. Kykyviisariselvityksen perusteella terveyteen ja toimintakykyyn liittyvät ongelmat haittasivat työelämään siirtymistä kahdella kolmasosalla haastatelluista.

Terveiden edistäminen on tapahtunut järjestämällä miehiä kiinnostavia kuntoilu-mahdollisuuksia (mm. kuntosali, salibandy, uiminen, kuntonyrkkeily, Suomi mies seikkailee-kuntotestaus). Kokkikerhon yhteydessä huumorilla höystettynä keskusteltiin mm. sairauksien hoidon merkityksestä, elintapojen vaikutuksesta terveyteen ja palvelujärjestelmän toimivuudesta. Keskeistä ohjauksessa on ollut kannustus ja mahdollisuuksien korostaminen. Apuna on käytetty myös UKK -instituutin miesten terveyden edistämiseen liittyvää materiaalia sekä pidettiin terveyteen liittyviä teemailtapäiviä. Terveyttä edistäviä asioita koottiin myös Tesoman miästen Reseptikirjaan. Hankkeen loppupuolella erittäin merkittäväksi muodostuivat henkilökohtaiset keskustelut Kykyviisareiden ja ESR -lopetuskaavakkeiden täytön yhteydessä. »

*Terveys on osa
hyvinvointia ja
se nähdään myös
resurssina.*

Belonging -ulottuvuuteen on pyritty vaikuttamaan luomalla sellainen ilmapiiri, että mukaan voi tulla kuka vaan. Tesoman miähet ”brändi” tuntui olevan miesten keskuudessa merkittävä. Osalle riitti yhteinen kuntosaliryhmä. Osalle oli tärkeää yhteiset tapaamiset kuten ruokailut tai kahvihetket. Yhteisten retkien ja pihatapahtumien merkitys korostui yhteisöllisyyden lisääjänä. Vastuun ottaminen toimintojen järjestämisestä oli kuitenkin miesten taholta varovaista. Tämä nousi esille etenkin hankkeen varsinaisten toimintojen loppuessa ja yritettäessä siirtää vastuuta miehille itselleen. Hankkeen aikana kuitenkin verkostoiduttiin niin monen kolmannen sektorin toimijan kanssa, että myös näistä löytynee miehille omia osallisuuden foorumeita.

Acting -osa eli toimijuus ulottuvuutta on pyritty vahvistamaan kuulemalla, kannustamalla ja rohkaisemalla mukaan toimintaan. Pitkään työttömänä ollut leimataan helposti. Kuvitellaan, että he ovat kaikki samanlaisia sosiaaliturvalla eläjiä, päihteiden käyttäjiä ja mielenterveysongelmaisia, jotka tarvitsevat kuntoutusta. Asia voi joidenkin kohdalla olla näinkin, mutta yleistäminen on vaarallista. Toisaalta olen miettinyt, että ”kumpi on muna ja kumpi kana”. Hankkeen myötä minulle on vahvistunut käsitys siitä, että pitkään työelämän ulkopuolella olleen henkilön itseluottamus heikkenee ja hän helposti unohtaa mitä kaikkea itse asiassa osaa tehdä.

Toimijuuden vahvistamisessa keskeistä on ollut tasavertainen kohtaaminen ja kuuleminen. Myös asiantuntijoiden tapaaminen omalla reviiirillä ja työpaikkakäynti tuntuivat vahvistavan toimijuus ulottuvuutta. Merkittävää oli positiivisten asioiden vahvistaminen ja kannustaminen. Nähtäväksi jää miten uusi työttömyysturvan aktiivimalli lisää toimijuutta työttömillä, joilla voi olla ennestäänkin heikko itseluottamus. Toimijuuden vahvistaminen olisi yleisellä tasolla keskeinen kehittämisalue osallisuuden vahvistamisessa.

MITÄ ON SAATU AIKAAN

ESR -kaavakkeisiin perustuvien tietojen mukaan hankkeeseen osallistui 93 miestä. Työelämän ulkopuolella olemisen syyt olivat työttömyys tai eläkkeellä oleminen. Aloitusvaiheessa työttömänä oli 42 miestä. Hankkeen lopussa työttömistä miehistä 17 oli työllistynyt, kuusi oli ryhtynyt työnhakuun ja kolme oli opiskelemassa. Hankkeen aikana noin puolet työttömistä on työllistynyt tai ryhtynyt työnhakuun. Vaikeinta edelleen on pitkään (yli 12 kk) työttömänä olleiden työllistyminen. Työllistymistä ei voida välttämättä sanoa hankkeesta johtuvaksi, koska hankkeen loppupuolella yleinen työllisyystilanne parani noususuhdanteen myötä. Hankkeella voidaan kuitenkin ajatella olevan myönteistä vaikutusta ainakin työllisyyspolulle ohjaamisessa ja kannustamisessa.

Kykyviisareiden ja haastatteluiden perusteella suurin osa miehistä koki, että heidän terveydentilansa oli pysynyt ennallaan ja noin kolmasosalla se oli parantunut. Työkyky oli parantunut yhdeksällä miehellä, pysynyt ennallaan kahdellatoista ja laskenut kuudella.

Kaksi kolmasosaa miehistä totesi kuitenkin terveyteen ja toimintakykyyn liittyvien ongelmien haittaavan työelämään siirtymistä.

Joissakin vastauksissa ilmeni, että alkoholin käyttöön on tullut pidempiä pauseja (jopa raitistumista ja opiskelemaan siirtymistä). Ilmaiset kuntoilumahdollisuudet todettiin hyväksi ja niiden koettiin lisänneen mielenvireyttä. Miehet kokivat mukanaolon mukavaksi, huolia on voinut käsitellä porukalla ja päivärytmiin on tullut rakennetta.

Sanni Kuusisto ja Konsta Koskinen tekivät syksyllä 2017 opinnäytetyönsä ”Työelämän ulkopuolella olevien miesten kokemuksia ja näkemyksiä Tesoman miähet –hankkeesta”. Opinnäytetyön tuloksista ilmeni, että hanke tarjosi säännöllisyyttä miesten elämään, arkeen rutiinia sekä mielekästä tekemistä ja mahdollisuuden liikuntaharrastuksiin osallistumiseen. Lisäksi hanke toi miehille tukea raittiuteen ja mahdollisuuden toimia selvin päin. Osa miehistä koki fyysisen terveytensä puutteelliseksi. Hankkeen toiminoilla koettiin olevan terveyttä ylläpitävä kohentava vaikutus. Miehet kokivat hankkeen piristäneen ja kohottaneen mielialaa. Toiminnan koettiin vahvistaneen omien kykyjen näkemistä ja rohkaiseen osallistumaan yhteisön toimintaan. Miehet kokivat hankkeen tuoneen heille yhteisöllisyyden tunnetta, vertaistukea ja neuvoja elämäntilanteisiin sekä itsevarmuutta. Hankkeen osallistujien välillä muodostui keskinäinen kunnioitus ja hyväksynnän tunne. Hankkeessa miehet saivat uusia verkostoja ja ystävyysuhteita. (Kuusisto & Koskinen 2017.)

MITÄ PITÄIS VIELÄ TEHRÄ

Tulokset näyttävät positiivisilta. Niitä lukiessa on hyvä muistaa, että vain osa miehistä oli aktiivisia ja innostuneita. Osa osallistujista oli hyvin heikolla linkillä kiinni hankkeessa ja heidän kohdallaan olisi tarvittu yksilöllistä tukea ja kannustusta. Esimerkiksi yksi mies totesi:

"Mukava oli olla mukana, mutta koin itseni kuitenkin yksinäiseksi ja ulkopuoliseksi."

Uskonkin, että hän ei ollut ainoa.

Työttömän palveluverkosto on jakautunut monelle eri sektorille. Voimakkaasti sektoroituneen palvelukentän on vaikea vastata moniongelmaisen asiakkaan tarpeisiin. Tesoman miähet –hankkeen yhteydessä kurkistettiin eri palveluntuottajien toimintoihin. Jokaisella alueella on vahvaa substanssiosaamista, mutta ehkä tieto toisesta alueesta voi olla vähän heikompaa. Palvelukaan ei aina ole miesten kokeman mukaan niin asiakaskeskeistä. Asiakaskeskeisyyden puute vähentää asiakkaan toimijuutta ja saattaa aiheuttaa yhden osallisuuden alueen heikkenemistä ja tätä kautta myös syrjäjän vetäytymistä. Raivio & Karjalainen (2016) toteavat:

”Tavoiteltaessa yksilön ja ryhmien osallisuuden vahvistumista ja esimerkiksi laajempaa työelämäosallisuutta, on palveluissa siirryttävä vuorovaikutteiseen, dialogiseen asiakastyöhön. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien palveluissa intensiivistä, asiakasta kohtaavaa työtä lisäämällä asiakkaan omalle äänelle luodaan tilaa.”

Kokemani perusteella jalkautuminen, ”kivijalkakohtaamispaikka”, arkiset asiat, kuten kahvi ja ruoka sekä vuorovaikutustaitoiset toimijat saavat jo paljon aikaan syrjäytymisen ehkäisyssä. Lisäksi työttömille pitäisi tarjota ilmaiseksi liikuntamahdollisuuksia. Näillä asioilla näkisin olevan merkitystä työ- ja toimintakyvyn ylläpitämisessä. Työtöntä varmaan auttaisi, jos olisi mahdollisuus saada neuvontaa ja ohjausta yhdestä paikasta. Digitalisoidut palvelut ovat osalle hyvä ratkaisu, mutta ainakin Tesoman miesten joukossa oli myös heitä, jotka kokivat merkityksellisenä saamansa kutsut henkilökohtaisiin keskusteluihin. Ehkä juuri siksi, että silloin heillä on mahdollisuus kertoa omasta tilanteestaan. Etenkin yksinäisellä työttömällä miehellä voi olla tarve kohdata oikea ihminen. ///

LÄHTEET

Kuusisto S. & Koskinen K. 2017. Työelämän ulkopuolella olevien miesten kokemuksia ja näkemyksiä Tesoman miähet -hankkeesta. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu

Raivio H. & Karjalainen J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010 -luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa Taina Era (toim.): Osallisuus - oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156, 12-34.

Raivio H. & Karjalainen J. 2016. Osallisuuden osatekijät. Luettu 8.1.2018. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus/osallisuuden-osatekijat>

Työterveyslaitos. 2015. Kykyviisari. Kykyviisarin koulutusmateriaali. Arviointimenetelmien taustat.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

4. TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA OLEVIEN MIESTEN NÄKEMYKSIÄ JA KOKEMUKSIA

TESOMAN MIÄHET -HANKKEESTA

JUSSI SAVOLAINEN, KONSTA KOSKINEN JA SANNI KUUSISTO

Konsta Koskinen ja Sanni Kuusisto selvittivät opinnäytetyössään Tesoman miähet-hankkeeseen osallistuneiden miesten kokemuksia toimintaan osallistumisen vaikutuksista sosiaaliseen osallisuuteen, työ- ja toimintakykyyn sekä fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Opinnäytetyössä haastateltiin yhteensä viittä työelämän ulkopuolella olevaa miestä. Haastateltavien keski-ikä oli noin 55 vuotta ja kaikki haastateltavat olivat olleet työelämän ulkopuolella yli 12 kuukautta.

Yleisin syy työelämän ulkopuolella olemiseen oli haastateltavien mielestä se, ettei töitä ollut tarjolla. Miehet kokivat toimintaan osallistumisen tukeneen heidän työ- ja toimintakykyään sekä työelämätaitojaan. Hankkeen toiminnot toivat arkeen mielekästä sisältöä ja jotain odotettavaa. Toimintaan osallistuminen koettiin piristävänä ja mielen terveyttä tukevana. Miehet kokivat saavansa hankkeen tarjoamien liikuntamahdollisuuksien sekä ohjauksen ja neuvonnan avulla tukea fyysiseen toimintakykyynsä ja terveyteensä. Miehet saivat osallistuessaan vertaistukea ja hyväksyntää. Osallistuminen auttoi sekä ylläpitämään että muodostamaan uusia sosiaalisia verkostoja ja vähensi yksinäisyyden tunnetta.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

TAUSTAA

Suomalaisessa yhteiskunnassa työssä käyminen on edelleen korkeassa arvossa. Työstä maksettavan palkan, ja sitä kautta elintason ylläpitämisen lisäksi, työ tuo myös statusta, sosiaalisia verkostoja ja oman arvon tuntoa ihmisen elämään. Perinteinen sukupuoliroolitus asettaa etenkin miehen harteille perheenelättäjän viittaa. Vaikka tämä roolitus on pitkälti purkautunut tai purkautumassa nyky-yhteiskunnan ja työelämän kehittyessä, on monella miehellä itsellään vielä tämänkaltaisia ajatuksia. (Ollikainen 2006; Koskinen & Kuusisto 2017.)

Työelämän ulkopuolella olemiseen, mikäli se ei ole yksilön oma toive, on tutkimusten mukaan yhdistetty psyykkistä ja fyysistä terveyttä heikentävä vaikutus. Työttömyyden on todettu vaikuttavan ihmisen hyvinvointiin kokonaisvaltaisesti. Tekemisen ja toiminnan puute laskevat fyysisistä kuntoa ja vireystilaa pidemmällä ajanjaksolla merkittävästi. Työn puute poistaa arjesta rutiinia ja säännöllisyyttä, mikä vaikuttaa psyykkiseen terveyteen laskevasti. Lisäksi työn kautta tulevat onnistumisen tunteet ja sosiaalinen kanssakäyminen vähentyvät, mikä saattaa johtaa pahimmillaan yhteiskunnasta syrjäytymiseen ja masentumiseen. Kulttuurissamme vallitseva käsitys työnteosta ja työelämässä mukana olemisesta luovat sosiaalisia paineita työttömälle. Erilaisten yhteiskunnallisten palvelujen saaminen saattaa vaikeuttaa työttömyyden vuoksi. Työttömän leima vaikuttaa työttömään, vaikka hän olisikin työtön itsestään riippumattomista syistä. Taloudellisen tilanteen lasku vaikeuttaa hyvinvoinnin ylläpitoa olennaisesti. Vähävaraisella ei ole varaa mielekkääseen tekemiseen, joskus ei välttämättä edes perustarpeisiin. Työttömyyden ja hyvinvoinnin lasku muodostavat siis eräänlaisen oravanpyörän: mitä pidempään työttömyysjakso kestää, sitä enemmän hyvinvoinnin taso laskee, ja mitä matalammalle hyvinvoinnin taso laskee, sitä vaikeampi työelämään on enää palata. (Heponiemi 2008; Böckerman & Ilmakunnas 2009; Kauppinen ym. 2010; Vaarama ym. 2010..)

On myös havaittu, että työn lisäksi muu aktiivinen toiminta, on omiaan ylläpitämään terveyttä ja hyvinvointia. Keskeistä on ihmisen aktiivinen toiminta, ei toiminnan laatu tai kohde. Ihmisen aktiivinen toiminta tukee toimintakyvyn ylläpitämistä ja

*Keskeistä on ihmisen
aktiivinen toiminta,
ei toiminnan laatu tai
kohde.*

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

sen edistymistä. Toimintakyky on keskeinen osa ihmisen hyvinvointia ja sen arviointia. Hyvä toimintakyky edesauttaa työkykyä ja vaikuttaa siihen, kuinka ihminen kokee hyvinvointinsa suhteessa arkeen ja yhteiskuntaan. Ihminen, jolla on hyvä toimintakyky jaksaa paremmin työssä, vapaa-ajalla ja sosiaalisissa tilanteissa. (Heponiemi 2008; Autti-Rämö ym. 2016; Kari ym. 2016.)

MIESTEN KOKEMUKSIA JA NÄKEMYKSIÄ HANKKEESEEN OSALLISTUMISESTA

Miehet olivat löytäneet Tesoman miähet -hankkeen ja sen toiminnot pääasiassa "puskaradion" kautta, kavereilta tai tutuilta. Toiminnasta kuuleminen oli rohkaissut osallistumaan hankkeen tapahtumiin. Miehet olivat lähteneet hankkeeseen mukaan yksinäisyyden ja tekemisen puutteen takia, tosin jotkut myös puhtaasta uteliaisuudesta.

"Ei ollu mitään semmosta... aktiviteettia."

Haastateltavat miehet kokivat yksimielisesti Tesoman miähet -hankkeen vaikuttaneen heidän elämäänsä positiivisesti. Miehet kuvailivat hanketta piristävänä, arkea ja jaksamistaan tukevana ja eräänlaisena "henkireikänä" työttömyyden aikana.

"Antaa hyväksynnän tunnetta sellaisena kuin on."

Hanke ylläpiti miesten työ- ja toimintakykyä tarjoamalla mahdollisuutta liikuntaan ja erilaiseen muuhun toimintaan. Hankkeen maksuttomat liikuntamahdollisuudet vahvistivat miesten fyysistä terveyttä. Esimerkiksi erilaiset retket, kuntosalikäynnit ja salibandyn pelaaminen koettiin sellaisiksi toiminnoiksi, joiden avulla voi ylläpitää ja kohentaa fyysistä terveyttään. Miehet kokivat, että heidän kuntosaa oli parantunut, tai ei ainakaan mennyt huonommaksi hankkeen aikana.

"Kyllä mä osallistun ja tilanteen mukaan ja urheilen, ja tosin se on vähempää missään vakiporukassa, koska työttömänä ei oo rahaa niin kauheen moniin maksullisiin osallistua."

Miesten mukaan säännölliset tapaamiset olivat sosiaalista hyvinvointia ylläpitäviä. Miehet kertoivat saaneensa hankkeen kautta uusia ystäviä sekä mielekästä sisältöä elämäänsä ja arkeensa. Hankkeen toiminnoissa voitiin olla vapaasti ja rennosti. Osallistuminen mahdollisti tasavertaisen kohtaamisen, antoi heille hyväksynnän tunnetta sekä uskoa omaan itseensä ja osaamiseensa tulevaisuutta ajatellen. Miehet kokivat hankkeen toimintoihin osallistumisen luovan mahdollisuuden vertaistukeen, jossa toiset ihmiset todella tietävät miltä työttömänä oleminen tuntuu ja miten se vaikuttaa ihmiseen. Hankkeessa muotoutuneeseen ryhmään miehet kokivat yhteenkuuluvuuden tunnetta ja luottamuksellisuutta.

”Tässä on sellasta tiettyä yhteisöllisyyttä.”

Hanke oli tukenut ja parantanut miesten työ- ja toimintakykyä esimerkiksi mahdollistamalla omaan ammattiin liittyvien taitojen harjoittamisen sekä pitämällä aktiivisena. Säännöllisesti toteutuvat tapahtumat toivat struktuureja arkeen. Miehet kokivat, että aamuisin oli helpompi herätä, kun oli jotakin tekemistä.

”Säännöllisyys auttaa ja tuo tasapainoa sekä rytmiä.”

Hankkeessa toimittiin selvin päin, joka koettiin raittiutta tukevana. Toimintaan osallistuminen koettiin piristävänä ja mielenterveyttä tukevana. Lisäksi hankkeessa pääsi kokeilemaan uusia asioita, joka mahdollisti miehille onnistumisen tunnetta ja luottamusta omaan osaamiseen.

Hankkeen koettiin vahvistaneen sosiaalista osallisuutta monin tavoin. Osallistuminen muodosti uusia ystävyyssuhteita sekä loi sosiaalisia verkostoja ja tarjosi vertaistukea. Miehet kuuluivat toisiltaan vinkkejä ja neuvoja, sillä monilla oli samankaltaisia elämäkokemuksia. He kokivat saaneensa apua omiin elämäntilanteisiinsa. Miehet tunsivat olevansa tasavertaisia keskenään sekä yhteisöllisyyttä ja ”me-henkeä”. Kokonaisuudessaan miehet kokivat hankkeen ehkäisevän tehokkaasti yhteiskunnasta syrjäytymistä ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin laskua.

”Ei ehdi syrjäytyä.”

POHDINTA

Työelämän ulkopuolelle joutuminen voi vaikuttaa mieheen monella tavalla. Pahimmillaan se edesauttaa syrjäytymiskehitystä sekä hyvinvoinnin laskua ja ajaa miestä kohti tilannetta, jossa hän ei enää tiedä miten tai miksi nousta aamuisin ylös. Tällainen tilanne saattaa lisätä riskiä mielenterveys- ja päihdeongelmiin ja riuduttaa sosiaalisia suhteita. Parhaimmillaan mies puolestaan löytää elämänsä työn merkityksen korvaavaa aktiviteettia ja sen tuomaa mielekkyyttä, joka ylläpitää toimintakykyä ja saa elämän tuntumaan mielekkäältä.

Miesten haastatteluiden perusteella syntyi käsitys siitä, että hankkeeseen osallistuvat miehet ovat aktiivisia, työhön valmiita miehiä, jotka huonon työllisyystilanteen takia olivat jääneet työelämän ulkopuolelle. Miehet saivat hankkeen toiminnoista konkreettista tekemistä arkeen sekä yhteisön, johon liittyä. Matalan osallistumiskynnyksen toimintaa järjestämällä voidaan edesauttaa työelämän ulkopuolella olevien miesten sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä ja luoda paikkoja ammattilaisen ja asiakkaan tasa-vertaiseen kohtaamiseen.

Mielestämme matalan kynnyksen asiakaslähtöisillä palveluilla on selkeä rooli tulevaisuuden työllisyyspolitiikassa ja sen toteuttamisen käytännöissä. Matalan kynnyksen

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

palvelut ovat olennaisessa roolissa työelämän ulkopuolella olevien miesten fyysistä ja psyykkistä terveyttä, työ- ja toimintakykyä ja sosiaalista osallisuutta edistettäessä. Tesoman miähet -hankkeessa onnistuttiin tavoittamaan miehiä, saamaan heitä mukaan toimintaan, luomaan miehille yhteenkuuluvuuden tunnetta ja mahdollistamaan verkostoitumista. Hanke vahvisti miesten kokemusta omasta osaamisestaan, yhteiskuntaan kuulumisesta ja ennen kaikkea piristi miehiä sekä toi heille mielihyvän tunnetta. Miesten mielestä oli mukavaa, kun oli paikka mihin mennä, ja mahdollisuus harrastaa ja viettää aikaa yhdessä. Tarve tällaisille "miesten kerhoille" on selkeästi olemassa.

Tulevaisuudessa pitkäaikaistyöttömät ovat todennäköisesti yhä haastavampi terveys- ja sosiaalipalvelujen asiakasryhmä. Työttömyystilastot ovat, etenkin vaikeasti työllistyvien miesten kohdalla edelleen noususuhdanteisia. Pitkään työelämän ulkopuolella olleet eivät kykene pysymään yhteiskunnan tahdissa samaan tapaan kuin työelämässä olevat. Eivät etenköän, mikäli työvoimaviranomaiset eivät lisää työelämän vaatimia konkreettista osaamista sertifioivia ja kuvaavia kouluttautumismahdollisuuksia työnhakukurssien rinnalle. Tesoman miähet -hankkeen kaltaista toimintaa ja muita asiakaslähtöisiä matalan kynnyksen toimintamahdollisuuksia olisi tulevaisuudessa lisättävä. Lisäksi on pyrittävä myös muilla keinoin estämään työttömyyden leviäminen ja siitä seuraavien yhteiskunnallisten haittojen kasvaminen. Ennaltaehkäisevä toiminta olisi parempi vaihtoehto kuin asioiden korjaaminen niiden jo tapahduttua. Tesoman miähet -hankkeen kaltaisella toiminnalla on mahdollista ehkäistä syrjäytymistä ja mahdollisia terveyshaittoja sekä auttaa selviämään myös silloin, kun avun tarve on akuutti ja suuri. ///

LÄHTEET

- Autti-Rämö I., Salminen A., Rajavaara M. & Ylinen A. 2016. Kuntoutuminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Böckerman P. & Ilmakunnas P. 2009. Unemployment and self-assessed health: Evidence from panel data. *Health Economics* 18(2): 161-79.
- Heponiemi T. 2008. Katsaus työttömyyden ja terveyden välisiin yhteyksiin. Työ- ja elinkeinoministeriö. Numero 14/2008.
- Kari O., Niskanen T., Lehtonen H. & Arslanoski V. 2016. Kuntoutumisen tukeminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kauppinen T., Saikku P. & Kokko R. 2010. Työttömyys ja huono-osaisuuden kasautuminen. Teoksessa Vaarama M., Moisio P. & Karvonen S. toim. 2010. Suomalaisen hyvinvointi 2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Koskinen K. & Kuusisto S. 2017. Työelämän ulkopuolella olevien miesten kokemuksia ja näkemyksiä Tesoman miähet -hankkeesta. Opinnäytetyö. Sairaanhoidajakoulu. Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Ollikainen V. 2006. Sukupuolierot työttömyydessä Suomessa. Kansantaloudellinen aikakauskirja. Helsinki: VATT. Luettu 9.8.2017. <http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/kak32006/kak32006ollikainen.pdf>
- Vaarama M., Moisio P. & Karvonen S. toim. 2010. Suomalaisen hyvinvointi 2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino.

5. MIELEKÄSTÄ TEKEMISTÄ

HEIMO OUTINEN

Tekemisen mielekkyys muodostuu jokaisen henkilökohtaisesta kokemuksesta. Jokainen kokee arkisen mielekkään tekemisen omalla tavallaan. Yleisesti voidaan nähdä tekemisen mielekkyuden koostuvan arjen perusasioista. Mielenterveystalo.fi -sivustolla on hyvin kuvattu mitä arjen mielekäs tekeminen on:

"Mikä tahansa toimeliaisuus lisää elämäsi hallinnan tunnetta ja edistää hyvinvointiasi. Tekemisten ja toimintojen ei tarvitse olla mitään suurta. Arjen perusasiat kuten ruoanlaitto, liikunta, siivoaminen ja itsestä huolehtiminen ovat kaikki toimintoja. Perusasioista suoriutuminen luo rytmiä arkeen ja tuo mielihyvää lähes huomaamatta. Osallisuus työ- ja opiskelijayhteisössä sekä sosiaaliset suhteet tuovat elämään sisältöä. Liikunta ja muut harrastukset antavat mielihyvää." (Mielenterveystalo.fi.)

Koska yksittäisten hankkeiden ja projektien avulla ei useinkaan voi vaikuttaa yhteiskunnalliseen työllisyystilanteeseen, olemme Tesoman miähet -hankkeessa vastanneet työttömyydestä selviämisen haasteeseen järjestämällä hankkeeseen osallistuville työelämän ulkopuolella oleville miehille mielekästä tekemistä. Arkisella mielekkäällä tekemisellä voidaan pitää yllä Maslowin tarvehierarkian (kuvio 1) toteutumiseen liittyviä tarpeita.

*Tekemisen mielekkyys
muodostuu jokaisen
henkilökohtaisesta
kokemuksesta.*

1

2

3

4

5

6

7

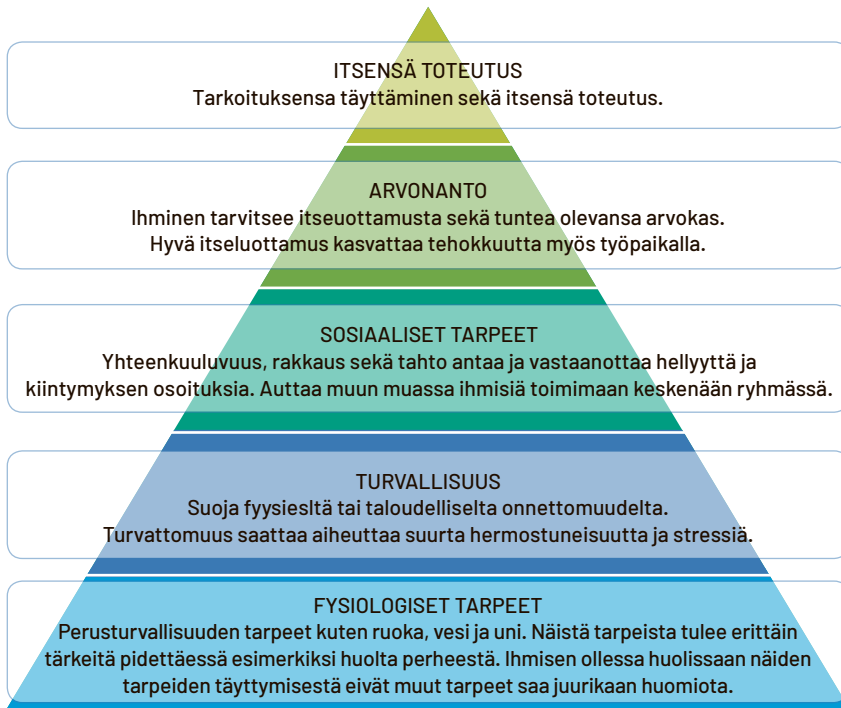
8

9

10

11

KUVIO 1. Maslowin tarvehierarkia. (Pedanet.net d.n.)

KUUNTELEMISEN TAITO

Hankkeen toimintoja toteuttaessamme emme vieneet mitään valmiita ideoita miehille. Sen sijaan kuuntelimme hankkeeseen osallistuneita miehiä ja toteutimme heidän toiveitaan niissä puitteissa kuin se oli mahdollista. Kuinka osasimme kuunnella miehiä? Kuuntelemisen taito oli avainasemassa, kun kohdattiin ja autettiin erilaisia ihmisiä. Esimerkiksi miehet eivät välttämättä jakaneet tunteitaan ja toiveitaan suoraan. Se tapahtui epäsuorasti muun keskustelun lomassa. Se, että osattiin poimia asiat yleisestä keskustelusta ja ryhmissä tapahtuvasta puheensorinasta, edellytettiin työntekijältä kuulolla olemisen taitoa. Kuunteleminen oli mahdollista, kun oltiin aidosti läsnä ja tavattiin miehiä säännöllisesti. Läsnäolon avulla päästiin ymmärrykseen siitä mitä porukassa tapahtuu. Kuultiin ja nähtiin vuorovaikutuksen erilaisia vivahteita, kuten äänenpainot ja intonaatioita, ilmeet, eleet sekä välittyvät tunteet. Hankkeen matalan kynnyksen kohtaamispaikat kerrostalolähiöiden keuhokuoneilla mahdollistivat aitoja kohtaamistilanteita ihmisten kanssa. Huomioitavaa on kuitenkin se, että molemmin puolinen tutustuminen ja luottamuksen rakentuminen vaatii aikaa ja pitkäjänteistä työtä.

TESOMAN MIÄHISSÄ TOTEUTUNUTTA TOIMINTAA

Kaikki Tesoman miähissä toteutettu toiminta oli lähtöisin hankkeeseen osallistuvien miesten omista toiveista. Toiminnoissa oli kysymys arkisista asioista ja ne toteutuivat pääsääntöisesti Tesoman ja Tampereen lähiympäristössä.

Olen kategorioinut hankkeen aikana toteutetun toiminnan kahdeksaan eri kategoriin: sosiaaliset tapahtumat, rentoutuminen, kulttuuri, yleiset tapahtumat, puuhastelu, liikunta, retket sekä vaikuttaminen. Seuraavaksi esittelen kaikki toteutuneet tapahtumat ja aktiviteetit kategorioittain. (kuvio 2).

SOSIAALISET TAPAHTUMAT Pihatapahtumat Työttömien ruokailut Kokkikerho Hankkeen avoimet ovet Aamiaistapaaminen Pihatapahtumat	RENTOUTUMINEN Rajaportin sauna Torpan sauna
KULTTUURI Urheilutapahtumat Museoretket Valokuvauskerho Pihakonsertti Suomi 100 elokuva	YLEISET TAPAHTUMAT Työttömien voimavarapäivä Regrymessut Tesomapäivä Päihdepiknikki
PUUHASTELU Pyöräpaja Puutyöpaja Kukkalavojen rakentaminen	LIIKUNTA Uimaliiput Sähly Kuntosali Pilkkikisat Kuntonyrkkeily Kuntotesti
RETKET Luontoretket Kaupunkiretki Vierailut	VAIKUTTAMINEN Verkostyöpaja Osuuskunta suunnittelu

KUVIO 2. Hankkeessa järjestettyä toimintaa hankkeeseen osallistuneille miehille.

SOSIAALISET TAPAHTUMAT

Hankkeen tapahtumien runko muodostui sosiaalisista tapahtumista. Tämä toimintojen kategoria oli laajin ja sen lisäksi sosiaalisuus oli voimakkaasti mukana myös muissa Tesoman miesten toiminnoissa.

Tesoman miähet -hanke sekä osallistui että järjesti pihatapahtumia kerrostalolähiössä Haukiluoman ja Tesoman alueella. Sosiaalisista tapahtumista ruokailut muodostuivat oleellisiksi yhteisöllisiksi kohtaamistilanteiksi. Toiminnan käynnistyttyä hanketyöntekijät osallistuivat seurakunnan järjestämään työttömien ruokailuun, jossa rekrytoitiin osallistujia hankkeeseen. Ristimäenkadun kerrostalolähiön asukastuvalle perustettiin kokkikerho, josta muodostui hankkeen työntekijöiden ja miesten säännöllinen kokoontumispaikka. Hankkeen avoimia ovia pidettiin kolmena päivänä viikossa, joihin jokaiseen liittyi ruokatarjoilua. Tiistaisin oli avoimet ovet klo 12:00 – 15:00 Runkokadulla Haukiluomassa, jossa oli tarjolla kahvia ja pullaa. Torstaisin pidettiin avoimia ovia Ristimäessä asukastuvalle klo 9:00 – 15:00 Kokkikerhon merkeissä. Perjantai-aamupäivän kohtaamispaikka oli Tampereen kaupungin Oma Tesoma -hankkeen koordinoima yhteistila Olkkari, jossa oli aamiaistarjoilu klo 9:00 – 11:00.

Sen lisäksi, että sosiaaliset tapahtumat tukivat miesten sosiaalisia suhteita ja kanssakäymistä toistensa kanssa, olivat ne myös hankkeen toiminnan kannalta merkityksellisiä tilanteita. Esimerkiksi avoimien ovien yhteydessä pystyttiin suunnittelemaan hankkeen tulevaa toimintaa yhdessä hanketyöntekijöiden ja miesten kanssa.

RENTOUTUMINEN

Rentoutumisen kategoriaan sijoittuu yksi toiminto, mutta sitäkin tärkeämpi; Saunominen! Ajatus yhdessä saunomisesta lähti hankkeen filosofian mukaisesti hankkeeseen osallistuneelta mieheltä ja niinpä yhden kertaluontoisen Rajaportin saunalle tehdyn reissun jälkeen saunapäiväksi vakiintui jokaisen kuukauden ensimmäinen keskiviikko. Saunareissut olivat suosittuja ja niitä toteutettiin aina hankkeen loppuun saakka. Hankkeen loppuvaiheessa tehtiin saunareissuja myös seurakunnan leirikeskukseen Torpalle. Torpan saunareissujen yhteydessä oli mahdollista osallistua Seurakunnan järjestämiin miesten iltoihin. Nämä reissut saivat miehiä niin hyvin liikkeelle, että seurakunta on jatkanut niiden organisointia Tesoman miähille hankkeen loppumisen jälkeen.

KULTTUURI

Kulttuuria harrastettiin urheilun, museoiden, valokuvauksen, musiikin ja elokuvien muodoissa. Kaikki kulttuuriharrastukseen liittyvät ideat olivat myös miesten toiveista lähtöisin. Tesoman miähet kävivät yhdessä katsomassa jalkapallon Veikkausliigan ottelua ja jääkiekon SM -liigan ottelua. Museovierailut tehtiin kahteen automuseoon. Mobiliaan ja Vehoniemeen. Siellä muisteltiin "vanhoja hyviä aikoja", kun retkelle osallistuneet miehet muistelivat menneiden aikojen menopelejä.

Musiikki tuotiin ihmisten luokse. Pienimuotoinen konsertti järjestettiin Pop-Up tyyliin Runkokadulla. Harmony Garden -yhtye oli esittämässä tuotantonsa syksyisenä

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

iltapäivänä Runkokadun asukkaille kerrostalojen pihapiirissä. Hankkeen loppupuolella juhlistettiin myös Suomen 100 -vuotista historiaa katsomalla vuoden 2017 puhutuinta kotimaista elokuvaa. Noin kolmekymmentä hankkeeseen osallistunutta miestä kävi elokuvateatterissa katsomassa uusimman Tuntemattoman sotilaan.

YLEISET TAPAHTUMAT

Tapahtumissa saadaan informatiivista tietoa erilaisista asioista ja niissä on mahdollisuus verkostoitua. Tesoman miesten toiminnan ja tavoitteiden mukaisesti oli tarkoituksenmukaista tukea miesten osallistumista erilaisiin työttömille suunnattuihin tapahtumiin. Tesoman miähet olivat hankkeen aikana esillä muun muassa Tampereen kaupungin järjestämissä työttömien voimavarapäivissä. Samalla tapahtumaan osallistui myös hankkeeseen osallistuvia miehiä. Muita tapahtumia, joihin miehiä osallistui, olivat muun muassa rekrytointimessut, Tesoma -päivä ja Tampereen kulttuuri- ja nuorisotoimen järjestämä päihdepiknikki.

PUUHASTELU

Hankkeen toiminnan aikana muodostui erilaisia yhteistyökanavia eri toimijoiden kanssa. Muun muassa Tampereen vuokratulosäätiön, Vilusen kodit Oy:n ja VTS Kiinteistöpalvelu Oy:n muodostama VTS-kodit, oli erittäin myötämielinen Tesoman miesten toimintaa kohtaan. Heidän kanssaan yhteistyössä perustettiin muun muassa pyöräpaja, jossa kunnostettiin taloyhtiöiden kellareihin hylätyistä polkupyöristä korttelipyöriä VTS:n kiinteistöihin. Hylättyjä polkupyöriä oli useita kymmeniä, joista valittiin kunnostettavaksi kymmenen korttelipyöräksi sopivaa yksilöä. Myös hankkeeseen osallistuvilla miehillä oli mahdollisuus kunnostaa hylätyistä polkupyöristä itselleen polkupyörä. Polkupyöräpaja toteutettiin Runkokadun kerhohuoneen avoimien ovien yhteydessä.

Pyöräremontin lisäksi Pispan palvelukeskus mahdollisti miehille puutyöpajan, jossa oli mahdollisuus käydä nikkaroimassa. Puutöitä tehtiin Mattilan miesten kanssa yhdessä. Lisäksi Etsivän vanhustyön hanke järjesti Tesoman miähille keväiset kukkalavatakoot.

LIIKUNTA

Liikunta on tärkeässä roolissa hyvinvoinnin lisäämiseksi ja moni hankkeeseen osallistuneista miehistä kaipasikin liikuntapalveluja. Niitä järjestettiin hankkeen toimesta koko sen toimintakauden ajan miesten toiveiden ja hankkeen tarjoamien mahdollisuuksien mukaan. Tesoman miähet -hanke järjesti miehille uimalippuja Tesoman uimahalliin sekä kuntosalivuoroja kaksi kertaa viikossa Ikurin liikuntahallissa. Myös Raholan liikuntahallin tiloissa toimiva Respect Boxin nyrkkeilyseura teki yhteistyötä Tesoman miästen kanssa ja heiltä ostettiin kuntonyrkkeily valmennusta miehille. Kunnostaan ja terveydestään kiinnostuneet miehet pääsivät käymään Suomimies seikkalee -rekkakiertueen kunto-testauksessa. Talvella oltiin mukana myös A -killan järjestämässä pilkkikipailuissa.

RETKET

Retket tarkoittavat tässä yhteydessä luontoretkiä, kaupunkiretkiä ja erilaisia vierailuja yrityksissä. Kesällä ja syksyllä 2017 retkeiltiin luonnonhelmassa. Alkukesäistä päivää

vietettiin Otamuksessa lettuja paistaen, kalastaen ja luonnossa kävellen. Kukin osallistui toimintaan oman kiinnostuksensa mukaan. Syksyllä suunnattiin luonnonantimien pariin ja toteutettiin kaksi marjastus- sekä sienestysretkeä. Marjastus ja sienestys retkillä käytiin Helvetinjärven kansallispuistossa ja Pikku-Ahvenistolla. Keskikesällä, kun muu hankkeen toiminta oli hiljaisempaa, toteutettiin yksi retki Mattilan miesten kanssa Raumalle. Siellä tutustuttiin Rauman nähtävyyksiin ja tehtiin irtiotto arjesta. Yritysvierailut toteutuivat hankkeen viimeisten kuukausien aikana. Työpaikkavierailu hissi-firma OTIS Oy: n toimintaan tutustuen oli mielenkiintoinen. Myös Yleisradion studiot tulivat tutuiksi, kun vierailtiin Villikortti-ohjelman kuvauksissa.

VAIKUTTAMINEN

Vaikutusmahdollisuuksia miehet saivat säännöllisissä Mieslähtöisyyttä monialaisesti -verkoston työpajoissa. Niissä käsiteltiin työttömille suunnattujen palvelujen toteuttamista ja niihin liittyviä uudistuksia. Työpajoissa oli osallistujia sosiaali- ja terveys palveluista sekä kolmannelta sektorilta. Työpajoihin oli kutsuttuna keskustelun alustajia eri sektoreilta. Miehillä oli mahdollisuus osallistua keskusteluun tasavertaisesti viranhaltijoiden kanssa ja kertoa mielipiteitä esimerkiksi palvelujen uudistuksia käsittelevässä keskustelussa.

MITEN ARKINEN TEKEMINEN TUKEE TYÖ- JA TOIMINTAKYVYN YLLÄPITÄMISTÄ

Työssä käyminen vaatii kuntoa. Se vaatii sosiaalisia ja kognitiivisia taitoja sekä fyysisistä jaksamista. Hoitotyössä puhutaan ihmisen psyko -fyysis - sosiaalisesta kokonaisuudesta. Kaikki hankkeessa toteutuneet toiminnot ja tapahtumat tukivat ihmisen kokonaisuutta. Olen joskus opetustilanteissa pyöritellyt opiskelijoiden kanssa ajatusta siitä, että ihmisen kokonaisuudessa jokainen osa-alue vaikuttaa toisiinsa. Esimerkiksi fyysisten toimintojen pettäessä, sillä saattaa olla vaikutusta psyykeeseen ja edelleen sosiaalisiin suhteisiin. Psykkeen horjuessa vaikutukset saattavat yltää niin ikään sosiaalisiin ja fyysisiin osa-alueisiin. Myös sosiaalisen osa-alueen vaikutukset voivat heijastaa kahteen muuhun kokonaisuuden osa-alueeseen. Hankkeeseen osallistuneiden miesten toiveista lähteneistä toteutuneista tapahtumista ja toiminnoista voidaan todeta, että ne olivat hyvin ihmisen kokonaisuuden huoltamiseen liittyviä arkisia asioita. Miesten puheiden ja toteamusten perustella toiminnot toivat rakennetta heidän arkeen ja auttoi pitämään yllä toiminnallisuutta ja sosiaalisia suhteita. ///

LÄHTEET

Mielenterveystalo.fi. Arjen perusteet -Arjen mielekäs tekeminen. HUS. Terveyskylä.fi. Luettu 1.2.2018 https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/itsehoito/tyokaluja_itsehoito/Pages/arjenperusteet.aspx

Peda.net. Maslowin tarvehierarkia. Luettu 1.2.2018. <https://peda.net/jyvaskyla/pok/koulutusseminaareja2/mt>

6. IHMISET RAKENTAVAT ARKEAAN MYÖS TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA - VOISIMMEKO OPPIA TÄSTÄ JOTAIN?

ARVI PIHLMAN

Tesoman miähet -hankkeen yhtenä osatavoitteena oli edistää työelämän ulkopuolella olevien miesten osallisuutta. Tässä kirjoituksessa pohdin joitain tähän tavoitteeseen liittyviä huomioita ja ajatuksia. Käyttämäni esimerkit olen poiminut etupäässä kahden toimintaan osallistuneen miehen haastattelusta, mutta samantapaisia asioita nousi esiin myös hankkeen aikana käymissäni vapaamuotoisemmissa keskusteluissa.

Menemättä ”osallisuus” -käsitteen tarkempaan ruotimiseen, tässä hankkeessa tämä tavoite ilmeni vähintäänkin siinä, että nähtiin arvokkaaksi tarjota uusia mahdollisuuksia ihmisten keskinäiselle vuorovaikutukselle suhteellisen vapaamuotoisessa ilmapiirissä. Ihmisten toimiessa keskenään tilanteeseen astuu aina mukaan myös jotain niistä tavoitteista ja arvoista, joita he pyrkivät elämässään toteuttamaan, kuin myös viitteitä niistä arjen olosuhteisiin liittyvistä mahdollisuuksista ja rajoitteista, joiden keskellä he luovivat. Vuorovaikutuksen ja ihmisten omaehtoisen toiminnan painottaminen tarjosi-kin hyviä mahdollisuuksia oppia jonkin verran hankkeeseen osallistuvien miesten pyrkimyksistä ja niistä olosuhteista, joissa he arkeaan elävät.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

TYÖN ARVOSTA JA TYÖTTÖMÄN ARVOSTAMISESTA

Haastattellessamme toisen hanketyöntekijän kanssa kahta hankkeeseen osallistunutta miestä, olimme kiinnostuneita kuulemaan heidän työhistoriaansa ja elämäänsä työelämän ulkopuolella liittyvistä kokemuksista. Nämä kaksi saman ikäpolven miestä kertoivat kahta varsin erilaista tarinaa. Toisen työhistoria oli ollut suhteellisen vakaa, töitä ei tarvinnut juuri vaihtaa, työporukka muotoutui tiiviiksi ja työn ohella elettiin perhearkea. Toisen työhistoriasta löytyy kymmeniä työnantajia hyvin erilaisista työsuhteista, työporukka oli vaihtuvaista eikä perheen perustaminen ole tullut ajankohtaiseksi.

Miesten kertoessa erilaisista työ- ja elämänhistorioistaan esiin nousi kuitenkin myös monia yhteneväisyyksiä. Palkkatöissä käyminen oli ollut kummallekin selvästi tärkeää niin ansaitun rahan, omanarvontunnon kuin ihmissuhteidenkin kannalta. Monet muutkin hankkeeseen osallistuneet miehet tuntuivat puhuvan mielellään aiempiin töihinsä liittyvistä muistoista ja moni tunsi silminnähdyn ylpeyttä hankitusta ammattitaidosta.

Miesten kerronnassa sosiaaliset suhteet ja niiden laatu näyttäytyivät keskeisinä asioina työelämässä. Hyvä henki työkavereiden kesken oli tärkeää, ja jos työpaikalla vallitsi huono ilmapiiri työntekijöiden kesken tai esimiesten kanssa, teki se arjesta raskaampaa. Työporukan keskinäinen huumori nivoi porukkaa yhteen ja työkaverit tukivat toisiaan myös tilanteissa, joissa työnantajan tai esimiehen koettiin kohtelevan työntekijöitä epäreilusti. Töiden jälkeen saatettiin vielä harrastaa tai muuten viettää aikaa yhdessä. Aiemmista töistä on jäänyt kavereita ja joitain heistä tavataan edelleen.

Työttömäksi jääminen oli kummallekin miehelle kipeä paikka ja uuden elämäntilanteen hyväksyminen vei aikansa. Kiinnostavaa on, että onnistuttuaan viimein sopeuttamaan arkensa ja arvomaailmansa pienempiin tuloihin, elämänlaatu näyttää kummankin kohdalla joiltain osin jopa kohentuneen. ”Minä oon melko tyytyväinen, vaikka oon tukiloil”, toinen haastateltavista kuvasi lisäten, että uraan keskittymisestä ja rahan tavoittelemisesta voi olla ihmiselle haittaakin. Toinen puolestaan huomautti, että vaikka viisisataa euroa kuukaudessa vetääkin nöyräksi, niin tällä hetkellä ”raha on yks hailee mulle”. Viit-taavatko nämä kommentit juuri siihen passiivisuuteen, johon joissain puheenvuoroissa työttömien epäillään jämähtävän? Monen hankkeeseen osallistuneen miehen kohdalla tämä näyttäisi kuitenkin hätköidyltä johtopäätökseltä.

Toinen haastatelluista kertoi, että ennen palkkatöiden loppumista rahaa tuli mukavasti, ja romahtaneen rahatilanteen hyväksyminen vei pitkään. Monesta siihen asti itsestään selvästä asiasta joutui luopumaan. Vaikka palkan saaminen loppui, mies ei kuitenkaan ole lopettanut työntekoa. ”Työkokeilujalla” töitä tehdessä elämä on toki ollut materiaalisessa mielessä huomattavasti kapeampaa kuin silloin, kun sai työstään asiallisen korvauksen. Mies kertoi tehneensä työkokeilu- ja muilla erilaisilla nimikkeillä useita vuosia töitä eri tahoille yhdeksän euron päivittäistä kulukorvausta vastaan kolmen tai

1

2

3

4

5

6

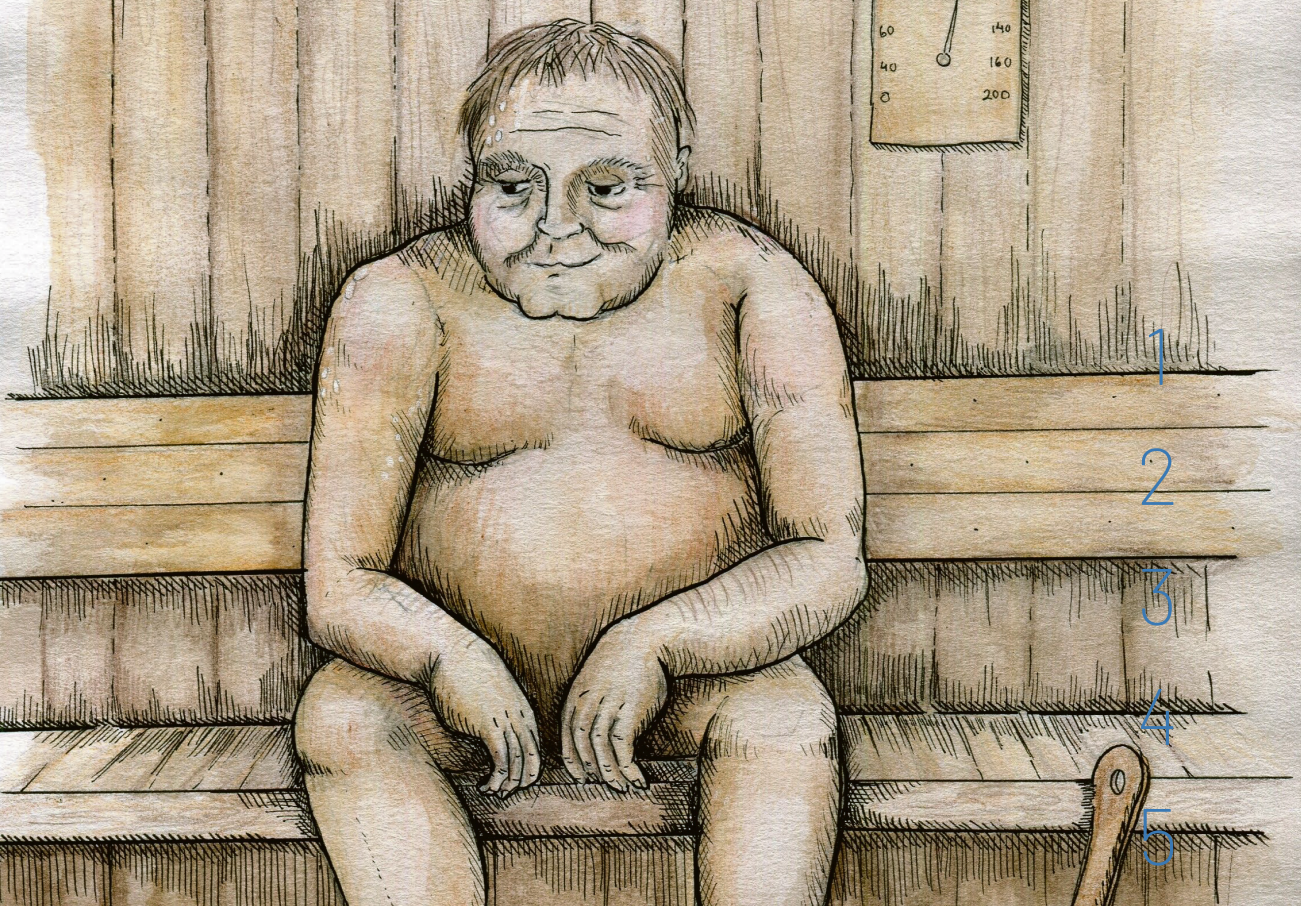
7

8

9

10

11

kuuden kuukauden pätkissä kerrallaan. Yhdeksän euroa kuluu jo bussimatkoihin ja syömiseen, eikä yhtään ylimääräistä jää käteen. ”Se on täysin ilmaista työtä”, hän totesi.

Sen lisäksi, ettei mahdollisuutta oikeaan palkkaan ole, kitkaa näissä töissä aiheuttaa se, että palkatut työntekijät katsovat työkokeilijaa usein pitkin nenänvarttaan. Mies kuitenkin kokee tekevänsä samoja asioita kuin nekin työntekijät, jotka saavat työstään palkan. Työstä saatavan palkan puuttuminen harmittaa, mutta vieläkin enemmän näyttäisi harmittavan työttömän statukseen ja vailla palkkasuhdetta työn tekemiseen liittyvä alhainen arvostus.

TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA OLEMINEN EI TARKOITA HYÖDYTTÖMYYTTÄ YHTEISKUNNAN KANNALTA

Rahan hankkiminen, ja ehkä erityisesti sen kuluttaminen, on paitsi tärkeä yhteiskunnallista koheesiota ja järjestystä ylläpitävä rakenne myös keskeinen ihmisen arvoa omassa ja muiden silmissä määrittävä normi (esim. Bauman 2005; Miller 2012). Ihmiset

6

7

8

9

10

11

kuitenkin toimivat myös valtavirtojen marginaaleissa heille epäedullisten valtarakenteiden katveissa tai niitä vastustaen (Ortner 2006). Keskustellessani hankkeeseen osallistuneiden miesten kanssa kahvipöydässä, pyöräpajalla pyöriä korjatessa tai porukalla kuntoillessa, mietinkin usein kuinka harhaanjohtavaa olisi nähdä monen palkkatyön ulkopuolella olevan, ja usein niukoilla taloudellisilla resursseilla elävän, ihmisen arki yhteiskunnallisesti hyödyttömänä.

Niin haastatteluissa kuin monissa muissakin hankkeen aikana käymissäni keskusteluissa tehdystä työstä oltiin ylpeitä ja työn puuttuminen saattoi kaihtaa pahastikin. Pelkän työn tuijottaminen voi kuitenkin johtaa siihen, että sivuutamme toissijaisina kaikki ne muut tavat, joilla ihmiset luovat merkityksellisyyttä omaan elämäänsä ja ovat samalla hyödyksi muille osallistuen näin yhteiskunnan rakentamiseen (vrt. Hart ym. 2010). Ihmisten toimeliaisuus sekä tarpeellisuus muille ihmisille, ja sitä kautta laajemmin yhteiskunnalle, ei pysähdykään työpaikan ovelle.

Toinen haastatelluista miehistä kertoi, että jäätyään palkkatyön ulkopuolelle perhe näki asiassa myös myönteisen puolen. Asunto ja moni muu elämän materiaallinen puite oli jo ehditty hankkia. Lapset asuivat vielä kotona, ja sinänsä oli hyvä asia, että isä pystyi nyt viettämään enemmän aikaa perheen parissa. Vaikka nykyään lapset ovat jo muuttaneet omille teilleen, mies käy heitä edelleen auttelemassa. Myös iäkästä äitiään hän käy tapaamassa säännöllisesti. Nyt jo edesmennyt Alzheimerin tautia sairastanut vaarikin tarvitsi aiemmin paljon apua. Lisäksi vanhassa rintamamiestalossa asuminen edellyttää ajoittain huoltamista, ja varsinkin aiemmin kaveripiirissä käytiin vuoron perään tekevässä erilaisia korjaustöitä ystävien kodeissa.

Haastatteluista käy ilmi myös se, kuinka heikentyneessä rahatilanteessa vastavuoroiset vaihtosuhteet ystävien ja tuttavien välillä ovat taloudellisessakin mielessä tärkeitä. Kaverit lainaavat toisilleen rahaa ja muutenkin auttavat toisiaan tarvittaessa. Jo tieto kavereiden olemassaolosta luo tässä mielessä turvaa ja ennustettavuutta elämään. Toinen haastateltavista kertoi, kuinka samassa seurakunnassa käyvistä ihmisistä on tullut hänelle läheisiä niin hengellisenä ryhmänä kuin ystävinä ylipäätään. Lisäksi seurakunnalta saa tarvittaessa ”ruuat ja muut”. Toisaalta mies kertoi itse antavansa työpanostaan seurakunnalle esimerkiksi siivoamalla silloin tällöin seurakunnan tiloja.

Hankkeeseen osallistuneet miehet toivat useaan otteeseen esille, työelämän ulkopuolella olemisen aiheuttamien huolien lisäksi, miten he arjessaan toimivat tavoin, jotka ovat sekä merkityksellisiä heille itselleen että hyödyllisiä muille. Huolehtiessaan muiden ihmisten hyvinvoinnista tai toimiessaan vastavuoroisesti omista sosiaalisissa verkostoissaan ihmiset antavat samalla panoksensa, ehkä asiaa sen enempiä ajattelelatta, myös yhteisen maailman ja yhteiskunnan rakentamiseen. Jotkut miehistä tekevät vapaaehtoistöitä erilaisissa kansalaisjärjestöissä, toiset vaihtavat palveluksia ystävä- tai tuttavapiirissä ja perheen ja sukulaisten kesken pidetään läheisistä ihmisistä huolta.

TOIMINTAMAHDOLLISUUKSIEN EDISTÄMINEN

Työelämän ulkopuolella olevat ihmiset eivät välttämättä istu käsiensä päällä, vaikka valtavirtaodotusten marginaalissa toimiminen epäilemättä onkin monella tavoin haastavaa. Siitä huolimatta, että niukka rahatilanne vaatii sopeutumista ja huolestuttaa, niin haastatteluissa näkyi olemassa olevan rahallisen ja muun tuen tärkeys toimintamahdollisuuksien kannalta. Vaikka yhtään ylimääräistä rahaa ei välttämättä käteen jäisikään, niin elämiseen tarvittavat materiaaliset perusasiat, kuten asuminen ja ruoka, ovat erilaisten tukijärjestelmien ansiosta kutakuinkin turvattuja.

Tätä ei tarvitsisi nähdä pelkästään menoeränä. Koska kaikki aika ei mene siitä huolehtimiseen, saako raavittua jostain kasaan tarvitsemansa välttämättömän ravinnon, ihmiset pystyvät mahdollisesti käyttämään aikansa itsensä ja muiden kannalta rakentavammin myös työelämän ulkopuolella. Toimiminen tavoilla, joiden voi kokea olevan merkityksellisiä sekä itselleen että muille, edellyttää kuitenkin jonkinlaisia suhteita muihin ihmisiin. Työelämän ulkopuolella oleminen ja sen myötä mahdollisesti hyvinkin niukat taloudelliset resurssit uhkaavat rajata ihmisiä oletusarvoisten vuorovaikutus- ja toimintaväylien marginaaliin (vrt. Bauman 2005; Miller 2012).

Tilanteet, joissa ihmiset pystyvät luomaan uusia sosiaalisia suhteita, avaavat heille seuran lisäksi myös uudenlaisia väyliä tavoitella ja edistää arvokkaina pitämiään asioita. Ihmisten pyrkimykset ja tarpeet kuitenkin linkittyvät aina heidän erityisiin arjen konteksteihinsä ja elämänhistorioihinsa. Järjestetyt vuorovaikutustilanteet tarjoavatkin yhdenlaisen mahdollisuuden myös tilanteita organisoiville tahoille tutustua luontevasti ihmisiin sekä oppia ymmärtämään mihin he sosiaalisia suhteita luodessaan pyrkivät ja millaisten toimintaansa suuntaavien tai sitä hankaloittavien rakenteiden puitteissa he arkeaan elävät (vrt. Hart ym. 2010). Mietittäessä tapoja edistää työelämän ulkopuolella olevien ihmisten elämää, voisikin entistä tietoisempi keskittyminen heidän omiin pyrkimyksiinsä ja arjen suhteisiin nivoutuvaan toimintaansa avata uusia varteenotettavia mahdollisuuksia. ///

LÄHTEET

Bauman Z. 2005. *Work, Consumerism and the New Poor*. Lontoo: Open University Press.

Hart K. & Lavielle J-L. & Cattani, A.D. 2010. *Building the Human Economy Together*. Teoksessa: Hart K., Lavielle J-L. & Cattani A.D. (toim.) *The Human Economy*. Cambridge: Polity Press, 1–17.

Miller D. 2012. *Consumption and its Consequences*. Cambridge: Polity Press.

Ortner S. B. 2006. *Anthropology and Social Theory: Culture, Power, and the Acting Subject*. Durham ja Lontoo: Duke University Press.

7. TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLA OLEVIEN MIESTEN KOKEMUKSIA ARJESTA JA VOIMAVAROISTA

JUSSI SAVOLAINEN, SIIRI RAUSSI JA ANNA SALMINEN

Työelämän ulkopuolella oleminen saattaa heikentää ihmisten kokemaa hyvinvointia ja omaa terveyttä varsinkin tilanteissa, joissa työelämän ulkopuolelle jääminen ei ole ollut oma valinta. Työelämän ulkopuolella oleminen saattaa altistaa syrjäytymiselle ja heikentää yksilön talustilannetta, joka osaltaan vaikuttaa kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kokemiseen negatiivisesti. Työelämän ulkopuolella olemisen syistä terveydelliset syyt sekä työttömyys ovat sellaisia, joihin voidaan parhaiten vaikuttaa yhteiskunnan palveluiden avulla. (Kannisto-Karonen 2015; Pyykkönen ym. 2017; THL 2017.)

Työelämän ulkopuolella oleminen on yhteydessä sosiaaliseen osallisuuteen ja sen kokemiseen sekä syrjäytymisriskiin. Sosioekonomisella asemalla sekä yhteiskuntaan sijoittumisella on suuri vaikutus terveyseroihin. (Palosuo ym. 2007; STM 2017). Työelämän ulkopuolella olevien aktiivinen toiminta arjessa, tai osana yhteiskuntaa, tukee sosiaalista osallisuutta ja toimintakykyä sekä vahvistaa voimavaroja. (Aalto 2011; THL 2016).

Työttömien sukupuolijakauma on jo pitkään Suomessa ollut suhteellisen tasaista, mutta yli vuoden työttömänä olleiden pitkäaikaistyöttömien ryhmässä on miesten

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

osuus 57 prosenttia. (Tilastokeskus 2017). Miesten näkemysten ja kokemusten selvittäminen on merkityksellistä palveluiden kehittämisen, sukupuolisensitiivisyyden ja työelämän ulkopuolella olevien miesten näkökulman esiin nostamiseksi. Anna Salminen ja Siiri Raussi selvittivät sairaanhoitajatutkintoon liittyvässä opinnäytetyössään työelämän ulkopuolella olevien miesten kokemuksia omasta arjestaan ja voimavaroistaan. Opinnäytetyön aineisto kerättiin haastattelemalla ja analysoitiin sisällön analyysin avulla. Haastatteluihin osallistui kahdeksan tamperelaista miestä, joista puolet oli eläkkeellä olevia ja puolet työikäisiä. Työelämän ulkopuolella oleminen koettiin pääpiirteittäin mielekkäänä arjen aikatauluttomuuden ja vapaa-ajan riittävyyden vuoksi. Arjen mielekkyyttä vähensivät kuitenkin tekemisen puute, kotiin jumiutuminen sekä arjen rutinoituminen. Miesten kokemia voimavaroja olivat positiivinen asennoituminen, usko parempaan, oma terveys sekä kyky mukautua muuttuviin tilanteisiin. Voimavaroja kuluttavina tekijöinä miehet kokivat yksinäisyyden, sosiaalisen osallisuuden puutteen ja huonon taloustilanteen. Voimavaroja lisäävinä tekijöinä miehet kokivat arjen erilaiset aktiviteetit sekä erilaiset sosiaaliset kontaktit. (Raussi & Salminen 2017.)

TYÖN MERKITYS

Työ antaa ihmisen arkeen ja elämään useita eri merkityksiä. Työ ja työelämään kuuluminen voidaan nähdä ja kokea toimeentulona, kontaktina sosiaaliseen ympäristöön, osallisuutena, merkityksellisyyden lisääjänä elämässä, mahdollisuutena toteuttaa itseään, sosiaalisen aseman määrittäjänä sekä kaikkien edellä mainittujen yhdistelmänä. (Palosuo ym. 2007.) Työelämän ulkopuolelle ajautuminen voi tapahtua suhteellisen nopeasti tai olla pidemmän prosessin tulos. Työelämän ulkopuolella olemiseen voi olla useitakin eri syitä ja ne voivat olla usein itsestä riippumattomia. Lähtökohtaisesti työikäinen on työelämän ulkopuolella työttömyyden, eläkkeellä olemisen tai sairauden vuoksi. Elinkeinoelämän valtuuskunnan vuonna 2015 teettämän analyysin mukaan suomalaisista 25-54 -vuotiaista miehistä työelämän ulkopuolella oli 130 000 miestä. (Pyykkönen ym. 2017.) Työelämän ulkopuolella olemisen syitä voivat olla esimerkiksi ettei oman alan töitä ole tarjolla, oma koulutus ei ole riittävää, töitä ei ole tarjolla paikkakunnalla tai omat terveydelliset tekijät vaikeuttavat töiden löytymistä. Tilastokeskuksen mukaan luonnollisin selitys työelämän ulkopuolella olemiselle on eläkkeelle jääminen. (Tilastokeskus 2017.)

Terveyserot eri väestöryhmien välillä ovat tunnistettavissa. Terveys ja pitkä elinikä näkyvät hyväosaisten, hyvin työllistyneiden ja korkeasti kouluttautuneiden henkilöiden elämässä. Yhteiskuntaan sijoittumisella nähdäänkin olevan suuri vaikutus terveyseroihin. (Palosuo ym. 2007.) Pitkäaikaistyöttömyys liittyy myös psyykkiseen oireiluun, kuten masennukseen, väsymyksen tunteeseen, uni- ja muistiongelmiin sekä keskittymisvaikeuksiin, ja sillä on vaikutusta myös sosiaaliseen osallisuuteen. Toisaalta pitkäaikaistyöttömyydestä aiheutuneet terveysongelmat heikentävät mahdollisuuksia palata työelämään, mutta terveysongelmat ovat myös voineet olla osasyynä työelämän ulkopuolelle ajautumiseen. (Karjalainen & Kerätär 2010; Kannisto-Karonen 2015; Heikkinen 2016.)

Työ voidaan nähdä voimakkaana arjen rutiinien määrittelijänä. Työ koetaan arkipäivänä ja arkielämän realiteettien järjestäjänä. Arkirutiinit lisäävät turvallisuuden tunnetta elämässä. Turvallisuuden tunne nähdään arjessa tavoiteltavana tilana. Arjen rutiinit voivat kuitenkin myös väsyttää, mutta toisaalta ne antavat täytettä ja tekemistä päiviin sekä lisäävät elämään tarkoituksellisuutta. Vaikka arjen aamuherätykset voidaan kokea epämiellyttävänä, niiden jatkuvuus ja tuttuus koetaan miellyttävänä. Arkirutiinien väljyys ja päivät ilman varsinaista päiväohjelmaa tai aikataulutusta voivat tuottaa iloa silloin, kun ne ovat omien valintojen seurausta. Työn arkea säätelevä merkitys korostuu silloin, kun työ päättyy itsestä riippumattomista syistä kuten lomautuksissa, jolloin henkilö alkaa kaivata paluuta työn rytmittämään arkeen. Rutiininomaisuus voidaan kokea myönteisenä ja kielteisenä. Arjen itsensä toistaminen nähdään kuitenkin neutraalina ja myönteisenä asiana, jolloin rutiinit merkitsevät elämän rauhallista sujumista turvallisesti. (Rintamäki 2016.)

*Työ antaa
ihmisen arkeen
ja elämään useita
eri merkityksiä.*

HAASTATELTAVAT MIEHET

Haastatteluihin osallistui yhteensä kahdeksan tamperelaista työelämän ulkopuolella olevaa miestä. Miehet olivat rekisteröityneet mukaan Tesoman miähet -hankkeeseen. Osallistuneista miehistä nuorin oli 33 -vuotias ja vanhin 78 -vuotias. Osallistuneiden miesten keski-ikä oli 60 vuotta. Neljä haastatteluihin osallistuneista miehistä oli eläkkeellä. Heille työelämän ulkopuolella vietettyjä vuosia oli kertynyt keskimäärin 18. Eläkkeellä olevat miehet eivät toivoneet paluuta työelämään. Toiset neljä haastatteluihin osallistuneista miehistä olivat alle 55 -vuotiaita. Työikäiset miehet kokivat työttömyytensä syyksi sen, että töitä ei ollut saatavilla. Kaikki neljä työikäistä toivoivat pääsyä takaisin työelämään. Työikäisillä haastatelluilla oli työelämän ulkopuolella yhtäjaksoisesti vietettyä aikaa haastatteluhetkellä 1 – 2,5 vuotta. Taustalla saattoi olla myös useampia pidempiä työttömyysjaksoja. (Raussi & Salminen 2017.)

Suurin osa haastatteluihin osallistuneista oli suorittanut ammattitutkinnon. Yhdellä osallistujista oli ammattikorkeakoulututkinto. Haastateltujen ammatit ja työkokemukset olivat vaihtelevia. Miehet olivat työskennelleet muun muassa hitsaajan, koneistajan, varastonhoitajan, rakennusapumiehen ja metsätyömiehen tehtävissä. Haastatteluihin osallistuneilla oli myös kokemusta esimiestehtävistä sekä toimimisesta puolustusvoimien palveluksessa. (Raussi & Salminen 2017.)

Puolet haastatelluista miehistä oli naimattomia. Reilu puolet miehistä asui yksin. Miehistä kolme oli avioliitossa ja heistä jokaisella oli myös lapsia. Lapsia perheellisillä oli yhdestä neljään ja osalla miehistä oli myös lapsenlapsia. (Raussi & Salminen 2017.)

ARKI MIESTEN KOKEMANA

Haastateltavat miehet kokivat arjen pääsääntöisesti mielekkäänä. He kokivat arjen olevan mielekästä silloin, kun heillä oli tekemistä riittävästi ja heidän taloustilanteensa oli riittävä ja toimeentulon mahdollistava. Arjesta teki mielekästä myös aikatauluttomuus, joka mahdollisti muun muassa ystävien ja perheen kanssa olemisen. Miehet kokivat mielekkäänä sen, että lisääntynyt vapaa-aika mahdollisti itselle mieluisten asioiden tekemisen oman aikataulun mukaisesti. Myös erilaiset sosiaaliset kontaktit toivat arkeen mukavaa vaihtelua, varsinkin erilaiset ryhmät, joihin miehet kuuluivat. (Raussi & Salminen 2017.)

Arjen mielekkyyttä vähensi muun muassa huono taloustilanne. Käytettävissä olevan rahamäärän vähyys vaikutti mahdollisuuksiin toimia ja toteuttaa elämäänsä tahtonsa mukaisesti sekä asetti eräänlaiset raamit elämälle. Mielekkyyden kokemusta vähensivät myös arjen toistuminen rutiininomaisena ja samankaltaisena päivästä toiseen. Miehet toivat haastatteluissa esille kaipuun vaihteluun arjessaan. Myös tylsyyden tunne ja tekemisen puute nousivat esiin. Miehet kokivat tekemisen puutteen aiheuttavan kotiin jumiutumista, kun merkittävää aikataulutettua tekemistä ei ole. Miehet kaipasivat elämäänsä tekemisen lisäksi merkityksellisyyden tunnetta, jonka työelämässä oleminen aikaisemmin oli tarjonnut. (Raussi & Salminen 2017.)

Haastateltavista miehistä puolet oli eläkkeellä ja puolet työikäisiä. Eläkkeellä olevat miehet olivat tyytyväisiä työelämän ulkopuolella olemiseen eivätkä toivoneet paluuta takaisin työelämään. Sen sijaan jokainen työikäinen mies toivoi paluuta työelämään. Työikäiset miehet kokivat, että töitä ei ollut saatavilla tai tarjolla oli vain lyhyitä pätkätöitä. Miesten kokemukset työelämän ulkopuolella olemisen huonoista puolista arkeen liittyen olivat yhtenevät riippumatta siitä, oliko työelämän ulkopuolella olemisen syytä työttömyys vai eläkkeellä oleminen. (Raussi & Salminen 2017.)

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

MIESTEN VOIMAVARAT

Haastateltavat miehet kokivat oman asenteen sekä suhtautumisen elämään voimavaroja merkittävästi lisääväksi tekijäksi. Oma positiivinen asenne auttoi jaksamaan arjessa ja uskomaan parempaan, kuten hyvään tulevaisuuteen sekä töiden saamiseen. Oma asennoituminen loi miehille jaksamisen kokemuksen ja auttoi elämässä eteenpäin. Oman asenteen turvin oli helpompi mukautua muuttuneisiin tilanteisiin, kuten omaan taloustilanteeseen. Miehet kokivat tärkeänä voimavarana myös oman aktiivisuuden ja aktiivisena pysymisen. Aktiivisuudella ja liikkeelle lähtemisellä nähtiin olevan suuri merkitys asioiden aikaansaamiseen. Aikaansaamisesta koettiin tulevan hyvä olo. Miehet kokivat voimavarana kyvyn mukautua muuttuviin tilanteisiin. He kertoivat pystyneensä mukautumaan työelämän ulkopuolella olemiseen myös taloudellisesta näkökulmasta. Miehet näkivät oman terveyden ja terveenä pysymisen voimavarana, joka herätti kiitollisuutta. Terveyttä pyrittiin ylläpitämään muun muassa säännöllisen liikunnan avulla ja käymällä ajoittain terveystarkastuksissa. Haastatteluissa nousi esiin myös rukoilun ja uskonnollisuuden merkitys. Usko koettiin voimavarana, joka auttoi näkemään tulevaisuuden valoisampana ja jaksamaan. (Raussi & Salminen 2017.)

Voimavaroja lisäävinä tekijöinä miehet kokivat sosiaaliset kontaktit, kuten perheen ja ystävät. Lähipiirin suuri merkitys korostui haastatteluissa ja läheisten tai muiden auttamisen koettiin lisäävän voimavaroja. Miehet kokivat sosiaalisen osallisuuden ja erilaisiin ryhmiin kuulumiset voimavaroja lisäävinä. Voimavaroja lisäsivät myös erilaiset aktiviteetit, kuten liikunta eri muodoissaan.

”No se on se läheisyyden tunne ja rakastamisen tunne ja tulee tästä perheestä se voima ja en mä ilman niitä jaksaiskaa.”

Voimavaroja kuluttaviksi tekijöiksi mainittiin muun muassa huono taloustilanne sekä sosiaalisen osallisuuden puuttuminen. Huonon taloustilanteen perusteella koettiin eriarvoisuutta muihin, esimerkiksi työssäkäyviin verrattuna. Eriarvoisuuden kokemusta miehet kertoivat syntyvän ympäristön tavasta kohdella ja reagoida sekä heidän verratessa itseään muihin.

”Kun ei rahat riitä jukolauta.”

Sosiaalisen osallisuuden tunteen puuttuminen näkyi yksinäisyytenä ja syrjäytymisen tunteena. Yksinäisyys ja siihen liittyvät kokemukset nousivat haastatteluissa esille useamman kerran. Miehet kokivat voimavaroja kuluttavina tekijöinä vähäiset sosiaaliset kontaktit. Sosiaalisen osattomuuden kokemus ja yksinäisyys nähtiin suoraan terveyteen vaikuttavana tekijänä. Myös huono taloudellinen tilanne vaikutti terveyteen, koska miehet kokivat joutuvansa karsimaan terveystalouksista niiden kalleuden vuoksi.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Miehet kokivat voimavaroja kuluttavana tekijänä myös oman asenteen muuttumisen negatiivisemmaksi. Miehet kertoivat kokeneensa elämänsä aikana paljon vastoinkäymisiä, jotka olivat vaikuttaneet omaan positiivisuuteen. Miehet kuvasivat voimavaroja kuluttaviksi tekijöiksi myös erilaisia haitallisia toimintamalleja, kuten oman aikaansaamattomuuden sekä alkoholinkäytön. Alkoholinkäyttö nähtiin voimavaroja kuluttavana tekijänä ja myös ongelmallisena. Tekemisen puutteen koettiin ajavan helpommin ”kaljaporukoihin”. Miehet kokivat, että tiedon saaminen heille kuuluvista palveluista ja eduista oli vajanaista ja avun saaminen koettiin vaikeana.

”No mä en tiä mulla on ainaki aikasemmin ollu positiivisuus, mutta se on vaan tässä elämän varrella vähentynyt...”

”Oma positiivinen asenne auttaa jaksamaan arjessa ja uskomaan parempaan”

YHTEENVETO

Työelämän ulkopuolella oleminen voidaan kokea yksilöllisesti ja monella tavalla. Haastatteluihin osallistuneet miehet kokivat pääpiirteittäin asioiden olevan hyvin ja arjen tuntuvan mielekkäältä. Arjen mielekkyyttä ja omia voimavaroja kuluttavina tekijöinä korostuivat sosiaalisen osallisuuden puute, yksinäisyys ja eriarvoisuuden kokemukset. Miesten kokemat haasteet ja arjen mielekkyyteen vaikuttavat tekijät olivat yhtenäiset työelämän ulkopuolella olemisen syystä riippumatta. Yksinäisyyden kokemuksilla nähtiin olevan suora yhteys terveyden kokemukseen. Eriarvoisuuden kokemuksessa nousi esiin puutteet avun saamisessa sekä palveluihin liittyvässä tiedotuksessa ja tiedonkullussa. Miehet kokivat, että heille kuuluvat tuet ja palvelut tai tieto niistä eivät välttämättä tavoittaneet heitä.

Haastatteluihin osallistuneet miehet olivat mielissään siitä, että heitä haastateltiin. Heidän mielestään oli upeaa saada oma ääni kuuluville ja kokea omilla ajatuksilla olevan merkitystä. Miehillä olikin paljon jaettavaa omista kokemuksistaan työelämän ulkopuolella olemisesta. Sosiaali- ja terveyspalveluissa tulisi korostaa aitoa ja läsnä olevaa asiakaslähtöisyyttä, jotta myös yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevat tulisivat kohdatuiksi, kuulluiksi ja autetuiksi parhaalla mahdollisella tavalla. Myös palveluiden tarjoamisen ja niihin liittyvän tiedottamisen sekä palveluiden tarvisijoiden välistä kohtaamisongelmaa tulisi pyrkiä vähentämään aidoista asiakatarpeista lähteviä palveluja tiedotusmuotoja kehittämällä. ///

LÄHTEET

Aalto, A-M. 2011. Suositus psyykkisen toimintakyvyn mittaamiseksi väestötutkimuksissa. TOIMIA- suositus. Luettu 23.8.2017: http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/media/files/suositus/2011/01/26/S007_suositus_psykkinen_vt_110126.pdf

1

Heikkinen, V. 2016. Pitkäaikaistyötön vai pysyvästi työkyvytön. Tyypittarinoita 2000-luvun teollisuuskaupungista. Tampereen Yliopisto: terveystieteiden yksikkö. Akateeminen Väitöskirja. Luettu 23.8.2017: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100096/978-952-03-0280-1.pdf?sequence=1>

2

Kannisto-Karonen, T. 2015. Urana työllistyminen. Turun yliopisto: kasvatustieteiden laitos. Väitöskirja. Luettu 19.7.2017: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/117697/AnnalesC414Kannisto-Karonen-diss.pdf?sequence=2>

3

Karjalainen, V. & Kerätär, R. 2010. Pitkäaikaistyöttömillä on runsaasti hoitamattomia mielenterveyshäiriöitä. Lääkärilehti 65 (45), 3683-3690. Luettu 17.5.2017: <http://www.laakarilehti.fi.elib.tamk.fi/tieteessa/alkuperäistutkimukset/pitkaaikaistyottomilla-on-runsaasti-hoitamattomia-mielenterveyshairioita/>

4

Palosuo, H., Koskinen, S., Lahelma, E., Prättälä, R., Martelin, T., Lahelma, E., Ostamo, A., Keskimäki, I., Sihto, M., Talala, K., Hyvönen, E., & Linnanmäki, E. 2007. Terveiden eriarvoisuus Suomessa. Sosioekonomisten terveyserojen muutokset 1980-2005. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. 2007:23. Luettu 17.4.2017: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70638/URN%3aNB%3afe201504226300.pdf?sequence=1>

Pyykkönen, J., Myrskylä, P., Haavisto, I., Hiilamo, H. & Nord, U. 2017. Kadonneet työmiehet. Eva analyysi julkaisu no 54. Luettu 19.7.2017. http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2017/02/no_54.pdf

5

Raussi, S. & Salminen, A. 2017. Työelämän ulkopuolella olevien miesten kokemuksia arjesta ja voimavaroista. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sairaanhoidajakoulu. Opinnäytetyö.

6

Rintamäki, K. 2016. Työ arjessa. Työn kokemus suomalaisten arkielämässä 2000 -luvulla. Turun yliopisto: sosiaalitieteiden laitos. Akateeminen väitöskirja. Luettu 18.9.2017: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/125851/RintamakiKatriDoria161116.pdf?sequence=4>

7

STM 2017. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Luettu 26.2.2017. <http://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyden-ehkaisy>

THL 2016. Osallisuus. Päivitetty 14.12.2016. Luettu 2.3.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

THL 2017. Työttömyys. Päätöksenteko, talous ja palvelujärjestelmä. Päivitetty 13.4.2017. Luettu 27.9.2017: <https://www.thl.fi/fi/web/maatoksenteko-talous-ja-palvelujarjestelma/hyvinvointipolitiikka/elinolut/tyottomuus>

8

Tilastokeskus 2017. Suomen virallinen tilasto (SVT): Työnvälitystilasto. Verkkojulkaisu. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Luettu: 2.10.2017: <http://www.stat.fi/til/tyonv/index.html>

9

10

11

8. NAISET AUTTAVAT MIEHIÄ – SUKUPUOLEN MERKITYKSESTÄ SOSIAALITYÖSSÄ

JUHA SANTALA

Sosiaalityö on sosiaalihuoltolaissa määritelty palvelu. Sosiaalityön yhtenä yhteiskunnallisena tehtävänä on pitää huolta niistä kansalaisista, jotka eivät siihen omin voimin kykene. Usein kyse on ihmisarvoisen elämän perusedellytyksien turvaamisesta hoivalla ja huolenpidolla (Juhila 2006). Suomessa hoiva ja huolenpito sekä sosiaalityö ovat sukupuolittuneet. Kirjoituksessa käsitellään hoivan ja huolenpidon sukupuolittuneisuutta aikuissosiaalityön näkökulmasta.

HOIVA- JA HUOLENPITO NAISTYÖNÄ

Aikuissosiaalityön asiakkaat ovat pääosin keski-ikäisiä työvoiman ulkopuolella olevia vähän koulutettuja köyhiä miehiä, kun taas sosiaalityöntekijät ovat pääosin korkeakoulutettuja naisia. Miehet ovat autettavia ja naiset auttajia. Sukupuoleen liittyvillä sosiokulttuurisilla rakenteilla on omat vaikutuksensa auttamistyön käytäntöihin ja toteutumiseen. Sosiaalityössä keskeisiksi ongelmiksi nousevat hegemonisesta maskuliinisuudesta miehiin liitetyt ennakkoluulot ja stereotyyppit sekä auttamisjärjestelmään liittyvä paternalismi miesten itsemääräämisoikeuden ja autonomian kaventamisena.

Hoiva ja huolenpito ovat keskeisiä sosiaalityön lähtökohtia. Suurin osa hoivasta on ollut palkatonta ja näkymätöntä naisten kotona tekemää hoivatyötä, mutta nykyään

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

tästä samasta työstä naisten on mahdollista saada palkkaa. Hoivasta on tullut ammatti. Hoivan yhteiskunnallinen merkitys tunnustetaan nykyään paremmin eikä sitä enää pidetä pelkästään naisellisen identiteetin ilmauksena. Myös miesten tekemä hoivatyö on tullut tietoisuuteen etenkin miesomaishoitajuuden lisääntymisen myötä. Edelleen hoivatyö on kuitenkin erityisesti naisten tekemää työtä, jossa tunteilla on ratkaisevaa merkitystä. Hoivan ammatillistuminen on kuitenkin laajentanut hoivan merkitystä pelkästään tunnepitoisesta toiminnasta. (ks. Juhila 2006.)

Hoivarationaalisuuden käsite laajentaa näkökulmaa hoivasta. Hoivarationaalisuuden ajatellaan olevan jotain erityisen vastuullista toimintaa, joka nähtiin naisille tyypilliseksi, naisia yhdistäväksi ja jossain määrin myös naisten moraalista ylemmyyttä osoittavaksi toiminnaksi. Hoivatyö ei kuitenkaan ole pelkästään tunteiden ohjaamaa työtä toisten hyväksi, vaan se edellyttää myös taitoja ja harjaantumista eli järjestelmällistä ajattelua, jota perinteisesti pidettiin miehisinä ominaisuuksina. Enää ei ajatella, että naiset olisivat luonnostaan (olemukseltaan) hoivaavia ja miehet järkeviä. Hoivarationaalisuus onkin ymmärrettävä enemmän sosiokulttuurisena ja yhteiskunnalliseen työnjakoon kuin naiseuteen liittyvänä biologisena ominaisuutena. (Anttonen ym. 2009.)

Hoivan ymmärtäminen pelkäsi naisten tekemäksi tunnetyöksi on johtanut sosiaali- ja terveysalan vähäisempään arvostukseen suhteessa miesten tekemiin ”järjellisiin” töihin. Hoivarationaalisuuden käsite ohjaa meitä ajattelemaan hoivaa työnä, johon liittyy myös tietoja, taitoja ja koulutuksella hankittavaa osaamista. Hoivalle tyypillistä on toimijan kyky tulkita toisten tunteita ja tarpeita sekä löytää tilanteeseen soveltuvia toimintatapoja. Hoivassa tarvittava tieto on erityistä ja tilannekohtaista. On kyettävä kohtaamaan toinen ihminen, jolloin toiminnassa korostuu kyky ymmärtää ja tulkita tunteita sekä osoittaa arvostusta ja kunnioitusta. (Emt.)

HEGEMONINEN MASKULIINISUUS ALISTAA MIEHIÄ

Hegemoninen maskuliinisuus on käsite, jolla kuvataan ja analysoidaan miesten ja naisten välisiä sosiokulttuurisia eroja. Sillä kuvataan miesten yhteiskunnallista valtaa, jota rakennetaan suhteessa feminiinisyysiin eli naisiin ja muihin sille poikkeaviin maskuliinisuuksiin eli niihin miehiin, jotka eivät täysin täytä ”miehen mittaa”. Hegemoninen maskuliinisuus tuottaa erilaisin kulttuurisin käytäntein miehistä sellaista ihannekuva, jota kaikki miehet eivät saavuta. Todellisuudessa sillä ei ole mitään tosiasiallista yhteyttä miesten yksilöllisiin ominaisuuksiin. Se on sosiaalinen konstruktio, jolla ylläpidetään miehistä valtaa suhteessa naisiin ja toisiin miehiin. Hegemoniseen maskuliinisuuteen liitettyjä ”miehisiä” ominaisuuksia ovat esim. objektiivisuus sekä pyrkimys etäisyyden ja erillisyyden ylläpitoon, fyysisuus, järkikeskeisyys ja yhteiskunnallisten hierarkioiden tukeminen. Samalla, kun monet miehet selittävät menestymistään em. ominaisuuksilla, niin toisille miehille ne ovat taakka ja osoituksia oman maskuliinisuutensa heikkouksista. (Keskinen 2004.)

Hegemoninen maskuliinisuus stereotypisoi kumpaakin sukupuolta ja yksinkertaistaa miesten ja naisten välisiä valta-asetelmia. Sukupuolen lisäksi ihmisillä on lukuisia muita identiteettiä rakentavia kategorioita, kuten etnisyys ja luokka-asema. Statushierarkian huipun ja pohjan täyttävät miehet. Aikuissosiaalityön haastavimmat asiakkaat löytyvät vankiloista ja mielenterveys-, -päihde- ja asunnottomuuspalveluista. Oletus miehisestä vallasta suhteessa naiseen ei tässä kontekstissa ole olennainen näkökulma. Päinvastoin se altistaa miehet ja naiset toimimaan perinteisten sukupuoliroolien mukaisesti. (Emt.)

On tutkimuksia, joissa sosiaalityöntekijät kokevat miehet lähinnä uhkana. Mies nähdään potentiaalisena uhkana lapsille eikä huolenpitoon kykenevänä vanhempana. Edelleen naistyöntekijät kokivat miehet usein uhkana naisasiakkaille tai sosiaalityöntekijöille itselleen. Mies voidaan helposti leimata väkivaltaiseksi lapsiaan ja puolisoaan kohtaan jo pelkästään esimerkiksi menneisyydessä tapahtuneiden asioiden vuoksi ilman todellista näyttöä väkivaltaisuudesta. On myös olemassa tutkimuksia, joiden mukaan naissosiaalityöntekijöiden kannalta hankalampia asiakkaita ovat kuitenkin naiset. (Salonen 2010.)

Miehiin liitetään kaikki se kurjuus, jota aikuissosiaalityössä kohdataan. Sen sijaan, että pohdittaisiin miesten huono-osaisuutta tuottavia rakenteellisia tekijöitä, keskitytään erittelemään miehillä olevia regressiivisiä ominaisuuksia, kuten puhumattomuutta, kykenemättömyyttä ilmaista tunteita jne. Sosiaalityössä tyypillisiä miehiin liitettyjä ominaisuuksia ovat väkivaltaisuus, juoppous sekä itsekkyyt. Ajatellaan, että mies on pääosin väkivaltaisessa suhteessa naiseen ja perheeseen. Nämä ominaisuudet eivät useinkaan liity millään tavalla mieheyteen, miestapaisuuteen tai mieserityisyyteen, vaan ovat seurausta kestävämmästä elämäntilanteesta.

PATERNALISMI UHKAA MIESTEN AUTONOMIAA

Sosiaalityössä miehet ovat autettavia ja naiset auttajia. Tähän kätkeytyy epäsymmetrinen valta-asetelma, johon liittyy huolenpidon vallaksi nimetty vaara liiallisesta holhoavuudesta ja paternalismista. Aikuissosiaalityössä miehiä voidaan pitää pieninä lapsina, joihin nainen voi osoittaa äidillisiä tunteita. Aikuisen miehen turvautumista apuun ja tukeen saatetaan pitää lapsenkaltaisena hellyttävänä heikkoutena, jolloin miehiä helposti pidetään omaan toimijuuteen kykenemättöminä lapsina, jotka eivät pärjää ilman pysyvää apua ja tukea. Miesten autonomian mitätöiminen ja lapsenkaltaisuuteen asettaminen voi muodostua repressiiviseksi vallankäytöksi ja uhkaa heidän itsemääräämisoikeuttaan. (Juhila 2006)

Tarvitsevuus ja riippuvuus ulkopuolisesta avusta kaventaa ihmisten autonomiaa ja on uhka minuudelle. Avun pyytämiseen on nöyryyttävä ja tukea tarvitseva ihminen on haavoittuvimmillaan. Pahimmillaan auttaminen on vastentahtoista ihmisarvon ja

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

vastuullisen aikuisen autonomian riistoa. Käytännössä se ilmenee hyvää tarkoittavana huolenpitona ja tietämisenä siitä, mikä asiakkaalle on parhaaksi. Itsetyytyväisinä omasta merkityksellisyydestään ja auttamisestaan auttajat saattavat vielä odottaa kiitollisuutta asiakkaaltaan. (Juhila 2006.)

TARVITAAN MIESERITYISTÄ SOSIAALITYÖTÄ

On siis muistettava, että miehet eivät ole pelkästään miehiä tai naiset naisia, vaan kaikki ovat yksilöitä ja siten myös erilaisia ja ainutlaatuisia. Sensitiivisyys ihmisten

välisille eroille on myös sosiaalityössä tärkeää. Nykyään puhutaan mies- ja naiseryityisyyksistä tai -tapaisuuksista. Sukupuolierityisyys on (Miessakit 2018):

”sukupuolen olemuksellinen ominaislaatu. Tämä ominaislaatu konkretisoituu sukupuolen fyysisinä, psyykkisinä ja sosiaalisina erityispiirteinä. Nämä erityispiirteet ilmentyvät eri tavoin eri aikoina, eri elämänkaaren vaiheissa ja eri sosiaalisissa konteksteissa.” (ks. Miessakit 2018, muokattu)

On tärkeää miettiä ja tuoda esiin sitä, miten miehet ja naiset eroavat toisistaan sosiaalityön palveluiden käyttäjinä. Tarvitaan siis mieserityistä osaamista (emt.)

”Mieserityinen osaaminen. Mieserityinen osaaminen tarkoittaa mieserityisyyteen liittyvän teoreettisen tiedon ja omakohtaisen prosessin avulla synnytettyä ymmärrystä miehistä, miehenä olemisesta ja miehisydestä ja tämän ymmärryksen hyödyntämistä työn kohteena olevan miehen yksilöllisen elämäntilanteen, kokemusten ja merkitysten sijoittamisessa laajempaan kontekstiin. Lisäksi mieserityinen osaaminen on miestyöntekijän kykyä olla tietoinen omasta sukupuolestaan ja sen vaikutuksista asiakastilanteissa”. (Emt.)

Tässä yhteydessä on kuitenkin todettava, että miesasiakkaat sosiaalityössä pitävät sukupuolen merkitystä usein pienenä (ks. Salonen 2010) ja kritiikki kohdistuu useimmiten sosiaalityön hallinnollisiin piirteisiin. Miesten kokema huono kohtelu sosiaalityössä kohdistuukin keskeisesti palvelun byrokraattisiin piirteisiin eikä työntekijän sukupuoleen. (Roivainen ym. 2011). Kyse ei siis ole työntekijän sukupuolesta vaan yleisistä sukupuoleen liittyvistä sosiokulttuurisista rakenteista. Työntekijöiden olisi hyvä tietoisesti pohtia ja reflektoida omia tunteitaan ja käsityksiään miehestä ja mieheydestä sekä omasta suhtautumisestaan miesten kanssa työskentelemiseen. Tämä koskee myös miestyöntekijöitä.

Sosiaalityön kokonaisuudessaan voisi olla hyvä tulla tietoiseksi miehiin liitetystä stereotyyppioista ja mieheyteen liitetystä yhteiskunnallisista rooliodotuksista. Sosiaalityössä on aika ryhtyä tarkastelemaan hieman kriittisemmin vanhoja sukupuolirakenteita ylläpitäviä ajattelu- ja toimintatapoja sekä myyttejä. Tähän tarvitsemme

uudenlaista miestyötä kaikilla sosiaalityön sektoreilla. On luovuttava miesten syyllistämisen (uhka) ja uhriuttamisesta (huono-osainen). On luovuttava hegemonisen maskuliinisuuden mukaisesta statushierarkioiden rakentamisesta menestynyt syrjäytyneillä -akselilla. Uudenlaisen miestyön ituja on kehitetty etenkin Setlementti Tampereen Miesten kansalaistalo Mattilassa. (Ajanki ym. 2017.)

Mattilassa miehenä olemista on lähestytty uudenlaisesta näkökulmasta: vapaana määritteistä, kuten ”johtaja” tai ”maahanmuuttaja” ja leimoista kuten ”lyövä” tai ”eronnut”. Määritteiden sijaan yhteyttä on haettu avoimen vuorovaikutuksen, sosiaalisten suhteiden ja resurssien vaihdon kautta. Koska kaikkia ”mattilalaisia” puhutellaan etunimellä, esimerkiksi koulutukseen tai ammattistatukseen perustuva asema karisee jo ulkoovella. Mattilan mallin mukainen statukseen, elämäntilanteeseen, ikään tai etniseen taustaan perustumaton miestyö on urauurtavaa. On hyvin erityislaatuista, että Mattilassa yksi ainoa kävijöitä yhdistävä tekijä, miessukupuolisuus, on riittänyt dialogisen toiminnan ja yhteenkuuluvuuden perustaksi ja koko mattilalaisuuden lähtökohdaksi. (Ajanki ym. 2017.)

Perinteisessä miestyössä mies nähdään usein ongelmana ja miestyö sisältääkin pitkälti kriisi- ja sosiaalipalveluja, joissa työntekijä on auttaja ja asiakas autettava (Peitsalo 2008). Kärjistetysti ilmaisten asiantuntijat auttavat reppanoita ongelmissaan. Mattilassa mies ei ole ongelma, vaan jokainen mies on arvokas voimavara, jota Mattilan hyvinvointia tukeva ilmapiiri ruokkii kasvamaan täyteen potentiaaliinsa (emt.). ///

LÄHTEET

Ajanki M, Pihlman A, Santalainen J, Santala J & Tukia J. 2017. Miesten kansalaistalo Mattilassa tehdään uudenlaista miestyötä. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2017. Vol 18.

Anttonen A, Valokivi H & Zechner M. 2009. Hoiva: tutkimus, politiikka ja arki. Vastapaino. Tampere.

Juhila K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Tampere.

Keskinen S. 2004. Katkokset ja jatkumot feministisessä sosiaalityökeskustelussa. PS-kustannus. WS Bookwell Oy. Juva.

Miessakit. 2018. Keskeiset käsitteet. Poimittu 12.1.2018. https://www.miessakit.fi/fi/toimintamuodot/miestyon_osaamiskeskus/keskeiset_kasitteet.

Peitsalo, P. 2008. Miesryhmät - teoista sanoihin. Helsinki. Miessakit ry.

Roivainen I, Heinonen J & Ylinen S. 2011. Köyhä byrokratian rattaissa. Kunnallissalan kehittämissäatiö.

Salonen P. 2010. Onko sukupuolella merkitystä? Miesasiakkaiden näkökulmia sosiaalityön käytäntöihin. Tampereen yliopisto. Pro Gradu.

JK 18

9. OIKEA-AIKAINEN ENNALTAEHKÄISEVÄ OTE TYÖTTÖMÄN TYÖ- JA TOIMINTAKYVYN YLLÄPITÄMISEEN

ANNE SILVÁN JA IRMA SALOKOSKI

NÄKÖKULMIA TYÖTTÖMYYTEEN

Työttömyyttä ja työelämän ulkopuolelle jäämistä käsitellään mediassa ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa pääsääntöisesti talouspoliittisesta näkökulmasta. Käsitteet työn vieroksuminen ja sosiaaliturvan varassa eläminen yhdistetään helposti edellä mainittuihin näkökantoihin. Työn keskeisyys politiikassa perustuu historiallisesti vahvaan työn ideologiaan. Työnteko on oikeutus arvokkaalle elämälle (Julkunen 2006.) Yhteiskunnan tasolla työn tekemisen merkitys nähdään keskeisenä esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisyssä. Tämä taas näkyy etenkin pitkäaikaistyöttömiin kohdistuvina aktiivintekijöinä. Ihmisen on parempi olla työssä kuin elää sosiaaliturvan varassa.

Yksilötasolla työttömäksi jäämisen merkitykset vaihtelevat työttömän iän ja työsuhteen päättymistilanteen mukaan. Yli 50 -vuotiaat suhtautuvat työttömäksi jäämiseen negatiivisemmin kuin nuoremmat. Alle neljäkymppiset eivät ehkä ole rakentaneet elämänsä ja identiteettiään yhtä vahvasti työn varaan. Selviytyäkseen nuoremmat työntekijät ovat hyväksyneet työttömyyden ja kokevat siitä myös positiivisia asioita. (Tepsa

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

2012). Toisaalta, jos yrityksestä irtisanotaan suurempi määrä kerralla, niin työttömäksi jäämisen ei koeta heikentävän hyvinvointia (Hult ym. 2016).

Yksilötasolla työttömäksi jäämisen negatiivisina vaikutuksina on kuvattu ensisijaisesti taloudellisen tilanteen heikkeneminen: yllättävistä menoeristä on vaikea selvittää ja riippuvuus sosiaalietuuksista lisääntyy. Sosiaalinen kanssakäyminen vähenee työntuomien ihmissuhteiden katkeamisen myötä. Työttömäksi jääneet kokevat myös itsemääräämisoikeuden vähentyneen viranomaiskontrollin vuoksi. Lisäksi työttömät kokevat mm. häpeää, turhautumista, ahdistusta, alavireisyyttä, passivoitumista, kiukua, arvottomuutta, arkirytmien häviämistä ja itseluottamuksen laskua. (Tepsa 2012; Hult ym. 2016.)

TYÖTTÖMYYDEN TERVEYSVAIKUTUKSISTA

Pitkäaikaistyötön on yleensä peruskoulun tai keskiasteen koulutuksen käynyt 60-64 vuotias mies (Niemelä 2015). Työttömyys ei ole terveysongelma, mutta työttömäksi jääneet näyttävät kuitenkin olevan sairaampia kuin työssä käyvät ja heidän elintapansa ovat epäterveellisemmät. Pitkään jatkunut työttömyys aiheuttaa mm. masennusta ja päihdeongelmia, joilla voi olla vaikutusta työttömyyden kestoon. (THL 2016.) Työttömyydestä ja työttömyyden seurausten heikentämisestä terveydestä ja työkyvystä voi siten tulla yksilötasolla itseään vahvistava kierre (Heponiemi ym. 2008).

Työikäisten työttömien ja työllisten miesten elinajanodotteen ero on lähes kuusi vuotta (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011). Työttömät käyttävät myös terveyspalveluja vähemmän kuin työssäkäyvät (THL 2016). Erityisesti miehillä työttömyyden on todettu olevan yhteydessä terveyspalvelujen käyttöön ja laatuun (Manderbacka ym. 2012). Esimerkiksi Tesoman miähet hankkeen miehistä kukaan ei ollut osallistunut työttömien terveystarkastuksiin ennen hankkeen alkua.

Työttömän heikko taloudellinen tilanne, sirpaleiset terveyskeskuspalvelut ja palvelujärjestelmän toiminnalliset ja rakenteelliset muutokset heikentävät osaltaan työttömän mahdollisuutta hoitaa terveyttään (Saikku 2009). Vähäisen terveyspalvelujen käytön takia työttömän mahdollisia sairauksia ei tunnisteta eikä hoideta, mikä voi johtaa edelleen heikentyvään terveyteen ja työkykyyn (Hult ym. 2017).

Terveydenhuollon vaikuttavuuden on todettu olevan huomattavasti parempi ylemissä sosiaaliryhmissä. Sosioekonomiset seikat ovat erittäin vahvoja ja merkityksellisiä terveyserojen aiheuttajia erityisesti miehillä. Päähän potkittu ja syrjään työnnetty mies ei jaksaa motivoitua terveyden ylläpitämiseen eikä terve elämä ole hänen ranking-listallaan kovinkaan korkealla. (Koskinen 2014.)

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Tesoman miähet -hankkeessa käytettiin Kykyviisarin ensimmäistä versiota apuna työ- ja toimintakyvyn sekä sosiaalisen osallisuuden kartoittamisessa. Kykyviisarin tulosten mukaan työttömistä miehistä kahdella kolmasosalla heikentyneeseen terveyteen tai toimintakyvyn liittyvät asiat haittasivat vähän tai paljon työelämään osallistumista. Puolet miehistä ilmoitti sairastavansa jotakin pitkäaikaissairautta.

TERVEYSTARKASTUKSET OSANA TYÖTTÖMIEN PALVELUJA

Työttömien terveyspalveluiden kehittäminen on nähty merkittäväksi asiaksi väestön terveyserojen kaventamisessa koko 2000 -luvun ajan (Kerätär 2016). Terveystarkastuslaki määrittelee kuntien velvollisuudeksi järjestää työterveyshuollon ulkopuolelle jääville työkäisille terveysneuvontaa ja terveystarkastuksia. Terveysneuvonta ja terveystarkastukset tulee järjestää toiminnallisena kokonaisuutena muiden kunnan järjestämien palvelujen kanssa. (Terveystarkastuslaki 2010.)

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut kuntakirjeellä (8/2013) ohjeet työttömien ehkäisevien terveyspalvelujen toteuttamiseen, työ- ja toimintakyvyn arviointiin sekä perusterveydenhuollon, sosiaalitoimen, työ- ja elinkeinohallinnon (TE-toimisto) sekä Kelan väliseen yhteistyöhön työttömien terveyden ja työkyvyn tukemisessa (STM 2013). STM:n (2013) ohjeiden mukaisesti terveysneuvonnan ja terveystarkastusten tulee tukea työttömien työ- ja toimintakykyä ja sairauksien ehkäisyä sekä edistää mielenterveyttä ja elämänhallintaa. Työ- ja toimintakykyä on arvioitava tarvittaessa työttömyyden eri vaiheissa. Voimassa olevien ohjeiden (ks. Työ- ja elinkeinoministeriö 2012; STM 2013) mukaan työttömän terveydenhuollon palvelujen tarve tulisi tunnistaa ja terveystarkastuksiin ohjaaminen tapahtua TE -toimistoissa, työvoiman palvelukeskuksissa, Kelassa ja sosiaalitoimissa.

Valtioneuvoston asetus hyvän työterveyskäytännön periaatteista, työterveyshuollon sisällöstä sekä ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden koulutuksesta (708/2013) määrittelee, että tarvittaessa ennen työsuhteen päättymistä on työntekijälle järjestettävä terveystarkastus. Terveystarkastuksessa tulisi arvioida työntekijän terveyttä ja työkykyä, selvittää työllistymisen terveydellisiä edellytyksiä ja laatia suunnitelma terveyden ja työkyvyn ylläpitämisestä ja jatkotoimiin ohjaamisesta (VNA 708/2013).

Työttömien terveystarkastustoimintaa hallinnoi kunnissa tai yhteistoiminta-alueilla terveystoimi (tai sosiaali- ja terveystoimi) ja terveystarkastukset toteutetaan yleisimmin terveyskeskuksissa. Asiakkaat ohjautuvat terveystarkastuksiin työ- ja elinkeinotoimistosta (TE -toimistosta), sosiaalitoimistosta ja työvoiman palvelukeskuksesta (TYP). Terveystarkastukseen ohjaamisen keskeisimmät kriteerit ovat työttömän oma halu tai tarve terveystarkastukselle, lähettävän viranomaisen arvio terveystarkastuksen tarpeellisuudesta tai työttömyyden yli 12 kuukauden kesto. Terveystarkastuksen

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

toteuttaa pääasiassa terveydenhoitaja. Terveystarkastus sisältää useimmiten asiakkaan sairauksien, lääkitysten ja lääkkeiden hoitotason kartoituksen, kliinisiä mittauksia ja päihteiden käytön puheeksi ottamisen. Lisäksi kartoitetaan asiakkaan perusrokotussuojaa, psyykinen terveydentila ja sosiaalinen verkosto sekä vastataan terveystarkastukseen lähettäneen viranomaistahon kysymykseen. (Sinervo & Hietapakka 2013.)

Terveystarkastuksesta työtön ohjataan useimmiten muihin terveydenhuollon palveluihin tai kuntoutustarpeen selvittelyyn. Jos työtön tarvitsee työkyvyn arviointia, hänet ohjataan yleislääkärin vastaanotolle terveyskeskukseen. (Sinervo & Hietapakka 2013.) Terveystarkastustoimintaan liittyy kiinteästi myös asiakkaan neuvonta, ohjaus, konsultointi ja tarvittaessa moniammatillinen yhteistyö (Saikku 2009; Sinervo & Hietapakka 2013).

TYÖTTÖMIEN PALVELUJEN HAASTEITA

Pitkäaikaistyöttömän palvelutarve on moninainen ja palvelujärjestelmä on hyvin sektoroitunut (kuvio 1). Sektoroituneen palvelujärjestelmän on vaikea vastata moniongelmaisen asiakkaan tarpeisiin. Lisäksi työttömän työkyvyn edistämisen toimijoita on paljon. Työttömien palvelut toimivat myös fyysisesti ja hallinnollisesti eri paikoissa ja niiden tehtävät ja vastuut ovat erillisiä. Toimijoiden ja palvelujen yhteistyön linkit näyttävät olevan heikkoja. Sektoroituneen palvelujärjestelmän ongelmien ratkaisemiseksi on luotu uusia toimijoita kuten esim. palveluneuvojia, jotka pyrkivät työskentelemään organisaatioiden rajapinnoilla (Lappalainen 2017).

KUVIO 1. Työttömän palvelut

Tesoman miähet hankkeessa saatujen kokemusten pohjalta on havaittu, että osittain palvelut näyttäytyvät päällekkäisinä, josta esimerkkinä työllisyyspalveluiden toteuttamat terveystarkastukset ja työttömien terveystarkastukset perusterveydenhuollossa. Toisaalta on tullut esille, että työttömyysaikana osa työttömistä ei ole terveysasioissa asioinut missään. Hyvä terveys on kuitenkin työllistymisen merkittävä kulmakivi. Asiakkaan näkökulmasta, ja varmaan myös toimijoiden näkökulmasta, lisähaittaa tuottaa työllisyyspalveluiden jatkuva rakenteellinen uudelleenjärjestely.

Kirsi Lappalainen toi esille väitöstutkimuksessaan (2017), että terveydenhuollon ja työvoimahallinnon yhteistyö ei ole riittävää työttömän työkyvyn edistämiseksi. Lisäksi hän totesi, että ”terveydenhuollon sisällä on jännitteitä ja erilaisia mielipiteitä työttömien erityistarpeista”. Terveydenhuollon sisäisen yhteistyön lähtökohtana tulisiikin enemmän olla asiakkaan työelämävalmiuksiin keskittyvät tarpeet (Niiranen ym. 2014; Lappalainen 2017).

TYÖTTÖMÄN TYÖ- JA TOIMINTAKYVYN YLLÄPITÄMISEEN OIKEA-AIKAISELLA ENNALTAEHKÄISYLLÄ

Työttömän työkyvyn kannalta työttömyyden yhtäjaksoisen keston kriittinen piste on kaksi vuotta. Kun työttömyysjakson pituus ylittää kaksi vuotta, sen jälkeen kaikissa ikäluokissa työttömän työkyky laskee voimakkaasti. Ikääntyneiden työttömien työkyky laskee voimakkaammin kuin muiden ikäluokkien. (Laiho ym. 2010.) On todettu, että erityisesti nuorten pitkäaikaistyöttömyydellä voi olla kauaskantoisia terveysvaikutuksia (Lappalainen 2017). Pidempään työttömänä olleet myös kokevat terveytensä huonoksi. Monet työttömyyden hyvinvointivaikutukset ovatkin pitkäaikaisia prosesseja, joiden seuraukset tulevat näkyviin vasta ajan myötä. (Kauppinen ym. 2010.)

Oikea-aikaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisyn mahdollisuuksia edistäisi ja tehostaisi systemaattisesti toimiva malli, jonka lähtökohtana on asiakkaiden sairaus- tai terveysongelmalähtöisyyden sijaan aktiivinen työttömien työkyvyn ja työllistymiskyvyn varhainen ylläpitäminen ja tukeminen (Niiranen ym. 2014). Toimintamallin perustana olisi ennen työsuhteen päättymistä jokaiselle työterveyshuollossa toteutuva arvio työntekijän työ- ja toimintakyvystä sekä yhdessä työntekijän kanssa tehtävä konkreettinen suunnitelma työkyvyn ylläpitämisestä. Lisäksi tarvitaan systemaattiseen lähetekäytäntöön perustuva ohjaus oman kunnan perusterveydenhuollon työttömien terveyspalveluihin (STM 2013; VNA 708/2013). Työttömän toiminta- ja työkyvyn hyvä arviointikäytäntö -menettelytapasuosituksessa korostetaan työttömyyden alkuvaiheessa tapahtuvan toiminta- ja työkyvyn aktiivisen arvioinnin merkityksellisyyttä (Vuokko ym. 2016). Työterveyshuollossa on erityisen tärkeää varmistaa, että työtön tietää missä konkreettisesti ja kenen terveydenhuollon työntekijän toimesta terveyspalvelut tulevat jatkumaan (Lappalainen 2017).

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Toimintamallissa työtön kutsuttaisiin perusterveydenhuollon työttömien terveyspalveluihin terveydenhoitajan vastaanotolle työterveyshuollon läheteeseen kirjatun asiakkaan yksilöllisen tarvearvion määrittelemän kiireellisyyden perusteella. TE -toimiston palvelulinjalla toteutuissa haastatteluissa varmistetaan, että työtön on saanut kutsun terveydenhoitajan vastaanotolle (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012). Terveydenhoitajan ja työttömän ensimmäisessä tapaamisessa keskityttäisiin työttömän arjen sujumiseen ja sen kokonaisvaltaiseen tukemiseen asiakasta ohjaavalla, kannustavalla ja motivoivalla tavalla. Kannustavan ja tukevan kohtaamisen on todettu edistävän työttömän motivaatiota osallistua terveysinterventioihin (Pursio 2016). Arjen sujumista kartoitettaisiin fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn näkökulmista (Saikku 2009). Keskeistä olisi arvioida mahdollisia toimintakyvyn rajoituksia sekä tuen ja jatkoselvittelyjen tarpeita (Vuokko ym. 2016). Työttömän omista tarpeista lähtevän huomion saannin on todettu myös lisäävän työttömän motivaatiota osallistua terveysinterventioihin (Pursio 2016). Lisäksi keskustellaan asiakkaan kanssa siitä, mihin hän mahdollisista rajoitteista huolimatta pystyy tai miten toimintaesteitä voidaan poistaa (Vuokko ym. 2016). Tarvittaessa terveydenhoitaja ohjaa työttömän lääkärille työ- ja toimintakykarvioon.

Ensimmäisen työttömän ja terveydenhoitajan tapaamisen jälkeen tulisi tarvittaessa olla mahdollisuus seurantakäynteihin saman terveydenhoitajan vastaanotolla. Tämän on todettu edistävän työttömän kiinnittymistä terveyspalveluun ja tukevan jatkohoidon toteutumista muissa terveyspalveluissa (Saikku 2012). Työttömien terveydenhuollollisten asioiden hoitamisessa hoidon koordinointi on oleellista (Lappalainen 2017). Seurantakäynnit tai muu terveydenhoitajan ja työttömän välinen sovittu yhteydenpito on siten tarpeen myös siinä tapauksessa, että työtön on ohjautunut hoito- tai kuntoutustoimiin. Toimintamalli työttömän työ- ja toimintakyvyn oikea-aikaiseen ylläpitämiseen kuvataan kuviossa 2 (sivulla 70).

Jos ensimmäisessä tapaamisessa ei sovita seurantakäyntejä, niin vähintään vuoden kuluttua työttömyyden alkamisesta työtön kutsuttaisiin samalle terveydenhoitajalle terveystarkastukseen, jossa keskitytään työttömän toimintakyvyn ja terveystottumusten kartoittamiseen ja niihin liittyvään ohjaukseen. Kartoitukseen ja ohjaukseen soveltuvia näyttöön perustuvia menetelmiä kuvataan TOIMIA -tietokannassa. Työttömän näkökulmasta tärkeää on myös se, että hän voisi terveydellisissä asioissa ottaa yhteyttä terveydenhoitajaan myös sovittujen tapaamisten välillä.

*Pidempään työttömänä
olleet myös kokevat
terveytensä huonoksi.*

KUVIO 2. Toimintamalli työttömän työ- ja toimintakyvyn oikea-aikaiseen ylläpitämiseen ///

LÄHTEET

Heponiemi T., Wahlström M., Elovainio M., Sinervo T., Aalto A-M. & Keskimäki I. 2008. Katsaus työttömyyden ja terveyden välisiin yhteyksiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. 14/2008. Luettu 26.11.2017. <http://docplayer.fi/1950703-Katsaus-tyottomyyden-ja-terveyden-valisiin-yhteyksiin.html>.

Hult M., Saaranen T. & Pietilä A-M. 2016. Työttömien kokemuksia terveydestä ja hyvinvoinnista. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 53,108-118.

Hult M., Saaranen T. & Pietilä A-M. 2017. Elämänlaadun ja elämän merkityksellisyyden kokemisen yhteydet työttömien työkykyyn. Hoitotiede 29 (2), 78-88.

Julkunen R. 2006. Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. STAKES. Helsinki

Kauppinen T. M., Saikku P. & Kokko R-L. 2010. Työttömyys ja huono-osaisuuden kasautuminen. Teoksessa: Vaarama M., Moisio P. & Karvonen S. (toim.) 2010. Suomalaisten hyvinvointi 2010. THL, 234-250. Luettu 3.12.2017. <https://www.thl.fi/documents/10531/103429/Teema%202010%2011.pdf>

Kerätär R. 2016. Kun katsoo kauempaa, näkee enemmän. Monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi pitkäaikaistyöttömillä. Oulun yliopisto. Väitöskirja.

Koskinen S. 2014. Miten Suomi-Poika voi. Sosiaali- ja terveyspoliittinen aikakauslehti TESSO 2, 25-27.

Laiho V., Hopponen A., Latvala T. & Rämö A-K. 2010. Erytisyryhmien työkyky - työttömät ja vammaiset. Luettu 3.12.2017. https://www.researchgate.net/publication/260318436_ERITYISRYHMIEN_TYOKYKY_-_tyottomat_ ja_vammaiset

Lappalainen K. 2017. Työttömien työelämävalmiuksien tukeminen - painopisteenä terveydenhuolto ja verkostotyö. Itä-Suomen yliopisto. Väitöskirja.

Manderbacka K., Muuri A., Keskimäki I., Kaikkonen R. & Elovainio M. 2012. Mitä tyydyttämätön palvelutarve kertoo terveyspalvelujen saatavuudesta? Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 49, 4-12.

Niemelä M. 2015. Pitkään työtön. Suomen kuvalehti 42, 12-13.

Niiranen K., Hakulinen H., Manninen P. & Räsänen K. 2014. Työttömien terveyspalvelujen kehittäminen -verkosto mahdollisuutena. Työelämän tutkimus - Arbetslivsforskning 12 (1), 3-20.

Pursio K. 2016. Työttömien kokemuksia tarpeesta edistävistä hyvinvointipalveluista. Itä-Suomen yliopisto. Terveystieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Saikku P. 2009. Terveyspalvelu työllistymisen tukena. Pitkäaikaistyöttömien terveystarkastukset ja palvelut siirtymätyömarkkinoilla. THL. Raportti 22/2009. Luettu 26.11.2017. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80360/0b1c0c86-edd3-4e4b-b3cd-d1492b5a6830.pdf?sequence=1>

Saikku P. 2012. Työttömien terveyspalvelun jatkuvuus PTT-hankkeen seuranta tutkimuksen tuloksia hankekunnissa. THL. Raportti 15/2012. Luettu 3.12.2017. <https://www.thl.fi/documents/10531/95751/Raportti%202012%2015.pdf>

Sinervo L. & Hietapakka L. 2013. Työttömien terveyspalvelut Valtakunnallisen terveystarkastuskyselyn tulokset. THL. Työpäperi 41/2013. Luettu 2.12.2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110751/URN_ISBN_978-952-302-049-8.pdf?sequence=1

STM. 2013. Työttömien terveydenhuollon järjestäminen. Kirje 19.8.2013. Luettu 1.12.2017. <http://stm.fi/tyottomien-terveyspalvelut>

Tepsa M. 2012. Työ ja työttömyys työllistymishankkeen asiakkaiden kokemuksissa. Lapin yliopisto. Kuntoutus. Pro gradu -tutkielma.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010. Luettu 1.12.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

THL. 2016. Työllisyys. Luettu 1.12.2017. <http://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/tyollisyys/>

Työ- ja elinkeinoministeriö 2011. Työttömien työkyvyn arviointi- ja terveyspalvelut. työllisyys- ja yrittäjyysosasto. Työryhmän raportti. TEM -raportteja 10/2011. Luettu 2.12.2017. <http://docplayer.fi/3189803-Tem-raportteja-10-2011-tyottomien-tyokyvyn-arviointi-ja-terveyspalvelut.html>

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön ohje työttömien työkyvyn arvioinnista ja terveystarkastuksiin ohjaamisesta. Luettu 2.12.2017. <http://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/normi/540001/38378>

VNA 708/2013. Valtioneuvoston asetus hyvän työterveyskäytännön periaatteista, työterveyshuollon sisällöstä sekä ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden koulutuksesta (708/2013). Luettu 26.11.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130708>

Vuokko A., Juvonen-Posti P. & Kaukiainen A. 2016. Työttömän toiminta- ja työkyvyn hyvä arviointikäytäntö terveydenhuollossa. TOIMIA tietokanta. Luettu 14.12.2017. http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/media/files/suositus/2016/01/12/Tyottoman_toiminta_ ja_tyokyvyn_hyva_arviointikaytanta_1.pdf

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

10. TYÖTTÖMÄN POLKU

JUSSI SAVOLAINEN, ANNE SILVÁN JA ARVI PIHLMAN

JOHDATUSTA TYÖTTÖMÄN POLKUUN

Tesoman- miähet -hanke pyrki kartoittamaan ja parantamaan työelämän ulkopuolella olevien miesten työ- ja toimintakykyä. Käytännössä työ- ja toimintakyky viittaa ihmisen kykyyn selviytyä jokapäiväisessä elämässään merkityksellisenä osana omaa elinympäristöään. Hyvä työ- ja toimintakyky edistää työllistymismahdollisuuksia ja auttaa löytämään paikan yhteiskunnasta.

Jokaisen työttömänä olevan historiasta löytyy omanlaisensa polku, joka on johtanut tilanteeseen, jossa ollaan työelämän ulkopuolella. Syitä ja seurauksia voidaan etsiä niin yhteiskunnassa tapahtuneista muutoksista, koulutuksesta, sosioekonomisesta taustasta, aiemmasta työhistoriasta kuin terveydentilastakin. Ihmisen elämäntilanteen ymmärtämiseksi onkin syytä tarkastella elämän eri osa-alueiden, kuten yhteiskunnan rakenteiden, ihmisen elämänhistorian tapahtumien ja hänen valintojensa linkittymistä toisiinsa. Mikäli haluamme tehdä aidosti asiakaslähtöistä ja vaikuttavaa työtä työelämän ulkopuolella olevien ihmisten kanssa, on ihmisen elämäkokonaisuuden hahmottaminen ja pyrkimys sen ymmärtämiseen avainasemassa. Oleellista on myös saada käsitys siitä, miten ihmiset itse tilannettaan ja olosuhteitaan tulkitsevat.

Tesoman miähet -hankkeen aikana haluttiinkin paneutua pintaa syvemmälle hankkeeseen osallistuneiden miesten ajatuksiin ja kokemuksiin, jotka liittyvät työssä käyntiin sekä työelämän ulkopuolella olemiseen. Tavoitteenamme oli saada esiin ne polut ja polkuihin liittyvät kokemukset, jotka ovat johtaneet työelämän ulkopuolella olemiseen ja herättää myös pohdintaa mahdollisesta työelämään palaamisesta. Tarkoituksenamme on tässä artikkelissa esitellä ja kuvata miesten kokemuksia. Lisäksi pyrimme tuomaan näkyviin työttömille suunnattuihin palveluihin ja työllistymiseen liittyviä seikkoja, jotka haastattelussa koettiin joko toimiviksi tai vielä kehittämistä kaipaaviksi. Näiden kokemusten kuvaamisen toivomme olevan hyödyksi niin työttömille miehille itselleen kuin heidän kanssaan toimiville tahoillekin ja parantavan onnistumismahdollisuuksia matkalla takaisin työelämään.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

HAASTATTELUT

Hanketyöntekijät haastattelivat toimintaan osallistuvia miehiä ryhmä-, pari- ja yksilöhaastatteluin. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sekä analysoitiin soveltaen sisällön analyysia. Haastattelut rakennettiin siten, että ne muodostivat kertomuksen miesten elämänpolusta suhteessa työelämään. Yhteensä haastatteluihin osallistui seitsemän työelämän ulkopuolella olevaa työikäistä miestä.

Haastateltujen iät vaihtelivat 33 vuodesta 55 vuoteen. Perhekoot vaihtelivat yhden hengen taloudesta useamman lapsen ja kahden aikuisen muodostamaan perheeseen. Työhistorian pituudet ulottuivat kuudesta vuodesta yli neljäänkymmeneen vuoteen, ja useammalla haastateltavista oli taustallaan pitkä, vuosikymmeniä kestänyt työura. Vanhempaa ikäpolvea edustavilla haastateltavilla työhistoriaan kuului pääsääntöisesti pitkiä, useita vuosia kestäneitä työsuhhteita, kun taas nuoremmilla miehillä työsuhhteet olivat pirstaleisempia ja lyhyempiä. Keskimäärin miehet olivat olleet työelämässä noin kolmekymmentä vuotta, ja useampi haastateltavista oli hankkinut enemmän kuin yhden ammattikoulutuksen. Työttömyys oli jatkunut puolesta vuodesta yli viiteen vuoteen ja usein sitä oli edeltänyt pitkäaikainen lomautettuna oleminen. Lisäksi kaksi haastateltavista oli haastatteluhetkellä työkyvyttömyyseläkkeellä.

KOULUN PENKILTÄ TYÖELÄMÄÄN

Haastateltavilla miehillä oli tyypillisesti peruskoulun jälkeinen toisen asteen ammattikoulutus sekä joitakin ammatillisia lisäkursseja, ja työ löytyi opiskellulta alalta. Perhe- ja taustalla on ollut merkitystä työpaikan valikoitumiseen ja varsinkin isällä näyttää olleen keskeinen rooli työelämän alkutaipaleella. Isän työ sekä perheen verkostojen kautta tarjoutuneet työmahdollisuudet saattoivat kuitenkin johtaa myös uravalintaan, joka poikkesi ihanneammattista tai aiemmista urasuunnitelmista.

”Isä oli siellä, ni mä pääsin sit kanssa, ni voitiin kulkea työmatkat yhdessä. Kovaan työhön pisti isä heti keskenkasvusena.”

Vanhemmat haastateltavat kertoivat siirtyneensä työelämään nuorena, jo noin 16-vuotiaana tai toisen asteen koulutuksen jälkeen tai niiden keskeydyttyä noin 18-vuotiaana. Koulusta haluttiin nopeasti työelämään, ja töiden aloittamiseen tuli paineita myös perheen taholta.

”Koulusta halus nopeesti oikeisiin töihin, ni siis sinne jäi ku oli se työharjottelu. Eikä se ollu viä valmis, tai siis oli ihan kesken se.”

Toisilla työkokemusta löytyi enemmän muulta kuin siltä alalta, johon oli koulututtu. Toisinaan alalle koettiin ajautuneen myös ikään kuin sattumalta.

”Siis mä tein puuhommia vaan hetken ja sit siirryin varastolle.”

Koulumenestys määritteli osaltaan jatko-opintomahdollisuuksia ja heikommin koulussa menestyneitä ohjattiin usein suorittaviin teollisuuden tuotantotehtäviin esimerkiksi metalli- tai puutyöalalle. Toisilla aloilla töitä tiedettiin olevan ja koulutusvalinnat oli tehty työllistymistä silmällä pitäen.

”Toi laskenta tai matematiikka oli heikko, ni en päässyt sinne, minne hain, ni kerrottiin, että puualalle pääsen.”

”Siis näähän kaikki konepajakoulutuksen saaneet työllisty automaattisesti.”

Usein työharjoittelussa ahkeruutta ja työssä vaadittavia taitoja esittänyt työllistyi työharjoittelupaikkaansa jo ennen opintojensa loppuun saattamista.

”Jos oli valmis tekeen, ni pääsi.”

Työsuhteet saattoivat saada alkunsa keskusteluiden ja suullisten sopimusten pohjalta ja jatkua vuosia ilman virallisia, kirjallisia työsopimuksia. Myös vakituisen työpaikan saaminen nähtiin ennen todennäköisempänä kuin tänä päivänä.

”Mä jäin vaan töihin, ku se pomo sano.”

Työnsaannin koettiin olevan helppoa ennen yhdeksänkymmentäluvun lamaa, ja ”hyville työntekijöille” tuntui löytyvän töitä etenkin tuotantosektorilta. Töitä saatettiin kysellä tuttavien ja sukulaisten välityksellä tai suoraan työnantajilta. Työsuhteita oli myös tarvittaessa helppo vaihtaa.

”Olen aina vaihtanut duunipaikkaa sillä, et haluun kokeilla jotain uutta.”

Laman myötä työn löytäminen vaikeutui. Työn saannin koettiin edelleen olevan mahdollista sosiaalisten suhteiden ja verkostojen kautta tai kuulopuheiden ohjaamana. Työn kysymistä suoraan työnantajilta ei kuitenkaan enää pidetty yhtä mahdollisena keinona työllistyä kuin aikaisemmin.

”Et sä vaan voi sinne mennä enää sillai, siis vaan toimistoon ja sanoo työnjohtajalle: mä tuln töihin ny”.

Osittain työnsaannin koettiin olevan nykyisin vaikeaa koulutuksen rakenteellisten muutosten vuoksi. Aiemmin hankitut koulutukset tai tutkinnot tulisi päivittää tai osaaamisen osoittamiseksi käydä erilaisia kursseja. Työkokemuksen arvostuksen koettiin jääneen tutkintojen ja todistusten varjoon.

”Pitäs olla moniosaaja.”

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

”Ja sehän se yks syykin on [työttömyyteen], että pitäis olla kursseja ja todistuksia.”

Etenkin iältään vanhemmat haastateltavat olivat siirtyneet koulusta töihin jo nuorena ja työura alkoi usein ammatista, johon oli kouluttauduttu. Keskimäärin miehet olivat olleet työssä noin kolmekymmentä vuotta. Tämä on linjassa valtakunnallisten tilastojen kanssa, joiden mukaan keskimääräinen työuran pituus on pysynyt viime vuosikymmenet noin neljässäkymmenessä vuodessa. Koulutussektorilla tapahtuneet muutokset näkyivät haastatteluisissa, ja kertomansa perusteella haastateltavista piirittykin kuva, joka heijastelee tyypillisiä koululaitoksessa tapahtuneita muutoksia suhteessa haastateltavien ikään. Vielä viime vuosituhaten lopulla oli tavallista, että palkansaaajien keski-ikä oli matala, valtaosalla oli korkeintaan perusteella haastateltavista piirittykin kuva, joka heijastelee tyypillisiä koululaitoksessa tapahtuneita muutoksia suhteessa haastateltavien ikään. Vielä viime vuosituhaten lopulla oli tavallista, että palkansaaajien keski-ikä oli matala, valtaosalla oli korkeintaan perusteella haastateltavista piirittykin kuva, joka heijastelee tyypillisiä koululaitoksessa tapahtuneita muutoksia suhteessa haastateltavien ikään.

Hyvän itsenäisen elämän rakentaminen perinteisellä ruumiillisella raadannalla ei ole ollut enää entiseen tapaan mahdollista yhdeksänkymmentäluvun rakennemuutoksen jälkeen. Tiedolliset, akateemiset ja sosiaaliset taidot ovat saaneet aiempaa korostuneemman merkityksen nyky-yhteiskunnassa. Työläismiesten ja heidän poikiensa kannalta tapahtunut muutos tarkoittaa sitä, ettei yhdessä asiassa pärjääminen enää riitä, vaan työelämä edellyttää monipuolista osaamista ja myös aiempaa enemmän tiedollisia taitoja. (Heinonen 2006.) Suorittavassa työssä pitkään olleille työelämästä tippuneille tämä asettaa moninkertaisen haasteen, kun kartutetulle osaamiselle ja kokemukselle ei ole olemassa enää samanlaista kysyntää kuin aiemmin. Olemassa olevia tutkintoja tulisi päivittää ja työkokemuksesta pitäisi osata kertoa työnantajille tavoilla, joita muuttuneessa tilanteessa arvostetaan. Nykyään useamman tutkintoon johtavan koulutuksen suorittaminen onkin yleistynyt (Sutela & Lehto 2014). Toisaalta vähenevästä työstä on kilpailemassa myös suuri joukko muita ammattikoulutuksen saaneita. Ammatillisesta oppilaitoksesta valmistuneista on vuoden kuluttua valmistumisestaan päätoimisesti työelämässä vain noin joka toinen. Heikoimmalta työllistymistilanne vaikuttaa puu-, kone- ja metalli- sekä pintakäsittelyalan perustutkinnon suorittaneiden keskuudessa, eli juuri niiltä aloilta, joita suurin osa haastateltavista miehistä oli opiskellut. (Tilastokeskus 2018.)

TYÖN JA TYÖYHTEISÖN MERKITYS ELÄMÄN POLULLA

Työ merkitsi paljon muutakin kuin ansion turvaamista. Haastateltavat kertoivat, että työssä sai mahdollisuuden toteuttaa itseään ja kokea arvostuksen, merkityksellisyyden ja onnistumisen tunteita. Työ toi tekemistä ja sisältöä elämään.

”Töissä sai toteuttaa itseään.

Kyllähän siitä tulee, tiäksää, hyvä fiilis, ku jossain hommassa onnistuu.”

Parhaimmillaan työtä kohtaan tunnettiin sitoutumista ja työnantajan sanaan luotettiin. Työnantajan koettiin arvostavan yksittäistä työntekijää ja hänen ajatuksiaan työoloista, työskentelystä ja konkreettisista työvaiheista tai -tehtävistä.

”Yleensä näissä, mitkä liittyi työn tekemiseen, ni kuunneltiin hyvin ja otettiin huomioon.”

”Mäkin tein paljon aloitteita siellä töissä, sellasia rakenteellisiakin, ja meillä ainakin kuunneltiin.”

Kuitenkin työhön suhtautuminen ja siihen sitoutumien olivat yhteydessä työn luonteeseen ja työnantajan tapaan kohdella työntekijöitään. Työnantajan tai esimiehen työntekijöissä herättämä ärtymys sekä tähän liittyvä työntekijöiden ”sairas huumorintaju” saattoivat myös osaltaan nivoa työporukkaa yhteen.

Vanhemmat työntekijät tukivat ammattitaidon kehittymistä ja työyhteisössä tapahtui myös mentorointia. Vanhemmat kollegat opastivat ja auttoivat oppimaan myös yleisemmin työelämään liittyviä taitoja, joita ei ammattiin valmistavassa koulussa opetettu.

”Siellä töissä oppi sitten mitä oikeesti piti osata.”

”Alaa ei osais, jos ei olis ollut näitä vanhempia kavereita.”

Työyhteisössä muodostui tiiviitä suhteita, joissa jaettiin ajatuksia ja kokemuksia elämästä varsin avoimestikin. Työyhteisön koettiin tukevan niin työssäoloa kuin myös elämää työn ulkopuolella.

”Työporukka oli silleen hyvä, että siellä puhuttiin kaikenlaisista asioista ja tuettiin nuorempia.”

”Puhuttiin paljon sellaista jokapäiväisistä asioista. Paljon oli sellasta, mitä esimerkiksi oma muija ei tiennyt.”

Työkavereiden kanssa jaettiin myös vapaa-aikaa. Työyhteisön koettiin olevan osa työn antia, ja merkittävimmät ihmissuhteet perheen ja harrastusten ohella liittyivätkin työhön. Vaikka työsuhteen päättyessä työkaveruus loppui, kaverisuhde ei välttämättä päättynyt. Yhteishenkeä ja tiivistä kanssakäymistä lisäsi työnantajan työntekijöilleen tarjoama mahdollisuus asua työsuhdeasunnoissa. Vierasta ei ollut myöskään se, että saman työnantajan palveluksessa työskenteli useampia perheenjäseniä, jopa ylisukupolisesti. Mikäli saman työyhteisön jäseniä ei asunut naapurustossa, tavattiin työkavereita työajan ulkopuolellakin esimerkiksi harrastusten parissa.

”Kaikki tehtaan työntekijät asu siinä samassa taloyhtiössä, ni tuli oltua samojen ihmisten kanssa.”

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

”Turvallisuuspuolella harrastettiin paljon yhdessä työajan ulkopuolella. Yhteisö siellä oli sillä tavoin tiivis.”

TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLE AJAUTUMINEN

Työsuhde päättyi tyypillisesti työpaikan siirtyessä kauemmas toiseen kaupunkiin tai työnantajan joutuessa ensin lomauttamaan ja sitten irtisanomaan työntekijöitään tuotannollisten tai taloudellisten syiden vuoksi. Työntekijät osasivat joskus ennakoida töiden vähenemisen merkkejä ja saattoivat kokea, ettei työnantaja aina kertonut työpaikan tulevaisuudesta rehellisesti. Oman ammattitaidon riittämättömyys muuttuvissa työtehtävissä sekä muutokset työympäristössä saattoivat myös olla työsuhteen päättymisen syynä.

”Siinä meni ensin semmonen kaks vuotta ku ei oikein tiennyt, välillä otettiin takasin ja välillä pois ja sit lopulta tuli kenkää.”

”Tarjottiin vaihtoehdoks Kuopioon tai irtisanot itsesi.”

Jotkut joutuivat jäämään pois työelämästä heikentyneen terveydentilan tai sairastumisen vuoksi. Työntekijä saattoi myös itse päättää työsuhteen, jos se tuntui ainoalta mahdollisuudelta esimerkiksi tilanteissa, joissa lähipiiri tarvitsi tukea ja työn vuoksi olisi pitänyt muuttaa toiselle paikkakunnalle.

”Tuli yt-neuvottelut, huomasin, et mulla on eropakettiin oikeuttava määrä vuosia. Otin paketin ja lopetin siellä. Olin ollut useamman kerran sairaslomalla tätä ennen.”

”Mulla se kone oli jo siirretty, mulla ei olis ollu sitä konetta enää ja mulle se aika oli, että isä ja äiti oli huonossa kunnossa ja munkuiku ei kuitenkaan mulle niitä töitä ollut.”

Useamman haastateltavan taloutta varjostivat myös maksuun langenneet takausvelat, joista huolehtimiseksi oli tehtävä radikaalejakin ratkaisuja, kuten asunnon myymistä tai muuttamista pienempään asuntoon. Pitkään jatkunut matala tulotaso oli aiheuttanut velkaantumista useampiin suuntiin ja työttömyyden pitkittyessä omaa taloutta tuettiin erilaisten kulutusluottojen ja muiden lainojen avulla. Niihin turvautuminen heikensi taloudellista tilannetta myöhemmin entisestään.

”Ei ollu rahaa ja joutu sit miettii sitä mihin sit sitä on.”

”Mä oon kierrättäny niitä laskuja korteilla, mut onneks en oo vielä joutunu pikavippi-kierteeseen.”

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Työsuhteen päättyminen vaikutti haastateltaviin voimakkaasti. Mieliala oli varsinkin aluksi synkkä ja työn loppumisen koettiin lisäävän stressiä.

"Ensimmäinen viikko meni silleen, että voi perkele, voi perkele."

"Tuntui paskalta."

Työssäolon päättyminen saattoi kuitenkin tuntua myös helpotukselta, jos se päättyi työntekijän omalla päätöksellä esimerkiksi sairastumisen seurauksena.

"Oli ok. Oli mukava. Oli tehnyt pitkän työuran jo. Sai olla niin kuin vapaalla vihdoin ja viimein. Mieli vähän parani. Mulla oli työuupumusta ihan selkeästi."

Työssäkäynnin loppumisen myötä arki muuttui perustavanlaatuisesti. Elämästä poistui työhön liittyvä struktuuri ja päivien sisältö muuttui. Työssäkäynnin loppumisen koettiin vaikuttavan niin parisuhteisiin, ystävyysuhteisiin, verkostoihinkin kuin tulevaisuuden suunnitelminkin. Epävarmuus tulevaisuudesta vähensi mahdollisuuksia suunnitella ja rakentaa elämäänsä aiempaan tapaan.

"Mä mietin itsekkin, kun jouduin lomautukselle, ni yks syy oli siinä [parisuhteen kariutumiselle], ku sä vaan toisen mielestä makaat siinä sohvalla."

"Ennen pysty rakentamaan elämää sillain oikeesti ja ei ollu huolta silleen."

Korvaavia sosiaalisia suhteita rakentui muiden lähiyhteisöjen, kuten harrastus- ja asuinyhteisön ympärille. Toisten ihmisten tuki työttömyyden alkaessa koettiin tärkeäksi ja omaa jaksamista tukevaksi. Aiemmin tiiviit työssä syntyneet ystävyysuhteet alkoivat vähitellen hiipua satunnaisemmiksi tuttavuussuhteiksi.

"Aika vähän [pidetään yhteyttä], aluks tuli jonkin verran soiteltua ja silleen."

"Puoli vuotta oli sellasta, että ilman tätä piiriä, mikä oli pihassa, ni en ois tässä."

Vaikka työsuhteen päättyttyä taloudellinen pärjääminen huolestutti, niin töiden loppumisessa nähtiin myös hyviä puolia. Saattoi tuntua jopa vapauttavalta, kun epävarmuus töiden jatkumisesta päättyi ja lisääntyneen vapaa-ajan myötä työelämässä kärsinyt terveys kohentui.

"Ku jäi se jokapäiväisyys ja ne työkaverit, ni se oli semmosta outoo aluks, ku ei tarvinnutkaan mennä. Toisaalta, ku olit koko ajan väsynyt, ni se tuntu vapauttavaltakin."

"Ku mä aloin lääkärissä juokseen näitten juttujen takia ja jäin sairauslomille ja jossain vaiheessa mut irtisanottiin, ni toisaalta se helpottikin."

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Työ merkitsi haastateltaville paljon. Se auttoi löytämään paikkaa yhteiskunnassa ja näyttäytyi muutenkin merkittävänä arvona. Työn on todettu yleisemminkin olevan keskeinen arvo ja elämänalue pääosalle työikäisistä, ja erityisesti miehille, joilla on vain perusasteen koulutus (Sutela & Lehto 2014). Osa haastateltavista päätyi kuitenkin itse päättämään työsuhteensa tilanteessa, jossa he kokivat sen ainoaksi vaihtoehdoksi. Erilaisia merkkejä työn loppumisesta osattiin löytää etukäteen esimerkiksi tuotantovälineiden siirroista tai työn sisällöllisistä muutoksista. Töiden loppumisen uhka, sen aiheuttama kiristynyt tilanne työpaikalla ja pidempiaikainen epätietoisuus ovatkin työntekijöille stressiä aiheuttavia tekijöitä, jotka vaikuttavat laajasti elämään ja hyvinvointiin (Hult ym. 2016). Tilanteissa, joissa on puntaroitava elämän eri osa-alueiden välillä, kuten tehtäessä valinta muuttaako työn perässä vai jäädäkö huolehtimaan läheisistä ihmisistä, irtisanoutuminen voi joskus myös tuntua epävarmaan työhön ripustautumista paremmalta vaihtoehdolta.

Työ merkitsi haastateltaville paljon.

Työsuhteen päättyminen aiheutti haastateltavissa huolta tulevaisuudesta ja taloudellisesta pärjäämisestä. Erityisesti lapsiperheissä rahan puutetta ja siihen liittyvää taloudellista ahdinkoa on yleisemminkin pidetty työttömyyden pahimpana seurauksena. Myös koettu häpeän tunne saattaa lopulta johtaa eristäytymiseen, sosiaalisten kontaktien ulkopuolelle jättäytymiseen ja toimettomuuteen. Toisaalta työn päättyminen saattaa tuntua myös helpottavalta tilanteissa, joissa fyysisesti tai psyykkisesti kuormittava työ päättyy. (Hult ym. 2016.)

Työyhteisön purkautuessa aiemmin tiiviit työssä syntyneet ystävyysuhteet alkoivat vähitellen hiipua satunnaisemmiksi tuttavuussuhteiksi. Sosiaalisen verkoston hiipuminen altistaa yksinäisyydelle (Hult ym. 2016), mikä alleviivaa sen tärkeyttä, että ihmisellä olisi mahdollisuus rakentaa merkityksellisiä ihmissuhteita ja toimintaa myös työelämän ulkopuolella. Tämä näkyy osaltaan Tesoman miähet -hankkeen merkityksellisyydessä toimintaan osallistuneille miehille.

YHTEISKUNNAN TUKI MATKAN VARRELLA

Haastateltavat kokivat apua olevan saatavilla, mutta sen piiriin pääseminen tuntui haasteelliselta. Yhteiskunnan tuen koettiin tulevan liian myöhäisessä vaiheessa, vasta silloin kun elämä on jo ajautunut kaokseen.

”Meitä autetaan sitten kun ollaan siä pohjalla, mutta ei auteta tässä puolessa välissä.”

”Sillon ku tarvis, ni ei saa sitä apua, ja sitten kun on jo menetetty, ni sitten yritetään auttaa.”

Haastateltavat kokivat nykyisen työllisyyspolitiikan heikentävän työelämän ulkopuolella olevien asemaa. Erilaisten veloitteiden ja tulo rajojen tiukka noudattaminen aiheuttavat tarpeen laskea sitä, onko työnteko taloudellisesti kannattavaa.

”Jos Suomi haluaa, että työllistytään, ni pitää näiden systeemien muuttua. Tää on ihan kiusaamista tämmönen.”

Haastateltavat pitivät työttömien saamia etuisuuksia ja niihin liittyviä rajoituksia hankalaselkoisina ja monimutkaisina. He kokivat, että työtön ei saa työllistämistä edistävää palvelua työvoimapalveluista, vaan työvoimapalveluiden koettiin liittyvän käytännössä ennemminkin taloudelliseen tukeen. Pahimmillaan miehet kokivat erilaisten ohjauspalvelujen ja veloitteiden tuntuvan jopa kiristykseltä.

”Kunnon apua et saa työkkäristä, että mitä sä teet ja millain.”

”Oli se info... kolmen kuukauden välein, kun netissä pitää allekirjoittaa se juttu. Taas kolme kuukautta saa olla rauhassa. Niin mitä mä hyödyn, en mitään. Ne haluu tietää vaan, ai niin se lappu, pitää painaa, mä saan rahaa taas. Se on niinku rahahanat aukee kun painaa nappia. Allekirjoita, hyvä o. Ei oikeesti mitään hyötyä tollasesta napin painalluksesta.”

Palveluiden digitalisoitumisen koettiin aiheuttavan myöhäiskeskä-ikäisille ongelmia. Sen sijaan nuoret aikuiset kokivat digitaalisen asioinnin käteväksi ja itselleen sopivaksi.

”Silleen ehkä tää nykynuoriso osaa paremmin, niin ku näitä tietokoneita ja hommia täyttää ja tehdä.”

”Nykyään ne pystyy kaikki hoitaan tuolla netin kautta. Se on sillain kätevä.”

Haastateltavat olivat asioineet eri viranomaistahojen kanssa eniten työttömyyden alussa. Lähes kaikki kasvokkain tapahtuneesta asioinnista oli toteutunut työttömyyden alkuvaiheessa. Ennen työsuhteen päättymistä miehet olivat saaneet apua työnantajaltaan tai ammattiliitoista.

”Ainostaan silloin, kun pääsin koulusta ja ilmoittauduin työkkäriin, ni se on ainoa kerta, kun oon ollu sillain kasvokkain, et oli pöytä välissä.”

”Meillä oli niinku tommonen koordinaattori tai tämmönen, jonka kanssa käytiin asioita läpi, me, joitten ois pitäny sirtyty.”

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Miesten asiointi eri viranomaistahojen kanssa on tapahtunut pääosin sähköisesti tai puhelimitse. Miehet kokivat tarvitsevansa nykyistä enemmän kasvokkain tapahtuvaa asiointia. Asiointi kasvokkain koettiin yleisesti muita tapoja helpommaksi ja yksinkertaisemmaksi, mutta tapaamisaikojen saaminen tuntui hankalalta. Sen sijaan nuoret aikuiset pitivät myös netin välityksellä toteutuvaa asiointia toimivana. Puhelinpalveluun jonottaminen koettiin työlääksi. Takaisinsoittopalvelua pidettiin yleisesti hyvänä, mutta TE -palveluiden ohjeellista viiden päivän määräaikaakaan takaisin soittamiseen liian pitkänä.

”Ei pysty niin helposti sanoon niitä asioita puhelimella tai tietokoneella, ku mitä sitten ku ois se toinen ihminen kasvokkain.”

”Mun mielestä justiin tää on erikoista, kun mäkin kaks kertaa oon jättäny soittopyynnön ja kysyny, et eikö vois tulla jutteleen kasvokkain, kun mäkin haluisin käydä.”

Miehet kertoivat asioineensa TE -keskuksen, KELAn ja sosiaaliviranomaisten sekä velkaneuvonnan kanssa. Haastateltavat pitivät asiointia viranomaistahojen kanssa yleisesti vaikeana, haastavana ja osin tuloksettomana. Kokemukseen vaikuttivat kasvokkain saatavan ohjauksen ja neuvonnan vähäisyys. Lisäksi erilaisten etuuksien saamiseksi vaadittavien hakemusten, todistusten ja lausuntojen toimittaminen koettiin hankalaksi, ja miehet kaipasivat ohjeistusten yksinkertaistamista ja yhden luukun periaatetta.

”Ne on semmosia, en mä niitä aina tajuu, ja sit et voi keltään kysyä.”

”Ja just, ku nää hoitaa sillai, et saat tuolta ton ja täältä tän. Miks ei vois olla et hoide-taan tässä ny asiat kunto.”

Miehet kokivat ohjeita olevan saatavilla lähinnä sähköisesti ja eri tahojen ohjeistuksien olevan keskenään erilaisia. Haastateltavat olivat menettäneet tukia virheellisesti täytettyjen hakemusten tai vaillaisten todistusten vuoksi. TE -keskuksen toimintaa pidettiin ajoittain epäloogisena ja sieltä tehtyjä yhteydenottoja tai annettuja työnhaku-kehotteita hyödyttöminä.

”Mä ilmoittauduin tietysti heti, mut siinä oli sitten niitä papereita jäänyt ja en saanut sitten sitä korvausta heti.”

”TE tääkuustoista työtajous, ni mua ihmetytti se, että siinä luki, että työt alkaa viikolla kuustoista, ni minkä takia ne laittaa, ni minkä takia ne laittaa sellasen lapun, että hae tonne, ku lapun, että hae tonne, ku mennään viikkoa kaksikymmentä.”

Haastateltavat kokivat usein työkokeiluihin ja palkkatukityöhön pääsemisen haastavaksi. Miehet olivat kuitenkin yleisesti ottaen kiinnostuneita työkokeiluista ja erilaisista kursseista. Kursseihin ja työkokeiluihin kiinnostusta löytyi etenkin silloin, jos kurssi koettiin olevan aidosti työelämään palaamista tukevaa.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

"Ei oo ollut [työkokeiluja], eikä oo tarjottu."

"Sitä työkokeilua ei saanu, ku työkkärillä sanottiin, ettei ole rahaa."

Apua työelämän ulkopuolelle joutumiseen liittyen saatiin myös terveystarkastuksista silloin, kun terveydentila ja sen selvittely vaikuttivat työkykyyn. Haastatellut kokivat etenkin työkyvyttömyyteen liittyvien asioiden selvittelyn raskaaksi ja aikaa vieväksi. Miehet, joilla oli kokemusta vakuutusyhtiöiden kanssa asioimisesta työkykyynsä liittyen, kokivat käsittelyaikojen olevan pitkiä ja pitkän ajan lisänneen epävarmuutta tulevaisuudesta.

"Sitten mä aloin tappeleen näiden vakuutusyhtiöiden kanssa, että pääsenkö eläkkeelle, vaikka lääkäritkin oli sanonut, että pääsen."

"Mulla oli sellanen, et se taistelu kesti 4-5 vuotta, eikä sillai voinu tietää mitä seuraavaks."

Terveystarkastusten haasteeksi koettiin erityisesti lääkäreiden vaihtuvuus. Haastateltavat kokivat raskaana sen, että uusille ihmisille pitää selittää omaa tilannettaan yhä uudestaan. Miehet kertoivat pyrkiensä hoitamaan omaan terveyteensä liittyvät asiat kuntoon työterveyshuollossa ennen työsuhteen päättymistä.

"Se tietty, ku aina ne lääkärit on semmosia, et ei tiedä kuka siä ny on, vaik pitäs olla se omalääkäri vai mikä se ny on, niin aina on uus ihminen. Saa niitä samoja asioita kertoa alusta."

"Mä oon koittanu hoitaa kaikki sillain työterveyshuollossa, ku oli vielä työsuhde voimas."

Työttömien terveystarkastuksissa haastatellut miehet eivät olleet käyneet tai käynnistä oli pitkä aika. Haastateltavat kokivat kirjeitse kertaalleen tapahtuvan terveystarkastuksista tiedottamisen olevan riittämätöntä. Jotkut miehistä kertoivat, etteivät olleet lainkaan saaneet kutsua terveystarkastukseen.

"Jaa siellä terveystarkastukses? En oo käyny, ku se lappukinhan vasta ku olit jo pudonnu sin ansiosidonnaisen jälkeen sille perusrahalle."

"Kyl kai sielt joku lappu tuli kans, mut siinä oli niitä ja kaikkee muuta, ni en mä sitten sinne muistanu tai menny."

Haastateltavat kokivat tukien hakemiseen ja työttömänä olemiseen liittyvän sekä syyllisyyttä että syyllistämistä. Miehet kokivat oman syyllisyyden tunteensa liittyvän siihen, että ylipäänsä tarvitsivat taloudellista tukea yhteiskunnalta. Syyllistämistä miehet kokivat tapahtuneen työssäkäyvien, palveluiden tarjoajien ja yhteiskunnan taholta.

"Se on varmaan ehkä se, kun sä meet sinne ja aattelet, että yhteiskunnan elätti ja... Tää on niinku valtiolta työttömiä syyllistää koko ajan, ku te ootte työttömiä."

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Miesten tuntema häpeä liittyi erityisesti eriarvoisuuden kokemukseen ja ajatuksin yhteiskunnan tuilla elämisestä. Myös muiden ihmisten suhtautuminen mietitytti.

”Väärä käsitys työttömistä, et ne ovat loisia, jotka täällä verorahoilla vaan pyörii. On se aika monella varmaan se käsitys. Hävettää välillä sanoakin jollekin, että on vaan työtön. Mieluummin sillai, et määhän iltavuoroon, on miehekkäämpää, kivempaa sanaa.”

Erilaista tukea työelämän ulkopuolella olemiseen liittyen miehet kokivat saaneensa vaihtelevasti. Esimerkiksi vähäisen terveyspalvelujen käytön seurauksena työttömien sairauksia ei aina tunnisteta eikä hoideta. Tunnistamattomuus heikentää edelleen työttömien terveyttä ja työkykyä, joka saattaa vaikeuttaa uudelleen työllistymisen mahdollisuuksia. Samoin se vaikeuttaa ennaltaehkäisevän ja terveyttä edistävän tuen saamista. (Hult ym. 2017.) Haastateltavat kokivat työvoimaviranomaisilta saadun avun liittyvän lähinnä toimeentuloon, eikä niinkään edistävän työllistymistä. Haastateltavien huomio siitä, että töitä on mahdollista saada työvoimapalveluja paremmin sosiaalisten suhteiden ja verkostojen kautta on linjassa myös suomalaisten yritysten toimintatapojen kanssa. Suomessa toimivista yrityksistä 99,8 prosenttia on pk-yrityksiä, jotka ovat nimenneet tärkeimmiksi rekrytointiväylykseen vuokratyövoiman sekä sosiaaliset verkostot. (Palosuo 2009).

PALUU TYÖELÄMÄÄN

Haastateltavat suhtautuivat arkeensa vaihtelevasti. Pääosin elämä koettiin tasaisena ja hyvänä, mutta siihen sisältyi myös ajoittaisia vaikeampia jaksoja. Erityisen vaikeita ovat olleet hetket, jolloin yksinäisyyden tunne ja alakulo valtaavat mielen.

”Elämässä on joskus sellasia tilanteita, että sä oot niinku yksin. Vaikket sä oliskaan. Tulee sellasia masennuksia ja sellasia.”

Haastateltavista vanhempaa ikäpolvea edustavat kokivat suurimpana uhkana omalle pärjäämiselleen taloudellisen tilanteen heikkouden. Sen sijaan nuoremmat haastateltavat eivät antaneet sille samanlaista painoarvoa.

”Ei voi lähteä mihinkään, ku ei oo varaa, ja miettii miten sit taas pärjää.”

”Onhan se pienempi tietysti kuin palkka. Vähän ruokaa pitää kattoo tarkkaan mitä ostaa, ettei mitään sisäfilettä niinku joka päivä kuitenkaan, ni pärjää.”

Haastateltavien mukaan omalle jaksamiselle haasteellista olivat tilanteet, joissa he kokevat, ettei ole mitään tekemistä. Tekemättömyyttä ja tylsyyden tunnetta miehet kertoivatkin pyrkivänsä välttämään. Mahdollisena uhkana tällaisissa tilanteissa haastateltavat näkivät arjen täyttämisen alkoholilla.

”Joskus ku ei oo mitään tekemistä, ni sitten siinä miettii, et meniskö baariin.”

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

"Sitten se on virhe, jos menee sinne baariin, ni tulee morkkikset, ku menee rahaa ja sitten on niissä synnintuskissa, et sinne meni kakssataa, jolla piti, että olis jotain muutakin voinu tehdä."

Esimerkiksi yhdistysten ja järjestöjen toimintaan osallistumisen nähtiin edistävän jakamista, ja kaikki haastateltavat kertoivatkin osallistuvansa erilaisiin kolmannen sektorin järjestämiin toimintoihin ja tapahtumiin. Järjestetyn toiminnan kautta miehet kokivat saavansa arkeensa konkreettista tekemistä ja mielekkyyttä, sekä edistävänä ihmissuhteiden ja sosiaalisten verkostojen rakentumista.

"Täällä [Tesoman miähissä] tulee juteltua ja tapaa kavereita."

"On semmosta vapaaehtoishommaa, joskus on joskus ei. Saa ainakin tekemist."

Erilaisten tahojen järjestämää ilmaista toimintaa, palveluja ja muita mahdollisuuksia siis hyödynnetään. Osa miehistä myös tekee vapaaehtoistyötä. Vapaaehtoistyöstä koettiin palkan sijasta saatavan vastavuoroisesti muuta hyötyä, kuten ruokaa, mahdollisuuksia osallistua retkille tai konkreettista sisältöä arkeen.

"Kesäsin päivärutiini on sellanen, että mäkin käyn aina katsomassa noita jalkapallopelejä, täälläkin on niin paljon noita ilmaispelejä ja tällain."

"Siellä voi vapaaehtoistyötä voi tehdä koko ajan, mitä vaan välillä on vahtimestarin hommaa ja kalastusleirin ohjaaja. Seuroilla ja tämmösillä, ei niilläkään oo rahaa, mut sit sieltä saa jotain muuta niinku , ku siellä käy. Se on semmosta toimintaa, että sit meille järjestetään jotain matkoja ja sillain."

Struktuureja miesten arkeen toivat myös läheiset ja heidän arjestaan huolehtiminen. Haastateltavat kertoivat tukevansa lapsiaan kerhossa, koulussa ja harrastuksissa sekä niihin liittyvissä kuljetuksissa. Myös omia ikääntyviä vanhempia autetaan arjen askareissa enemmän tai vähemmän säännöllisesti.

"Tyttären perhe asuu [paikka poistettu], heitä käyn auttelemassa ja omaa äitiä katsomassa kerran viikossa."

"Käyn päivittäin äitiä katsomassa, monta kertaa. Käyn aamulehden lukemassa ja katsomassa, että on ottanut lääkkeensä ja muutenkin autan."

Ulkoilua ja liikuntaa suurin osa haastateltavista kertoi pyrkivänsä pitämään päivittäisenä. Ulkoilun lomassa haastateltavat ylläpitävät myös sosiaalisia suhteitaan.

"Mulla ainakin se että herään vedän aamupalan, lähdän käveleen vedän taloo ympäri, jään tohon tallille notkuun, meen syömään tai muorille syömään."

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

*"Lasten saattaminen päivähoitoon ja kouluun, käyn tossa samalla kävelemässä aamu-
sin, mulla tulee tossa hyvä viiden kilsan lenkki."*

Omaa taloutta pyritään tukemaan mahdollisuuksien tarjoutuessa pienimuotoisilla epä-
virallisilla töillä tai toimilla. Joissain tilanteissa kyse on työnkaltaisesta rahan ansaitse-
misesta, mutta useammin kyseessä on auttaminen ja vastavuoroinen vaihdanta läheis-
ten ja kavereiden kesken.

*"Oon sillein aina miettiny, jos on jotain lisähommaa, jotain bisnestä, että vois jotain
saada lisärahaa."*

*"Mä käyn joskus kavereilla leikkaan nurmikon, että saan pari kymppiä. Mä jotain pikku-
hommia kavereille just, mut ne sitten menee bensaan.st, mut ne sitten menee bensaan."*

Haastateltavista miehistä melkein kaikki kertoivat pyrkivänsä palaamaan työelämään.
Yleisesti ottaen työelämään paluuta siis toivottiin ja sitä tavoiteltiin. Myös terveys-
systeemistä työelämän ulkopuolella olevat haastateltavat toivoivat paluuta työelämään osa-
aikaisesti tai satunnaisesti tehtävään työhön.

*"En mä muuten ois käynytään työhaastattelussa tänäänkään. Sanoisin aina, ettei kiin-
nostais, en haluais. Mä haluan töihin kyllä."*

*"Kaksi asiaa puuttuu, muuten ois kaikki hyvin. Työpaikka ja omakotitalo. Siin on mun
kaks, muut haaveet onkin toteutunut jo, vuosia sitten."*

Haastateltavien kerronnassa palkka ei näyttäydä tärkeimpänä työhön palaamiseen
liittyvänä motivaationa. Taloudellisen tilanteen koheneminen on toki tärkeää, mutta
sitäkin enemmän korostettiin mieluisan työn löytämistä, sosiaalisuutta ja hyvää työ-
ilmapiiriä.

*"Tietysti rahankin takia, vaik eihän sen palkankaan tartte olla vaan se, että vielä sem-
moseen hommaan, mistä tykkää."*

"Palkkakin saa olla vaikka pienempikin, jos siellä vaan viihtyy."

Ajatukset palkkatyön merkityksestä olivat jossain määrin muuttuneet työttömyysai-
kana. Työ itsessään näyttäytyy nykyään aiempaa vähemmän itseisarvona. Sen sijaan
haastateltavat painottivat työn mielekkyyttä ja työyhteisön merkitystä. Etenkin iältään
vanhemmat haastateltavat eivät kokeneet työtä asiana, jota on pakko tehdä, ja työn
mielekkyyttä pidettiin tärkeänä arvona.

*"Jos löytyis kiva työyhteisö läheltä, niin töihin oli vielä kiva mennä. Työ sinänsä vois olla
periaatteessa mitä vain."*

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

*”Nuorempana, kun lapset asuivat kotona, niin työn tekemiseen liittyi eri asioita. Nyt kun on viisikymppinen ja lapset ovat muuttaneet pois kotoa, niin tilanne olisi nyt toinen ja se voisi tuoda mukanaan hyvää tai huonoa. Jos menisi nyt töihin niin se ei olisi pakkopul-
laa. Nyt se on kääntynyt sillä tavalla, että mä meen jos se tuntuu hyvältä.”*

Työn saamisen koettiin kuitenkin yleisesti ottaen tuovan sisältöä ja struktuuria arkeen sekä liittyvän itsensä kokemiseen tarpeelliseksi. Työelämään palaamisen nähdään myös edistävän tulevaisuuden suunnittelua ja oman elämän kontrolloimista.

*”Sillai niin ku ois hyvä niin ku, et ois sit semmosta jotain mitä tehdä, niin ku jotain jär-
kevää, jota päivisin.”*

*”Mä ainakin haluaisin sillain, että pääsisin sellaseen nolla tilanteeseen, että pystyis ra-
kentaankin jotain.”*

Oleellisena pidettiin myös sitä, että työelämän ulkopuolella olemisen aiheuttamat häpeän ja syyllisyyden tunteet vähenisivät. Työhön paluun motivaatiotekijöiksi haas-
tateltavat nimesivät myös mahdollisuuden saada vaihtelua arkeen sekä oppia uutta.

*”Tää on siis niin ku, työttömiä potkitaan just päähän, ni loppus sitten se, eikä tarttis
syyllisyys niskassa hävetä.”*

*”Ettei kaikki ois samaa niin ku tuttu ja turvallista, että olis jotain semmosta uutta ope-
teltavaa ja hommaa.”*

Haastateltavat olivat valmiita tekemään työelämään palaamisen edistämiseksi erilaisia toi-
menpiteitä. Osa miehistä oli pohtinut esimerkiksi uudelleen kouluttautumista ja alan vaihtoa.

*”No sillain, emmää tätä ajatellut unelmaurana, että siksi mä oonkin miettinyt alan vaih-
toa ja mä varmaan meenkin työkkäriin puhuun siitä.”*

Haastateltavat toivoivat työelämään palaamisen ohella tulevaisuudeltaan yleistä elämän-
tilanteen parantumista. Esimerkiksi parisuhdetta ja perheen perustamista toivottiin.

”Elämässä on muutakin sitten ku työ, ja ne muutkin ois kiva saada sullein kuntoon.”

”No perhe ois tietysti ihan mukava jonain päivänä. Hyvä suhde ja tollain.”

Nuoremmilla miehillä oli uskoa työllistymiseensä enemmän kuin iäkkäämmillä. Iäk-
käämmät kokivat ikänsä vuoksi olevansa nuorempia työnhakijoita huonommassa ase-
massa työmarkkinoilla.

*”Monella muullakin on käynyt samalla tavalla: ollut monta vuotta vuotta työttömänä ja
sit jossain vaiheessa, yes, mä sain vakkaripaikan.”*

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

”Koko ajan haetaan töitä. Menee vaan ne nuoremmat helpolla ohi siellä.”

Työn saaminen ei ole helppoa. Työllistymisen haasteet ovat moninaisia ja työn saaminen edellyttää työnhakijan näkökulmasta aikaa, työtä, jatkuvuutta ja sinnikkyyttä. Noin 60 prosenttia työttömistä haluaisi päästä töihin, ja valtaosa heistä toivoo koko-aikatyötä (Laiho ym. 2010). Työhalukkuus näkyi myös haastatteluissa. Toiveissa olisi etenkin sellainen työ, joka tuntuisi mieltäsalta ja hyödylliseltä ja jossa olisi hyvä työyhteisö. Yleisemminkin työttömät toivovat työtä, jossa työtehtävät vastaavat heidän kykyjään ja jossa voi kokea olevansa hyödyksi (Laiho ym. 2010). Haastateltavat olivat pääsääntöisesti kiinnostuneita myös työkokeiluista ja erilaisista kursseista. Kursseihin ja työkokeiluihin kiinnostusta löytyi etenkin silloin, jos niiden koettiin tukevan aidosti työelämään palaamista. Työkokeilua tai palkkatukityötä pidetäänkin yleisesti siirtymänä kohti varsinaista palkkatyötä (Hult ym. 2016).

YLI KIVIEN JA KANTOJEN

Haastatteluaineistosta nousee esiin erilaisia haastavia ja asioimista vaikeuttavia tekijöitä työttömän polun jokaiselta osalta. Samoin esiin nousi toimivia tapoja tai asioimista helpottavaksi koettuja käytänteitä. Joissakin asioissa miesten iällä näytti olevan vaikutusta, toisissa eroa ei ollut. Ihmisten yksilöllisyys asettaa haasteen eri palveluntarjoajille ja toimijoille. Kunkin kohtaamisen olisi tapahduttava asiakaslähtöisesti ja yksilöllisesti. Joustamattomien ja samaa kaavaa noudattavien toimintatapojen noudattaminen kaikkien asiakkaiden kohdalla ei ole riittävän asiakaslähtöistä ja yksilöllistä.

Työttömän tilanteen kartoitus tapahtuu edelleen usein ammatilähtöisesti aidon asiakaslähtöisyyden sijasta. Työttömän omat kokemukset ja ammatillaisen käsitys ongelmien tärkeysjärjestyksestä tai vakavuudesta eivät aina kohtaa. Työttömälle syntyy motivaatiovajetta, luottamuspulaa sekä heikosti kuulluksi tulemisen tunnetta. Ammatilliselle voi syntyä vääristyneitä vaikutelmia asiakkaansa toiminnan perusteista tai tavoitteista. Siirtyminen ongelmakeskeisestä ja toimenpiteitä ammatillaisen näkökulmasta määrittävästä työskentelytavasta aitoon asiakaslähtöisyyteen, jossa asiakas itse määrittää ongelmansa, voisi parantaa palvelukokemusta ja yhteisten tavoitteiden saavuttamista.

Työttömän elämään liittyy asioiminen useiden eri toimijoiden, palveluntuottajien ja viranomaistahojen kanssa. Kukin taho huolehtii omalla vastuullaan olevista asioista. Palvelut ovat sektoroituneet. Työttömille kohdennettujen palvelujen runsaudesta huolimatta, apua ei aina koeta saatavan. Kokemus avun heikosta saamisesta liittyy osaltaan juuri palveluiden sektoroitumiseen. Työtön on voinut hakea apua ja neuvoja, mutta asia johon niitä kaivataan, ei ole ollut avunpyynnön saajan toiminta-alueella ratkaistava. Syntyy tilanne, jossa ihmisen elämä pilkkotaan ikään kuin osiin ja jokaista osaa varten saatavilla olevat palvelut ja tukitoimet tapahtuvat eri toimijan toimesta. Asiakkaan tai yhteiskunnankaan näkökulmasta merkityksellisintä ei ole se, kuka palvelun tuottaa,

vaan se, että apua ja tukea saa. Työttömien kanssa työskentelevien ammattilaisten ja heidän edustamiensa organisaatioiden tulisi nähdä asiakkaan kokonaisuus ensisijaisena. Organisaatioiden ja viranomaistahojen työnjärjestämisessä sekä resursoimisessa tulisi huomioida yhteiskunnallista vaikutusta riittävällä laajuudella ja nähdä asiakkaalle tehtävän työn arvo yhteisenä ja organisaatiosta riippumattomana hyvänä.

Asioimismahdollisuuksien siirtyminen yhä enemmän verkkoon on osalle työttömistä asioimista helpottavaa ja nopeuttavaa ja osalle se on hankalaa ja vaikeaa. Olenaista onkin asioimiskanavien monipuolisuus ja joustavuus. Kasvokkain tapahtuvalla asioinnilla olisi hyvä tarjota mahdollisuuksia silloin, kun asiakas kokee sen itselleen toimivimmaksi tavaksi. Asiakkaiden ja toimijoiden välinen yhteistyö onnistuu parhaiten silloin, kun he tuntevat toisensa ja heidän välilleen syntyy aito luottamussuhde. Luottamussuhde edellyttää toimijoille aikaa perehtyä kunkin asiakkaansa tilanteeseen sekä kuunnella asiakkaan kokemusta ja näkemyksiä. Tämä vaatii ammattilaisille riittävästi resurssia asiakasta kohden. Resurssisuunnittelussa tulisi huomioida asiakokonaisuuksien ratkaisemista sekä palvelunkäyttäjän kokemus samastaan tuesta ja palvelusta yksittäisten käyntimäärien seuraamisen sijasta.

Tiedonkulku eri toimijoiden ja viranomaistahojen välillä ei toimi niin hyvin kuin voisi. Samojen asioiden toistaminen ja selvittely ei ole tehokasta ja koetaan turhauttavana. Tarvitaankin tiiviimpää yhteistyötä eri toimijoiden välille sekä koostettua ja helposti saatavilla olevaa tietoa, josta hyötyisivät niin ammattilaiset kuin heidän asiakkaansakin. Erilaiset tietojärjestelmät ja niiden yhteisten rajapintojen puute asettavat haasteen, jonka ratkaisemiseksi tarvitaan uudenlaisia avauksia. Suomi.fi-verkkopalvelu pyrkii osaltaan tarjoamaan tiedonkulkuun ratkaisua, mutta sen käyttöönotto on suuressa osassa kuntia vielä kesken ja vaatii käyttäjiltään tietoteknisiä valmiuksia. Eri toimijoiden ja palveluntarjoajien käytännöt ovat toisistaan poikkeavia ja palveluverkosto ei riittävästi tue yhden luukun periaatetta asiakkaan palvelemiseksi. Viranomaistahot tuntevat heikosti alueellaan tarjolla olevia kolmannen sektorin palveluja, joista heidän asiakkaansa voisivat hyötyä. Alueelliset palveluja koordinoivat ratkaisut voisivat tuoda tilanteeseen helpotusta.

Asiakkaiden mukaan ottaminen palveluiden ja toimintojen suunnitteluun ja arviointiin loisi mahdollisuuksia aidosti asiakaslähtöisten palvelujen kehittämiseksi. Tätä tehdään esimerkiksi asiakasraatien avulla. Niiden haasteena on se, että niihin osallistuu pääsääntöisesti jo muutenkin aktiiviset ja sosiaalisesti osalliset kansalaiset. Järjestöjen, yhdistysten ja muiden kansalaistoimintaa järjestävien tahojen hyödyntäminen osana palveluiden kehittämistä on tärkeää ja laajentaa mahdollisuuksia kuulla suurempaa osaa palveluiden käyttäjistä. Heikommassa asemassa olevien kokemuksia vaikuttamismahdollisuuksistaan tulisi pyrkiä vahvistamaan ja heidän vastuullisuuttaan omasta elämästään lisätä. Matalan kynnyksen palautekanavia ja -mahdollisuuksia tulee kehittää. Suoran asiakaspalautteen systemaattinen kerääminen, koonti ja hyödyntäminen, myös palveluntarjoajien rajat ylittävästi, voisi myös olla järkevää.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Työttömät eivät ole toimeettomia yhteiskunnan ”elättejä”, jotka istuvat käsiensä päällä. He ovat toimeliaita ja osallistuvat yhteisön toimintaan sekä tekevät yhteiskuntaa rakentavia tekoja. Ikääntyneistä vanhemmista huolehtiminen, sosiaalisia haasteita omaavan lapsen tukeminen, vapaaehtoistyö tai erilaisten yhdistysten ja järjestöjen toimintaan osallistuminen, eivät kuitenkaan työttömyyden tukijärjestelmän kannalta näyttäytyä toimintana, jolla olisi merkitystä. Se ei täytä työnhakuvelvoitetta tai työssäoloehtoa. Tällainen työ jääkin useimmiten täysin virallisten tilastojen ulkopuolelle ja eri tahojen huomiotta, vaikka on merkityksellistä ja tuottavaa sekä työttömien että muiden kansalaisten ja yhteiskunnan kannalta. Työttömien piiloaktiivisuus tulisi saada näkyviin, tunnistaa ja tunnustaa. ///

LÄHTEET

- Heinonen J. 2006. Työläismies ahdingossa? Kolme miessukupolvea rakennemuutosten Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hult M., Saaranen T. & Pietilä A-M. 2017. Elämänlaadun ja elämän merkityksellisyyden kokemisen yhteydet työttömien työkykyyn. *Hoitotiede* 29 (2), 78-88.
- Hult M., Saaranen T. & Pietilä A-M. 2016. Työttömien kokemuksia terveydestä ja hyvinvoinnista: haastattelututkimus. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 53, 108-118.
- Kaseva, H. 2012. Hupenevat Tunnit -Näin suomalaisten työaika on lyhentynyt vuodesta 1960. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. Luettu 1.12.2017: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/12/Hupenevat-tunnit.pdf>
- Laiho V., Hopponen A., Latvala T. & Rämö A-K. 2010. Eriyisryhmien työkyky - työttömät ja vammaiset. PTT raportteja 225. Luettu 15.11.2017. https://www.researchgate.net/publication/260318436_ERITYISRYHMIEN_TYOKYKY_-_tyottomat_ja_vammaiset
- Myrskylä, P. 2014. Milloin työura alkaa ja loppuu? Tieto & Trendit - Talous- ja hyvinvointikatsaus Tilastokeskus. Luettu 14.11.2017: <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/61/>
- Palosuo, Y. 2009. Työllistymisen ja työllistämisen edellytykset: tapaustutkimus työsuhteen muotoutumisesta pk-yrityksessä. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Kuopion yliopiston julkaisuja. E, Yhteiskuntatieteet, no 169. Väitöskirja.
- Sutela H & Lehto A-M. 2014. Työolojen muutokset 1977-2013. Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Luettu 20.11.2017. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytmv_197713_2014_12309_net.pdf
- Tilastokeskus 2017. Suomen virallinen tilasto (SVT). Työvoimatutkimus 2016. Luettu 8.1.2018: https://www.stat.fi/til/tyti/2016/13/tyti_2016_13_2017-04-12_kat_004_fi.html
- Tilastokeskus 2018. Suomen virallinen tilasto (SVT): Sijoittuminen koulutuksen jälkeen. Verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 27.1.2018: http://www.stat.fi/til/sijk/2016/sijk_2016_2018-01-25_tie_001_fi.html

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

11. MIEHEN TARINA

ANNE SILVÁN

”Mä menin peruskoulusta suoraan ammattikouluun. Seurasin isän jalanjälkiä; valitsin metallialan. Kouluaikana tein työharjoitteluja isän työpaikalla. Sieltä luvattiin mulle töitäkin armeijan jälkeen, mut ei niitä töitä sitten ollutkaan, kun pääsin armeijasta. Mä valmistuin ammattikoulusta neljätoista vuotta sitten. Menin ammattikoulun jälkeen armeijaan. Armeija keskeytyi vajaan kahden kuukauden jälkeen, kun sairastuin. Suoritin siviilipalveluksessa loput armeijasta.

Armeijan jälkeen olin työttömänä aika kauan, noin kolme vuotta. Se on ollut sellasta hengailua. Työkkärin kautta olin välillä työllistymistukitoissa, ainakin neljällä eri työnantajalla. Muutin Tampereelle. Neljä vuotta sitten valmistuin koneasentajaksi. Sen jälkeen olen ollut välillä erilaisissa töissä kolmella eri työnantajalla. Ne on olleet sellaisia puolen vuoden määräaikaisia juttuja, pisin oli vuoden pesti, varastohommia. Siellä oli erittäin hyvä työporukka, käyn siellä edelleen välillä.

Nyt on menossa kolmas vuosi ilman töitä. Työkkärin ja KELAn kanssa tässä asioita hoitellaan. Siellä hoitelen asioita kenen kanssa tahansa. Puhelimella ja tietokoneella ne hoituu nykyään hyvin. Tietokoneella kun hoitaa, ei tarte välttämättä mennä kenenkään kanssa sinne ihan kasvotusten. Se sopii mulle. Kun pystyn kaikki hoitamaan netin kautta, niin se on kätevää. Aiemmin, nuorena, olikin välillä vähän vaikeita asioita, kun joskus pisti vähän hanttiin siellä, niin tuli karenssia. Mutsi vähän auttoi niissä papereissa, mutta en mä välttämättä halunnut ottaa apua. Olihan se siellä, kun sanoivat, että hae töitä, mut ku ei ole töitä! Kun oppi enemmän tohon sosiaalisempaan kanssakäymiseen, niin rupes luistaan noi jututkin sitte enemmän.

TE -toimiston kautta ei ole töitä tullut. Joitakin työosoituksia muutama, olen niihin laittanut hakemuksia, mutta mitään ei ole kuulunut sen jälkeen. Helpommin saa töitä yksityiseltä puolelta. Mulla oli se info: pitäis kolmen kuukauden välein netissä kuitata, allekirjoittaa se juttu. Ennen sieltä soitti joku. Sit saa taas kolme kuukautta olla rauhassa. En tiä mitä ne tai mä siitä hyödyn. Pitää netissä painaa sitä nappia niin saa rahaa. Rahahana aukeaa, kun painaa nappia, ei siitä muuta hyötyä. Se on ihan yhtä tyhjän kanssa se niitten palvelu. Itse olen hakenut esimerkiksi kurseille. En mä mihinkään vuotta pidempiin kouluihin enää lähde istumaan, koulut on mun kohdalla jo käyty. Elämänkoulu riittää mulle.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Sossuun ei ole tarvinnut mennä ikinä. Sinne en mene. Omilla tullaan toimeen. Jos ei tulla, niin sit ei tulla. En ota myöskään keltään velkaa. Tullaan taloudellisesti ihan hyvin toimeen muijan kanssa. Molempien vanhemmat auttavat tarvittaessa. Joskus ollaan kavereiden kanssa autettu toisiamme. Olen korjannut kaverille jotain konetta ja kaveri antanut vastapalveluksena vaikkapa kyydin jonnekkin, semmosta hyvin pientä. Työttömän terveystarkastuksessa olen käynyt viimeksi varmaan yli kymmenen vuotta sitten, tai oliko se koneasentajakoulutuksen aikana. Ei ole sinne kutsuja tullut.

Mun päivät on sellaisia peruspäiviä; alkaa aamulla puuron keitolla ja kahvilla. Sitte muksut kouluun tai kerhoon. Sitte katon telkkaria, ulkoilen tai teen reissuja johonkin. Puolilta päivin on sitte ruuat, kolmelta välipalat, viideltä ruoka ja sitte iltapalat. Sen jälkeen muijan kanssa kahestaan katotaan telkkaria. Se on iltatunnit meidän omaa aikaa siinä. Yleensä tulee valvottua puolille öin, mutta olen tottunut siihen, että aamulla herään kumminkin seittemältä. Ei sitä vaadi unta enää niin paljoa. Kyllä mä sinänsä olen töihin valmis lähtemään; olen tottunut siihen, et vaikka valvon myöhään, herään kumminkin aamulla aikaisin. Kuudelta herääminen ei oo mikään ongelma mulle. Työttömistä on se kuva, et on väsynyt ja aamulla nukkuu kymmeneen. En muista koska olisin viimeks nukkunut yli kahdeksaan. Se on väärä käsitys aika monella työttömistä, et ne on loisia, jotka verorahoilla pyörii. Välillä hävettää sanoa, et on vaan työtön. Mieluummin sanon, etten kerkee, kun lähden iltavuoroon. Se on miehekkäämpää, kivempaa sanoa.

Mulle tärkeitä ihmisiä ovat vaimo, lapset, porukat ja kaverit. Siinä ne on. Mulla on paljon kavereita ja niitä on tullut lisää Tampereella asuessa. Ei ne mun kaikki kaverit ole ihan lähettyvillä, mutta välillä vietetään viikonloppuja yhdessä; pidetään korttipeli-iltoja ja saunotaan.

Tulevaisuutta kun ajattelen, niin kaks asiaa puuttuu, muuten ois kaikki hyvin. Työpaikka ja omakotitalo, siin on mun kaks haavetta. Muut haaveet onkin jo toteutuneet vuosia sitten. Ne muut oli, et saan olla isä ja pääsen naimisiin. Ne molemmat mulla on, ja lapsiakin enemmän kuin yks. Kyllä mä töihin haluaisin. En mä muuten ois työhaastatteluisakaan käynyt, mä haluan töihin. Ala vois olla metalliala, puupuolikin käy, kumija muovipuolellekin olen hakenut. Kyllä se työpaikka jossain vaiheessa hoituu. Monella muullakin on käynyt samalla tavalla kuin mulla. Ollut monta vuotta työttömänä ja sit jossain vaiheessa: yes, mä sain vakkariapaikan! Itekin olen miettinyt: kun mä vois in joskus skoolata sille, et olen saanut vakkariapaikan jostain. Se on nykyään aika harvinaista. Ennen se oli todennäköistä. Kun isäkin aikoinaan meni töihin, niin se lopetti koulun kesken ja meni heti töihin ja oli eläkeikään asti samassa firmassa töissä. Teepä nykyään sama. Meidän ikäluokassa ei ole kukaan semmonen. Ainakin kymmenen kertaa mäkin olen vaihtanut paikkaa kahdenkymmenen vuoden aikana. Osa-aikainen, määräaikainen, osa-aikainen, kesätuuraaja...”

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Miehen tarina on kirjoitettu kesäkuussa 2017 toteutuneen nauhoitetun haastattelun pohjalta. Tarinan mies sai syksyllä työpaikan. Hän oli puoli vuotta aiemmin hakenut vuokrafirmasta töitä. Silloin ei tärpännyt, mutta nyt vuokrafirmasta soitettiin hänelle ja tarjottiin työpaikkaa metallialan yrityksessä. Ensin hän kävi vuokrafirman haastattelussa, sitten yrityksen haastattelussa. Alle viikon kuluessa vuokrafirman yhteydenotosta hän aloitti työt. Ensin tehtiin neljän kuukauden työsopimus, mutta jo siinä vaiheessa kerrottiin vakituisen työpaikan mahdollisuudesta, jos työt sujuvat. Marras-kuussa mies sai työpaikan viikkopalaverin jälkeen tietää, että työt jatkuvat jouluvapaiden jälkeen tammikuussa vakituisessa työsuhteessa. Tarinan mies on skoolannut sille, että sai vakkariapaikan! ///

*Työpaikka ja
omakotitalo, siin on
mun kaks haavetta.
Muut haaveet onkin
jo toteutuneet vuosia
sitten. Ne muut oli,
et saan olla isä ja
pääsen naimisiin.*

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Työelämän ulkopuolella olevat miehet muodostavat moninaisen joukon eri syystä työelämästä irtautuneita, joiden työ- ja toimintakyvyn sekä sosiaalisen osallisuuden tukeminen on yksilön näkökulmasta sekä yhteiskunnallisesti merkittävää. Matalan kynnyksen palvelut ja aito asiakaslähtöisyys vaativat eri toimijoilta monipuolisia ja yksilöllisiä toimintamuotoja sekä monialaisuutta miesten tukemiseksi. Tuen tulee olla sellaista, että sen saaja kokee sen merkitykselliseksi ja hänellä on vaikuttamismahdollisuuksia omaan tilanteeseensa.

Tämä julkaisu tarjoaa lukijalle mahdollisuuden kurkistaa työelämän ulkopuolella olevien miesten maailmaan Tesoman miähet -hankeen näkökulmasta. Julkaisun artikkelit käsittelevät aihetta muun muassa työttömyyden ja sen vaikutusten, sukupuolensensitiivisyyden, sosiaalisen osallisuuden sekä työ- ja toimintakyvyn matalan kynnyksen tukemisen näkökulmista. Artikkeleissa kuvataan myös miesten kokemuksia työhön ja työelämän ulkopuolella olemiseen liittyen.

Tesoman miähet -hanke oli Euroopan sosiaalirahaston rahoittama vuoden 2015 syksystä alkuvuoteen 2018 toteutettu hanke, jossa kartoitettiin työelämän ulkopuolella olevien miesten työ- ja toimintakykyä ja sosiaalista osallisuutta sekä pyrittiin yhdessä osallistuvien miesten kanssa rakentamaan työttömien tarpeista lähteviä matalankynnyksen palvelumalleja ja toimintamuotoja. Hankkeen päätoteuttajana toimi Tampereen ammattikorkeakoulu ja osatoteuttajina Tampereen kaupunki sekä Setlementtiyhdistys Naapuri ry. Hankkeen yhteistyökumppanina toimi Harjun seurakunta.

Vipuvoimaa
EU:lta
2014-2020

